

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΜΑΙΟΥ, 1865.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 363.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΦΟΡΑΣ

της

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

Μή τις ὑπολάβῃ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, ὅτι προτιθέμεθα νὰ γράψωμεν πραγματείαν περὶ προφορᾶς τῆς ἡμετέρας γλώσσης. Ὅποια ποτ' ἂν ᾖ περὶ τούτου ἡ γνώμη Εὐρωπαϊῶν τινῶν λογίων, ἡμεῖς ἀδιστακτως πεπεισμεθα, ὅτι ἡ ἡμετέρα προφορὰ εἶναι ἡ γνησία ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ἀλεξανδρινοὶ σοφοὶ ἐδίδασκον, πόρρω μὲν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν Ἀττικὴν εὐφωνίαν, τὰ ποιήματα καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀθανάτων διδασκάλων πάσης ἀνθρωπίνης σοφίας. Πεισμένοι δὲ ὄντες περὶ τούτου, καὶ μικρὸν ἢ οὐδόλως φροντίζοντες ἂν ἀβέλτεροί τινες Ἑλληνισταὶ δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσι, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ προφέρωμεν ἡμεῖς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ὡς οἱ Ἀλεξανδρινοὶ, ἀφ' ὧν ἀπέχομεν δις χίλια ἔτη, προβαίνομεν ἔτι περαιτέρω ἐν τῇ πεποιθησεί ἡμῶν, δοξάζοντες εὐλόγως ὅτι ἐὰν προφέρωμεν ὡς οἱ Ἀλεξανδρινοὶ, πάντως

προφέρομεν καὶ ὡς οἱ περὶ Δημοσθένην· διότι οὐδὲν ἱστορικὸν γεγονός δεικνύει, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἠλλοιώθη κατὰ τὴν προφορὰν τὴν ἐπιούσαν τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους· οὐδ' ὑπάρχει ἄλλος λόγος, δι' ὃν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοὶ ἐπενόησαν τὸν τονισμόν τῶν λέξεων, ἢ πρὸς διατήρησιν τῆς Ἀττικῆς εὐφωνίας, ὅτε ἡ διάδοσις τῆς γλώσσης εἰς μὴ Ἑλληνικά στόματα ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐπενέγκῃ καὶ τινὰς μεταβολὰς εἰς τὴν προφορὰν αὐτῆς. Τούτου δὲ τεθέντος, διὰ τί πρέπει νὰ διστάσωμεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα προφορὰ εἶναι ἡ τοῦ Δημοσθένους; καὶ τοιαύτη οὔσα, διὰ τί δὲν εἶναι καὶ ἡ τοῦ Πλάτωνος κ.τ.λ.;

Ἀλλὰ λέγουσὶ τινες ὅτι συνέβησαν καὶ μεταβολαὶ ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ. Καὶ ποῖον ἔθνος ἐν μακρῷ αἰῶνων σειρᾷ δὲν μετέβαλεν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ ἐπὶ τὸ κρεῖττον τὴν τε προφορὰν καὶ τὴν ὕλην τῆς γλώσσης αὐτοῦ; Καὶ ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι συνέβησαν μεταβολαὶ τινες (ὡς παραδ. χάριν ἐν τῇ προφορᾷ τοῦ η καὶ τοῦ υ); αἱ μικραὶ αὗται μεταβολαὶ οὐδόλως παρήλλαξαν τὸν ἐν γένει προφορικὸν χαρακτήρα τῆς γλώσσης.

Διὰ ταῦτα οὕτε γράφομεν, οὕτε νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ γράψωμεν πραγματείαν περὶ προφορᾶς τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἀλλὰ μόνον προτιθέμεθα νὰ γνωστοποιήσωμεν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις τὰ τε περὶ τούτου διαπραχθέντα ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐν τῇ Ἐδιμβουργίᾳ Ἀκαδημία σοφοῦ Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ τὰλλα φιλέλληνας ἀξιολόγου, τοῦ Κ. Ι. Βλακκίου. Ὁ σεβάσμιος οὗτος Καθηγητὴς, οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ διδάσκει τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν, καὶ πραγματείαν ἀξιολόγον ἐξέδωκε περὶ τούτου πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἐν ἧ ἔξαρκούντως ἀπέδειξε τὴν ὀρθότητα τῆς καθ' ἡμᾶς προφορᾶς, καὶ ἐξήλεγξε τὴν ἀλλόκοτον ἐπιμονὴν τῶν ἀσπαζομένων τὸ σύστημα τοῦ Ἑράσμου, πολυτρόπως μάλιστα μεταβληθὲν ὑπ' αὐτῶν διὰ τῆς ἀναμίξεως πολλῶν κακοφωνιῶν, ἃς ἐκ τῶν ἰδίων γλωσσῶν παρενέβαλον (The pronunciation of Greek — Accent and quantity — A philological inquiry, by John Stuart Blackie, professor of Greek in the University of Edinburgh. 1865). Ἀφορμὴν δὲ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἔλαβεν ὁ Κύριος Βλάκκιος τὴν ἐξῆς:

Πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ τε ἐν Γερμανίᾳ καὶ οἱ ἐν Γαλλίᾳ Ἑλληνισταί, κατανοήσαντες τὸ ἄτοπον τῆς τῶν Ἑλληνικῶν προφορᾶς κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑράσμου εἰσαχθὲν, ὑπ' ἄλλων δὲ μετ' ἐκείνων πολλαχού τε καὶ πολλαχῶς μεταβληθὲν ἐπὶ τὸ χεῖρον σύστημα, ἤρξαντο συμβουλεύοντες τὴν παραδοχὴν τῆς καθ' ἡμᾶς προφορᾶς· μάλιστα δ' ἐπέμενον τοῦτο συμβουλεύοντες ὅσοι, ἐπισκεφθέντες τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀκούσαντες τὴν κατὰ τόπους Ἑλληνικὴν προφορὰν, ἐπίστησαν ὅτι αὕτη εἶναι ἡ μόνη γνησία, φυσικῶς τε καὶ ἱστορικῶς ἐξεταζομένη. Ἐντεῦθεν πολὺς ἐγένετο περὶ τούτου λόγος πρὸ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν ἐν τινὶ συλλόγῳ Γερμανῶν Καθηγητῶν, ἐν Φραγκοφορτίῳ συνελθόντων, καὶ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ ν' ἀπορρίφθῃ μὲν ἡ καθ' Ἑρασμὸν προφορὰ, νὰ προτιμηθῇ δὲ ἡ καθ' ἡμᾶς ἐν γένει, εἰ καὶ παρενέβαλον τινες ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν προφορὰν τοῦ ἡ καὶ ἄλλων τινῶν γραμμάτων, ὅποια φαίνεται παραδεχόμενος ἐν μέρει καὶ ὁ ἐν Ἐδιμβουργίᾳ Καθηγητὴς Κύριος Βλάκκιος.

Μετὰ τοὺς Γερμανοὺς δὲν ἐβράδυναν νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ πράγματος καὶ οἱ Γάλλοι σοφοί. Ὅθεν, κατὰ συνέπειαν προσκλήσεως τοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, διακεκριμένοι Ἑλληνισταὶ καὶ Καθηγηταὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν, οἱ ΚΚ. Brunet de Presle, Rossignol, Alexandre, Naudet, Egger καὶ Dehèque, συσκεφθέντες καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσαντες τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀπεφάνησαν δι' ἐκθέσεως αὐτῶν πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργόν, ὅτι ἐν γένει πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς πάντα τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς Γαλλίας ἡ καθ' ἡμᾶς προφορὰ, ὡς μόνη ὀρθή. Ἐγένοντο μὲν, ὡς λέγεται, καὶ ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν σοφῶν τούτων ἀνδρῶν παρατηρήσεις τινὲς περὶ τοῦ ἡ' ἀλλ' ὁ σύλλογος ὀρθῶς ποιῶν πρὸς ἀποφυγὴν νέων πάλιν συγχύσεων καὶ διαφορῶν, ἀπεφάνθη περὶ τῆς ἐν γένει παραδοχῆς τῆς ἡμετέρας προφορᾶς, καὶ τὴν περὶ τούτου ἔκθεσιν ὑπέβαλε τῷ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργῷ.

Τὴν ἔκθεσιν ταύτην τῶν Γάλλων Καθηγητῶν θέλομεν γνωστοποιήσαι τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Πανδώρας ἅμα δημοσιευθεῖσαν· διότι μέχρι τοῦδε, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, δὲν ἐφάνη εἰς φῶς.

Μετὰ δὲ τὴν κοινοποίησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ γενομένων, ὁ ἐν Λονδίῳ ἡμέτερος Κύριος Βαλέττας, νομίσας καταλλήλον τὴν περίστασιν, ὅπως καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ κινήθῃ τὸ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ζήτημα (διότι, ὡς γνωστὸν, παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους οἱ Ἀγγλοὶ παρεμόρφωσαν τὴν προφορὰν ταύτην μέχρις ἀφορήτου κακοφωνίας, ἣν φυσικῶ τῷ λόγῳ ὁ Ἑλληὴν Καθηγητὴς Κύριος Βαλέττας μετὰ πολλῆς λύπης καὶ δυσαρεσκείας ἤκουε), καὶ καλῆς δραξάμενος ἀφορμῆς ἦν παρέσχεν αὐτῷ ἡ συμβουλὴ τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος ἐν τοῖς προλεγομένοις, τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ συγγράμματος «περὶ Ὅμηρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων», ἐνθα ὁ μεγατίμος οὗτος πολιτικὸς καὶ φιλόλογος συμβουλεύει τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, νὰ διορθώσωσι τὴν ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς βάρβαρον προφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης, ὁ Κ. Βαλέττας, λέγομεν, ἔγραψε δύο περὶ τούτου ἐπιστολάς ἐν τοῖς Καίροισι

(the Times), δι' ὧν ἐξέφρασε δικαίαν εὐχὴν, ὅπως καὶ οἱ Ἀγγλοὶ μεταβάλωσι τὴν κακὴν προφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, παραδεχόμενοι τὴν καθ' ἡμᾶς. Μετὰ τὸν Κύριον Βαλέτταν καὶ ἄλλοι, Ἀγγλοὶ Ἑλληνισταί, ἔγραψαν εὐχόμενοι τὸ αὐτὸ ἐν τε τοῖς Καίροισι καὶ ἐν ἄλλαις Ἀγγλικαῖς ἐφημερίσιν· ὁ δὲ Καθηγητὴς Κύριος Βλάκκιος οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐν Ἐδιμβουργίᾳ βασιλικῷ συλλόγῳ, οὗ πέρ ἐστι μέλος, ἀπήγγειλε τὴν ἀκόλουθον ἔκθεσιν, ἣν προσφέρομεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Πανδώρας, ἐπιφυλαττόμενοι, ὡς προσείπομεν, νὰ προσφέρωμεν αὐτοῖς ἐν δέοντι καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων Ἀκαδημιακῶν γενομένην.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΝ ΕΔΙΜΒΟΥΡΓΩ.

Ἡ ὀγδόη τακτικὴ συνεδρίασις τοῦ ἐν Ἐδιμβουργίᾳ Βασιλικῷ Συλλόγου ἐγένετο τὴν δευτέραν τὸ ἐσπέρας (20 Μαρτίου 1865), προεδρευόντος τοῦ Sir David Brewster. Ἡ πρώτη ἀναγνωσθεῖσα ἐν αὐτῷ ἔκθεσις ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Κυρίου Βλακκίου (J. S. Blackie professor of Greek in the University of Edinburgh).

Περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ὁ Καθηγητὴς Κύριος Βλάκκιος εἶπεν, ὅτι δὲν ἤθελε παρουσιάσει τὴν παρούσαν ἔκθεσιν, εἰ καὶ περὶ πράγματος μεγάλῃν ἔχοντος σημασίαν κατὰ τὴν θεωρητικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐὰν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν δὲν διήγειρε πρὸ μικροῦ τὴν κοινὴν προσοχὴν διὰ τῆς περὶ τούτου ἐκθέσεως αὐτῆς. Ἡ Ἀκαδημία ἐκείνη, ἀπαντῶσα πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως γενομένην ἐρώτησιν περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀπεφάνθη ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 18 Νοεμβρίου 1864, ὅτι καθ' ὅλα τὰ Σχολεῖα καὶ Γυμνάσια τῆς Γαλλίας πρέπει νὰ παραδεχθῶσι τὴν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων προφορὰν, ὡς τὴν μόνην ὀρθήν. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ὁ Καθηγητὴς Κύριος Βλάκκιος, ἐνόμισε χρεὸς αὐτοῦ, ὡς μέλος τοῦ Βασιλικῷ Συλλόγου, νὰ ποιήσῃ λόγον περὶ τοῦ πράγματος τούτου, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ ἐν τοῖς κυριωτέροις αἱ ἰδέαι αὐτοῦ συμφωνοῦσι πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἐκτεθείσας. — Ἴδου ἐν συνόψει τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Καθηγητοῦ περιεχόμενα.

Α'. Κατὰ μέσσην τὴν 11' ἐκτὸν τζέτηριδον, ἐν τῇ ἀναγεννήσει τῶν γραμμάτων, οἱ ἐν Εὐρώπῃ Ἕλλη-

νισταὶ ἐδιδάχθησαν τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ὑπὸ διδασκάλων Ἑλλήνων, τῶν σοφῶν φυγάδων τοῦ Βυζαντίου, οἵτινες ἔφυγον ἐκεῖθεν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἔτει 1453, συνεπιφερόμενοι τὴν πάτριον αὐτῶν γλῶσσαν καὶ τὴν κληρονομίαν τῶν πολλῶν φιλολογικῶν γνώσεων, ἣν παρέλαβον διὰδοχικῶς παρὰ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ρώμῃ καὶ Βυζαντίῳ σοφῶν αὐτῶν προπατόρων.

Β'. Τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη προφορὰ διέμεινε ἀναλλοίωτος παρὰ τοῖς Εὐρωπαϊοῖς λόγοις, μέχρις οὗ ὁ Ἑράσμος ἐν ἔτει 1528 ἔγραψε πραγματείαν τινὰ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς, τυπωθεῖσαν ἐν Βασιλείᾳ, ἣν δείξῃ, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνας (οἱ Βυζαντινοὶ ἄπλοιοι ὅτι) ἀπεμακρύνθησαν ἐν πολλοῖς τῆς ἀρχικῆς τῶν ἰδίων προγόνων προφορᾶς. Ἄλλ' ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης τοῦ Ἑράσμου οὐδεμία προήλθε διόρθωσις τῆς δῆθεν ἀπολεσθεῖσης προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς, ἐπὶ βάσει τινος ἐπιστημονικῆς· ἀλλὰ μόνον ταραχὴ τις παράδοξος τῶν πνευμάτων, καθ' ἣν ἕκαστος ἐνησχολήθη εἰς ἀνεύρεσιν τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς, ἄλλος ἄλλαν κανονίζων καὶ νομοθετῶν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φαντασίαν, καὶ κατὰ τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ γλώσσης. Ἐντεῦθεν προήλθεν, ὡς εἶκος, ἡ πανταχοῦ νῦν ἐπικρατήσασα Βαβέλ, ἐξ ἐκείνης τοῦ Ἑράσμου τῆς πραγματείας λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν καὶ δικαίως βέβαια οἱ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνας παραπονούντι κατὰ τῆς συγχύσεως ταύτης, ἣν κατὰ τὴν γνώμην μου οφείλουσιν οἱ φιλόλογοι τῆς Εὐρώπης νὰ διορθώσωσιν, ὅσον εἰς ἕκαστον ἀνήκει.

Γ'. Εἰς τὴν τυχαίαν ταύτην καὶ φαντασιώδη διάπλασιν τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς ὄλα τὰ ἔθνη ὑπέπεσον, ὡς ἦτο ἐπόμενο, εἰς παραλογισμοὺς καὶ ἀτοπήματα, μάλιστα δὲ πάντων οἱ Ἀγγλοὶ· διότι καταχύσαντες, οὕτως εἶπεν, σωρηδὸν ὄλας τὰς κακοφωνίας τῆς γλώσσης αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν, ἀπετέλεσαν βαρβαρόφωνόν τινα γλῶσσαν, τοσοῦτω πλησιάζουσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ὅσῳ ἤθελε πλησιάζει εἰς τὴν Γαλλικὴν ἢ ὑπὸ τινος Βρεττανοῦ λαλουμένη Γαλλικὴ, μηδέποτε ἐξεληθόντος τοῦ ἐν Λονδίῳ ἄστεος (City). Οἱ Σκωττοὶ, εἴτε ἐξ ἀναλογίας τῆς Δωρικῆς αὐτῶν μουσικῆς διαλέκτου, εἴτε ἐνεκα τῶν σχέσεων, ἃς εἶχον πρὸς τοὺς φιλόλογους τῆς Ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, οἵτινες οὐδόλως ἐπηρεάζοντο ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν, κατάρθρωσαν νὰ διατηρήσωσι τὴν κατ' αὐτοὺς προφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς, ὅσον ἦτο δυνατόν, καθαρῆς τῶν βαρβαρῶν νεωτερισμῶν τῶν γειτόνων τῶν Ἀγγλῶν, καὶ κατὰ τινα μάλιστα συμφωνοῦσι πρὸς τὴν ἀναγνωρίσασαν ὡς προφορὰν τῶν χρόνων τῆς ἀκμαζούσης Ἑλλάδος.

Δ'. Δυνατὸν ἰδίως ν' ἀποδειχθῇ ἐκ τινος παρὰ γράφου Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς. (περὶ συνθ-

όνομ. κερ. 14), ότι όλα τὰ φωνήεντα α, ε, ι, ο, υ προφέρονται υπό τῶν Σκωττικῶν, ὡς καὶ υπό τῶν ἐθνῶν τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, ὀρθῶς, ἐκτὸς μόνου τοῦ υ, ὅπερ εἰς τινὰ τῆς Σκωττικῆς μέρη συγγέεται πρὸς τὸ οο, καὶ ὄχι κατὰ τὴν ὀρθὴν προφορὰν, τὴν περιεχομένην ἐν ταῖς ἐντοπιαῖς λέξεσι **quid** καὶ **bluid**, ὅπως προφέρονται αἱ λέξεις αὗται υπό τῶν ἀλλοίων προφερόντων τὴν Σκωττικὴν διάλεκτον, ἰσοδυναμοῦσης αὐτῶν τῆς προφορᾶς τῆς Γερμανικῆς ü, ὡς ἐν ταῖς λέξεσι **bühne**, **brüder** κτλ. Ἐπίσης βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ προφορὰ τῆς διφθόγγου ου εἶναι ἐναντία πᾶσῶν τῶν φιλολογικῶν παραδόσεων καὶ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὅλοι οἱ λόγιοι παραδέχονται, ὅτι ἡ μόνη ὀρθὴ προφορὰ τῆς μουσικωτάτης ταύτης διφθόγγου εἶναι ἡ οο.

Ε'. Περὶ τῆς προφορᾶς τῶν λοιπῶν διφθόγγων κατὰ τὴν Ἀττικὴν περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὑπάρχει μεγάλη διαφωνία· ἀλλ' εἶναι λίαν φανερόν, ὅτι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Καλλιμάχου (200 π. Χρ.) ἡ μὲν διφθογγος αι ἐπροφέρετο ὡς ἐν τῇ Ἀγγλικῇ λέξει **vain**, ἡ δὲ ει ὡς ἐν τῇ **receivē**. Ἡ ἀπόπειρα τῆς μεταβολῆς τῆς προφορᾶς τῶν διφθόγγων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τοῦ Ἑράστου, τοῦτ' ἔστι τὸ νὰ προφέρονται διαλελυμένως κατὰ τὴν ἰδίαν προφορὰν τῶν ἀποτελούντων τὴν διφθογγὸν δύο φωνηέντων, εἰς οὐδὲν φέρει ὄρθῳ ἀποτέλεσμα, ὡς ἡ πείρα διδάσκει ἐξ ἄλλων γλωσσῶν τὴν προφορὰν κανονίζει ἡ συνήθεια, καὶ ὄχι ὁ συλλογισμὸς ἢ ἡ συζήτησις.

ς'. Ἡ καλουμένη νέα Ἑλληνικὴ προφορὰ (λέγω δὲ τὴν νῦν ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς Ἑλλησιν) οὐδὲν ἄλλο ἔστιν ἢ ἡ Βυζαντινὴ καὶ Ἀλεξανδρινὴ, οὐχὶ νέα τις καὶ εἰς τὰ χαρακτηριστικώτερα αὐτῆς στοιχεῖα εἶναι τόσον παλαιὰ, ὅσον εἶναι τὰ ἀρχαιότερα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα, καὶ, ὀρθότερον εἰπεῖν, ὅσον ἅπαντα ἢ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' συνόδου θεολογία. Ὅτι ὑπέστη διαφθορὰν τινὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότερας Ἀττικῆς, εἶναι προφανές, ἐκ τοῦ ὅτι ἡ λεπτή τοῦ ι φωνὴ δίδεται καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ φωνήεντα καὶ διφθόγγους· ἀλλὰ τοῦτο οὐχ ἦττον δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς καὶ ἄλλων γλωσσῶν, αἵτινες ὑπέστησαν διαφόρους μεταβολὰς ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα.

Ζ'. Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, τὸ πρακτικὸν ζήτημα εἶναι ἤδη, κατὰ πόσον ἄνευ δυσκολίας ἡ Βυζαντινὴ Ἑλληνικὴ προφορὰ πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὴ υπό τῶν ἐθνῶν, ἅτινα, ὡς οἱ Σκῶττοι, κτύπησαν νὰ προφέρωσι τὰ φωνήεντα καὶ τὰς διφθόγγους τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ προφορὰν πλησιεστέραν εἰς τὴν ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ συμπεράνωμεν, προφορὰν τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν τῆς Ἀττικῆς εὐφραδείας. Εἶναι βέ-

βαιον παραδ· χάριν, ἢ τοῦλάχιστον λίαν πιθανόν (διότι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες πολὺ ἐπιμένουσι κατὰ τοῦτο), ὅτι ἡ Σκωττικὴ προφορὰ τοῦ η, ὡς ἐὰν ἦτο μακρὸν ε (οἶον τὸ Ἀγγλικὸν α ἐν τῇ λέξει **mate**), εἶναι ὀρθή, ἐνῶ ἡ Ἀγγλικὴ καὶ Βυζαντινὴ προφορὰ αὐτοῦ, ὡς μακροῦ ι, εἶναι λίαν σφαλῆρα (1). Οὐχ ἦττον ὁμοῦ συμφωνῶ μετὰ τὴν γνώμην τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ προφορὰ, ἐν καὶ κατὰ τινὰ πλημμελῆς, πρέπει νὰ ληθῆ ὡς γενικὴ βᾶσις εἰς τὴν προφορὰν τῶν φωνηέντων καὶ διφθόγγων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ πάντων τῶν Εὐρωπαϊκῶν λογίων· καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες περὶ τούτου λόγοι. α) δὲν εἶναι νεωτερισμὸς, ἀλλ' ἱστορικὸν γεγονός διςχιλίων περὶπου ἐτῶν καὶ εἰς τὸν τὰ παλαιὰ χειρόγραφα μελετώντα εἶναι ἡ μόνη ἀποφυγὴ πολλῶν σφαλμάτων τῶν ἀντιγραφῶν. — β) Εἰ καὶ διαφθορὰ κατὰ τινὰ, εἶναι ὁμοῦ χαρακτηριστικὴ διαφθορὰ, καὶ ἀληθῶς ἐξηγεῖ ἐθνικὴν τινὰ ῥοπήν, ἣν καλῶς ἐνόησεν ὁ Κυντιλιανὸς ἐν τῇ παραθέσει ταύτῃ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. « **Quamquam iis major est gracilitas, nos tamen sumus fortiores** ». — γ) Τοῦτου γενομένου, θὰ ἔχωμεν μίαν ὁμοιόμορφον βᾶσιν συνεννοήσεως μεταξὺ πάντων, τῶν τε λογίων καὶ τῶν ἰδιωτῶν· ἄλλως δὲ, οὐδεμίαν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν γενικὴν βᾶσιν. — δ) Τοῦτο θὰ συντείνῃ εἰς τὸ νὰ οικειώσῃ τοὺς ξένους Καθηγητὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς τοὺς Ἕλληνας· καὶ ἡ τοικύτη σχέσις δὲν εἶναι βέβαια ἀδιάφορος οὔτε πρὸς τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, οὔτε πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστημονικῆς φιλολογίας.

Η'. Εἰ καὶ εὐχαρίστως συμφωνῶ πρὸς τοὺς Γάλλους Ἀκαδημαϊκοὺς, ὅτι πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν Βυζαντινὴν προφορὰν, ὡς τὴν μόνην ἱστορικὴν βᾶσιν εἰς τὴν προφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ ποιήσω μίαν ἢ δύο ἐξαίρεσεις, ὅσον ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιητῶν. Ἐν τῇ ποιήσει τὸ εὐχον πρέπει νὰ θεωρῆται πάντοτε ὡς τὸ νομοθετοῦν στοιχεῖον· καὶ καθὼς ὁ νῦν λόγιος Ἀγγλος ἀναγινώσκων τὸν **Chaucer** πρέπει

(1) Δικαίως ἐπιμένουσι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, ὅτι ἡ προφορὰ τοῦ Η δὲν εἶναι ἢ τοῦ Ε μακροῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ μακροῦ Ι· καὶ τοῦτο ἰκανῶς διὰ πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν λόγων ἀπέδειξεν ὁ ἡμέτερος Κ. Οικονόμος ἐν τῇ « περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης » σοφῆ αὐτοῦ συγγράμματι (σελ. 95—129). Ὁ Κύριος Βλάκκιος φαίνεται ἀσπαζόμενος τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ Ἀγγλοῦ φιλολόγου G. J. Pennington, ὅστις ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ προφορὰ τοῦ Η δὲν ἦτο ἢ τοῦ μακροῦ Ι, ἀλλ' ἢ τοῦ μακροῦ Ε (an Essay on the pronunciation of the Greek language. by G. J. Pennington. London 1844. p. 34—36). Ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι οἱ λόγοι, οὗς ὁ σοφὸς Ἀγγλος ἐπάγει εἰς ἀποδείξιν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἐκ τε τοῦ Πλάτωνος καὶ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς, μᾶλλον ἀποδεικνύουσι τὴν καθ' ἡμᾶς προφορὰν τοῦ Η ὀρθήν. — (Σημειώσεις τοῦ μεταφραστοῦ).

ἐξ ἀνάγκης πρὸς διατήρησιν τοῦ ποιητικοῦ ῥυθμοῦ νὰ μὴ τηρῆται ἐναχοῦ τὴν προφορὰν, καθ' ἣν ἤθελε ἀπαγγεῖλαι ποίημά τι τοῦ **Tennyson** ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ **Shakspeare**, οὕτω καὶ ἐγὼ, ἀναγινώσκων τὸν Ὀμηρον, ἐὰν δὲν τηρῶ τὴν Βυζαντινὴν προφορὰν, δίδωμι εἰς τὴν οἱ διφθογγὸν τὴν πλήρη φωνήν, ἣν δίδωμι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν λέξιν **joy**, ἀντὶ τοῦ ἀδυνατοῦ ἤχου τοῦ νέου ἰωτακισμοῦ, οὐδὲν ἄλλο πράττω, ἢ μεταχειρίζομαι τοιαύτην ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ ποιητοῦ, ὅποιαν πᾶς εὐφυῆς Ἕλληνας ἤθελεν ὀνομάσαι ἐλευθερίαν συγχωρητέαν· διότι, εἰ καὶ στεροῦμαι παντὸς μέσου, δι' οὗ νὰ μάθω βεβαίως, πῶς ὁ Ὀμηρος προέφερε τὸ περίφημον αὐτοῦ « **πολυφλοίσβοιο** », εἶμαι ὁμοῦ βέβαιος, ὅτι εἰς τὴν πρώτην μὲρῶσιν τῆς γλώσσης λαοῦ δραστηρίου καὶ γενναίου, οἷος ὁ Ἕλληνας, ἢ ὑπερβολικῆς **gracilitas** τοῦ νεωτέρου ἰωτακισμοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι γενικὸν χαρακτηριστικόν· μᾶλλον δὲ ὑποθετέον, ὅτι ἀδύνατον νὰ διατηρηθῆ ἀναλλοίωτος ἡ προφορὰ γλώσσης τινὸς ἀνθρωπίνης εἰς περίοδον τρισχιλίων περὶπου ἐτῶν.

Θ'. Ἀλλ' ἡ προφορὰ τῶν φωνηέντων καὶ διφθόγγων, ὅσα ἂν ὑποτεθῆ σημαντικῆ, εἶναι μόνον ἐν τῶν στοιχείων τῆς ὀρθῆς προφορᾶς· ὁ τόνος καὶ χρόνος, τοῦτ' ἔστιν ὁ τονισμὸς, ἢ ἔμφασις, καὶ ἡ διάρκεια τοῦ συλλαβικοῦ ἤχου, εἰσὶν οὐχ ἦττον σπουδαῖα ἀντικείμενα, καὶ ἀποτελοῦσιν οὐχὶ μικρότερον χαρακτηρισμὸν εἰς τὴν, οὕτως εἰπεῖν, φυσιογνωμίαν ἐκάστου ἰδιάζοντος σχηματισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον ἢ τὴν ποσότητα, ἀπλῶς παρατηρῶ, ὅτι ἡ ἐν χρῆσει συνήθεια παρὰ τοῖς Καθηγηταῖς ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωττίᾳ τοῦ νὰ συγχωρῶσιν αἱ μὲν μακρὰ συλλαβαὶ νὰ προφέρωνται ὡς βραχεῖαι, αἱ δὲ βραχεῖαι ὡς μακρᾶι, ἐκτὸς μόνον εἰς τὰς παραληγουσᾶς, εἶναι ἐπιδοκιμαστέα· οὔτε ὑπάρχει οὐδ' ἐλάχιστη ἐπιστημονικὴ βᾶσις, ἐφ' ἣς νὰ στηρίζεται ἡ πρὸ μικροῦ εἰσαχθεῖσα συνήθεια εἰς τινὰς Ἀγγλικὰς Ἀκαδημίας τοῦ προφέρειν τὰ μακρὰ φωνήεντα, ὡς ἐν τῇ λέξει **mâter**, μετὰ τινος διαφόρου τρόπου, ἢ ὅταν εἶναι βραχέα, ὡς ἐν τῇ λέξει **pater**. Τὸ μακρὸν φωνήεν εἶναι ἀπλῶς ἐπέκτασις τοῦ ἰσοδυναμοῦ ἤχου, ὅστις ἀκούεται εἰς τὸ ὅμοιον βραχὺ φωνήεν, ὡς ἐν ταῖς λέξεσι **jôh** καὶ **Jôh**, καὶ ἄλλαις πολλαῖς. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν τόνον, εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Σκῶττοι λόγοι πάντως ἀμαρτάνουσι, μόνον δὲ οἱ Ἕλληνες τονίζουσιν ὀρθῶς καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς συμπερασμοὺς τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐφύλαττον εἰς τὴν προφορὰν τῆς γλώσσης αὐτῶν μεγάλην ἀκρίβειαν κατὰ τὸν τονισμὸν, εἶναι παραδεδομένον ὑπὸ πάντων τῶν Γραμματικῶν ὅλοι συμφώνως πα-

ραδέχονται, ὅτι ὠρισμένοι τινὲς τόνοι εἶναι ὁ νόμος τῆς ζώσης Ἑλληνικῆς ἐκφράσεως, ὡς αἱ ποσότητες τῶν συλλαβῶν εἶναι ὁ νόμος τῆς ῥυθμικῆς συνθέσεως· καὶ σαφῶς ἐξηγοῦσιν ἡμῖν, ὅποια ἦτο ἡ φύσις τῶν τόνων τούτων. Τὸ ὄνομα **ὄξυς**, δίδόμενον εἰς τὸν κύριον τόνον, σημαίνει φανερώς ὑψώσιν τῆς φωνῆς ἐπὶ τινος συλλαβῆς· καὶ αἱ λέξεις ἐπίτασις καὶ ἄνεσις, τεχνικῶς ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὴν ὄξεϊαν καὶ βαρεϊαν, καταδεικνύουσι τὴν ἔμφασιν, ἣτις δίδει εἰς μίαν ἐκ τῶν συλλαβῶν λέξεώς τινος δύναμιν μεγαλύτεραν, ἢ εἰς τὰς λοιπὰς. Πρὸς τοῦτοις τὰ ἐγκλινόμενα δεικνύουσι σαφῶς, ὅτι ἐν τῶν κυριωτέρων συστατικῶν τῆς γλώσσης ταύτης εἶναι ἡ ἔμφασις καὶ ὁ τονισμὸς. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πολιτικοὶ στίχοι τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἡ προφορὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὀδηγοῦσιν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅπερ μόνον τυφλὸν πείσμα, ἀμαθῆς οἴησις καὶ ἀμετρος εὐθελία δύναται ν' ἀρνηθῶσι. Τὸ συμπέρασμα δὲ τοῦτο εἶναι, ὅτι — ὅτε ὁ ὀλύμπιος Περικλῆς ἐβρόντα κατὰ τῆς Σπαρτιατικῆς αὐθαδείας, καὶ ὁ Δημοσθένης κατὰ τῆς Μακεδονικῆς ἐπιθέσεως, ἐτόνιζον τοὺς κερανοὺς τῶν ἰδίων λόγων, ὡς τονίζει σήμερον τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ πᾶς ῥήτωρ τῆς νέας Ἑλληνικῆς βουλῆς, καὶ πᾶς ποιμὴν ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ.

Ι'. Ἡ συνήθεια τῶν Ἑλληνιστῶν τῆς Βρετανικῆς Σχολῆς, τοῦ νὰ προφέρωσι τὰ Ἑλληνικὰ κατὰ τοὺς περὶ τονισμοῦ κανόνας τῆς Λατινικῆς, οὗς παρελάβομεν παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ συγχρόνως οἱ ἀληθεῖς Ἑλληνικοὶ τόνοι σημειοῦνται τακτικῶς ἐπὶ πάσης λέξεως, καὶ διδάσκονται μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, εἶναι παράδοξον φαινόμενον ἀβελτηρίας καὶ ἐθελοκακίας ἐν πάσῃ τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων. Ἐὰν οἱ τόνοι δὲν ἐσημειοῦντο ἀδιακόπως ἐπὶ τέσσαρας ὅλας ἑκατονταετηρίδας μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα, ἴσως ἠδύνατο νὰ προφασισθῶσι τοῦτο, ἵνα δικαιολογήσωσι τὴν τοιαύτην ἀλλόκοτον συνήθειαν, ἣν μόνη ἡ **vis inertiae** τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τὰ ἐκλατινισθέντα ὄντα τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ὑπερασπίζονται. Ὅπως ὁμοῦ ἔχει νῦν τὸ πρᾶγμα, ἡ ἐπιμονὴ εἰς τόσον κακὴν συνήθειαν, ἀποδοκιμαζομένην γενικῶς ὑπὸ πάσης ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ πάσης ἀποδείξεως τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, εἶναι μοναδικὸς παρσολογισμὸς εἰς τὰ χρονικά τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων. Ἡ ἐπιμονὴ τῶν Ἀγγλων ἐν γένει εἰς τὸ νὰ μὴ ἀναγνωρίζωσι τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τοῦ πράγματος τούτου προέρχεται, νομίζω, ἐν μέρει μὲν ἐκ τῆς τραχύτητος τοῦ ὠτὸς αὐτῶν, ἣτις ἐμποδίζει αὐτοὺς τοῦ νὰ ἐκτιμῶσι μουσικὰς τινὰς καὶ γλαφυρὰς λεπτότητας, ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ πρᾶγμα, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐκ παραλόγου τινὸς συντη-

ρητικότητα, ἣτις εἶναι ἡ βᾶσις τῶν σχολαστικῶν καὶ Ἀκαδημαϊκῶν συστημάτων. τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπικρατούντων, κυρίως δὲ καὶ ἐκ τῆς φαντασιώδους αὐτῶν ιδέας, ὅτι ὁ τονισμὸς τοῦ πεζοῦ λόγου ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν τῶν στίχων. Ἄλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι, ὅσα ἂν ἡ καταφανὴς ἢ τονιζομένη συλλαβὴ ἐν τῷ ῥητορικῷ λόγῳ, εἰς τὴν ποιῆσιν ὁ χρόνος, ἦτοι ἡ ποσότης τῶν φωνηέντων, ἦν κατ' ἀνάγκην τὸ μόνον παρατηρούμενον, ἐνῶ ὁ τονισμὸς ὁ ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ ἐπικρατῶν δὲν ἠκούετο, ἢ ἐνικᾶτο ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ ῥυθμικοῦ τόνου. εἰς δὲ πρὸς τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν οὐδὲν εὐκολώτερον εἰς παιδα ἔχοντα τὸ οὖς ἐξῆ (διότι ὁ τοιοῦτου ἐστερημένος ὡτὸς περιττὸν ν' ἀναγινώσκῃ ποιήματα), ἢ νὰ μεταβῆ ἀπὸ τῆς τονικῆς προφορᾶς τοῦ πεζοῦ λόγου εἰς τὴν κατὰ χρόνον μέτρησιν τοῦ ποιητικοῦ ἄνευ συγχύσεως.

ΙΑ'. Ἐν τέλει παρατηρῶ, ὅτι ἡ προφορὰ ὄλων τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων κατὰ τὸν μονότονον Λατινικὸν τονισμὸν ἄνευ διακρίσεως εἶναι οὐσίωδες μέρος τῆς ἐσφαλμένης διδασκατικῆς μεθόδου, τῆς ἐπικρατούσης ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς Σχολαῖς, καθ' ἣν διδάσκονται κανόνες νεκροὶ ἀντὶ τῶν ζώντων ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, καὶ θεωροῦσι περὶ ἧχου ἀντὶ τοῦ ἧχου αὐτοῦ. Ὅστις διδάσκαλος γλωσσῶν παραδέχεται τὴν μεγάλην ἀρχήν, ὅτι τὸ οὖς εἶναι τὸ μόνον φυσικὸν ὄργανον πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεως ἐνάθρωπων φωνῶν, οὐδέποτε θέλει ὑπαπέσει εἰς τὸ ἀμαρτήριμα τοῦ νὰ προσφέρῃ τὴν λέξιν ἔλεος καθ' ὃν τρόπον ἤθελε προσφέρει καὶ τὴν ἄλεος. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει σελίδας ὄλας ταιούτων λέξεων, τὰς ὁποίας ὁ προσφέρων τὰ Ἑλληνικὰ κατὰ τὸν Λατινικὸν τονισμὸν ἀφαικτικῶς μετατρέπει εἰς ἀνοησίας (1). Τὸ δὲ νὰ διδάσκῃ τις γλῶσσάν

(1) Οὕτω, παραδείγματος χάριν ὁ κατὰ τὸν Λατινικὸν τονισμὸν ἀναγινώσκων, τὸ τοῦ Πλάττωνος ἐν Κρίτωνι «ἀλλὰ λέγε» θέλει ἀπαγγεῖλαι «ἄλλα λέγε» καὶ τοῦτο προφανῶς εἶναι τὸ ἐναντίον, ἢ ὅτι ὁ Κρίτων λέγει πρὸς τὸν Σωκράτην. — Οἱ Ἀγγλοὶ πρὸ πάντων Ἑλληνισταὶ, προσπαθεύοντες νὰ τονίζωσι τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις ἐν τῷ κειμένῳ κατὰ τοὺς περὶ τονισμοῦ κανόνες τῶν Ἑλλήνων Γραμματικῶν, καὶ ἅμα συνειδητοῦν νὰ προσφέρωσιν αὐτὰς κατὰ τὸν Λατινικὸν τονισμὸν, ὑποπίπτουσιν ἀναγκάτως εἰς ἀμαρτήματα, μαρτυροῦντα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἦν ὁ Κύριος Βλάκκιος ἐξέφρασεν. Οὕτω; ἀναγινώσκωμεν ἐν τιθεστίχοις ἠρωσελεγειακοῖς, προτεταγμένοι; ἐν τῇ πρό μικροῦ ἐκδοθεῖσα τραγηδία «Atalanta in Calydon» καὶ τὸδε ἦν τοῖς ἄλλοις:

« Ἡ ψαφάρᾳ κόνις, ἦ ψαφάρῳ βίος ἐστι. » Ἐκ τούτου δὲ οὐδὲν ἄλλο δύναται τις νὰ ἐνοήσῃ, ἢ ὅτι τὸ τόξον εἶναι σαθρὸν, ὡς ἡ κόνις καὶ ἔμω; δὲν πρόκειται περὶ τόξου, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἐν ᾧ ποιητὴς παρατονιστὰς μετέβαλεν εἰς τόξον. Πλεονάζει δὲ τὸ κακὸν τοῦτο ἐν τῷ αἰρητικῷ ποιητικῷ τοῦ Μίλτωνος «ὁ Κῶμος», οὗτινος ἡ με-

τινα, προφέρων αὐτὴν κατὰ τόνον καὶ χρόνον ἠμαρτημένως, καὶ συγχρόνως νὰ διδάσκῃ ἐν τῇ Γραμματικῇ αὐτῆς κανόνες περὶ τοῦ ὀρθοῦ τονισμοῦ καὶ χρόνου τῶν συλλαβῶν, ἤθελεν εἶναι τὸ αὐτὸ, ὡς ἐάν κηρύττῃ ἐαυτὸν σοφώτερον τοῦ Πλάστου, καὶ ἐπιμένῃ νὰ πράξῃ διὰ βίας καταθλίψεως τῆς μνήμης, ὅτι ἡ φύσις αὐτῆ ἀφ' ἐαυτῆς πράττει διὰ τῆς εὐχαρίστου συνηθείας τοῦ ὠτός.

(Ἐκ τῆς ἐν Ἐδιμβούργῳ ἐκδομένης ἐφημερίδος «ὁ Σκωττός»—The Scotsman. N° 3047. Wednesday. 22 March 1865.)

ΟΛΟΠΟΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. καὶ τέλος Ἰδε φυλλάδ. 359, 360 καὶ 361).

Tavistock. Σάββατον.

Ἀπὸ τοῦ Clovelly χθὲς μετέβην εἰς Bude τῆς Κορνουάλης, ὅπου ὁ Ωκεανὸς μετ' ἀνάγκασε νὰ πύσω τὴν πρὸς δυσμὰς πορείαν μου, καὶ ἠσθάνθην ἐπάνω κάτω ὅ,τι καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ὅτε ἡ θάλασσα ἐθεσε φραγμὸν καὶ τέρμα εἰς τὰς κατακτήσεις του. Ἡδυνάμην στρεφόμενος πρὸς μεσημβρίαν νὰ περιηγηθῶ τὰ παράλια τῆς Κορνουάλης, ἅτινα φημίζονται διὰ τὴν ποικίλην ὠραιότητά των, οὐχ ἥττον ἢ τὰ τοῦ Devonshire. Ἄλλ' ἀναβαλὼν ἐξ ἀ-

τάφρασις εἰς Ἑλληνικοὺς ἰαμβικούς στίχους πολλαχοῦ γίνεται ἀκατάληπτος ἐνεκα τῶν παρατονισμῶν, εἰς διακοσίους περίπου ἀριθμοῦμένων. Καὶ ὅμως οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς λογίους ἄνδρας, τὸν τε συντάξαντα τὴν ὠραίαν τραγηδίαν Atalanta in Calydon, τὸν Κύριον A. Ch. Swinburne, καὶ τὸν μεταφράσαντα τοῦ Μίλτωνος τὸν Κῶμον, ὅτι ἐπιφελῶς ἀνέγνων τοὺς Ἑλληνας ποιητὰς, καὶ ἐπίπονον ἐποίησαντο περιήγησιν ἐπὶ τὴν Πισριαν, τὸν Ἑλικῶνα καὶ τὸν Παρνασσόν. Ἄλλ' ὅσα εἶναι διὰ τοῦτο ἐπαινετοὶ καὶ ζηλωτοὶ, τοσοῦτοι καὶ ἀξιοκατάκριτοι, αὐτοὶ τε καὶ οἱ συμπολίται αὐτῶν διὰ τὴν ἀλλόκοτον ἐπιμονὴν εἰς τὸ ἠμαρτημένον σύστημα τῆς κατ' Ἐρασμὸν προφορᾶς, ἐπιμονὴν πάντη ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἄλλως θαυμαστὴν εὐαισθησίαν τῶν φιλομούσων Ἀγγλων. Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι πολλῆς ἀπορίας ἄξιον, ὅτι ἄνθρωποι μέχρις ἀκατασχέτου ἐνθουσιασμοῦ φίλοι τῆς μουσικῆς, πρόθυμοι νὰ γεμισώσι στίλας ὄλας τοῦ Times, ἵνα στηλιτεύσωσι μίαν παραφωσμίαν ἢ κακοφωσμίαν θεατρικῆς τινος Ἐριννῶος, ἀνεχονταὶ εἰσέτι τὴν πανταχόθεν καταδικαζομένην, καὶ ὑπ' αὐτῶν οὐχ ἥττον ὁμολογουμένην βάρβαρον ἐκφώνησιν τῶν μελιρρύτων τοῦ Ὀμήρου ποιημάτων. Ἄλλ' ἐπίπαισμέν, ὅτι δὲν εἶναι μακρὰν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν θέλει καταπολεμηθῇ ὑπὸ τῶν εὐφρονούντων Ἀγγλων Ἑλληνιστῶν ἡ ἀρθῶς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ K. Βλακκίου ὀνομασθεῖσα ἄλλοτε ἰθνητῶν λογιωτάτων τινῶν, πέραν τοῦ ὀνόματος συντηρητικῶν. — (Σημείωσις τοῦ μεταφραστοῦ).

νάγκης εἰς ἄλλοτε τὴν περιήγησιν ταύτην, ἐπανεκαμψα σήμερον ἀπὸ τοῦ Bude πρὸς ἀνατολάς πάλιν, καὶ ἤδη εὐρίσκουμαι εἰς Tavistock.

Ἄν δὲν ἤρχόμην ἀπὸ τοῦ Lynton καὶ τοῦ Clovelly, θὰ μὲ ἤρσκειν ἴσως τὸ Bude. Ἄλλ' ἤδη οὐδεμίαν μοὶ ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν, ἂν καὶ δὲν στερεῖται καλλονῆς καὶ ἐκεῖ ἡ παραλία. Εἰς τὸν ὑπὸ τῆς παραλίας ταύτης σχηματιζόμενον κόλπον, οἱ βορειοδυτικοὶ ἄνεμοι συσσωρεύουσι τὴν ἄμμον· ὅτε δὲ ἡ ἄμμιτις ἀποσύρει τὰ ῥηχὰ ὕδατα καὶ ἀφίνει ξηρὸν τὸν αἰγιαλὸν, εἶναι διασκεδαστικὴ ἡ θέα τῆς γινομένης ἐπ' αὐτοῦ ζωηρᾶς ἐργασίας. Ἐμμεῖνα ἰκανὴν ὥραν βλέπων τοὺς ἐργάτας σιάπτοντας τὴν ἄμμον. Τὴν μεταφέρουσι δὲ διὰ διώρυγος, ἣτις ἐνδύνει τὸ μέρος τοῦτο τῆς παραλίας μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Τῆς ἄμμου ταύτης γίνεται χρῆσις πρὸς πεισμὸν τῆς γῆς, ἢ δὲ κατανάλωσις αὐτῆς εἶναι μεγίστη.

Ἦλθον ἀπὸ τοῦ Bude διὰ τῆς ταχυδρομικῆς ἀμαξίας. Ἐντεῦθεν ἀρχίζει πάλιν σιδηρόδρομος. Δὲν μετενόησα δὲ ποσῶς διὰ τὴν μέχρι τῶν ἄκρων τῆς Κορνουάλης ἐκδρομὴν μου διατρέξας τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ Clovelly ἕως Bude καὶ ἀπὸ τοῦ Bude ἕως ἐνταῦθα, ἔλαβα καὶ περὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἰδέαν τινὰ. Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον μέρος τῆς Ἀγγλίας μετ' οὗ ἤρχισαν νὰ σχετίζονται ξένοι λαοὶ. Ἐνταῦθα ἤρχοντο ἐμπορίας χάριν οἱ Φοίνικες, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι. Χίλια ἔτη πρὸ Χριστοῦ, καθ' ἃ ἱστορεῖται, ὁ Καρχηδόνιος ἱμῖλκων ἀποπλεύσας ἀπὸ τῆς πατρίδος του ἐφθασε μετὰ τετράμηνον πλοῦν εἰς τὰ παράλια ταῦτα τῆς Ἀλβιώνος, πρὸς ἀγορὰν κασαιτέρου καὶ μολύβδου. Εὗρε δὲ τὴν χώραν κατοικημένην ὑπὸ γενναίων, δραστηρίων καὶ φιλογρημάτων κατοίκων, οἵτινες ἀγνοοῦντες τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν ξυλίνων πλοίων, ἐπλεον ἐπὶ τῶν κυμάτων ἐντὸς σκαφῶν, ἀπὸ δέρματα ζῶων κατεσκευασμένων. Ἄν ἠδύνατο σήμερον ὁ ἱμῖλκων νὰ ἐπανίδῃ τὴν ἀπόκεντρον χώραν ὅπου ἦλθε νὰ θησαυρίσῃ, ἤθελε θαυμάσει τὴν πρὸδον τῶν κατοίκων ἕκτοτε εἰς πολλὰ, καὶ εἰς τὴν ναυπηγίαν ἐν τοῖς πολλοῖς, ἀλλ' ὅμως ἤθελε ἀναγνωρίσει τὴν γῆν ἣτις τῷ ἐπρομήθευε τὰ ἐμπορεύματα, ὧν χάριν τὴν ἐπεσκέφθη. Καὶ ἤδα τὸ Devonshire καὶ τὸ Cornwall πλουτοῦσι διὰ τῶν μεταλλείων τοῦ χαλκοῦ, τοῦ κασαιτέρου καὶ τοῦ μολύβδου. Ἰδίως τὰ τοῦ χαλκοῦ εἶναι ἄξια λόγου, καὶ τινὰ μάλιστα τῶν μεταλλείων τούτων δίδουσι θησαυροὺς μυθώδεις. Αἰ μετοχὰί μίας ἐταιρίας, ἐκμεταλλευμένης τὸ πλουσιώτερον τῶν τοιούτων μεταλλείων, τιμῶνται ἤδη 600 λίρας ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου, τὸ ὅποιον ἦτο μία λίρα. Ἐνοεῖς; Ὁ καταθέσας ἀπ' ἀρχῆς μίαν λίραν μέτοχος, ἔχει ἤδη λίρας ἑξακοσίας. Δὲν ἀμυθάλλω ὅτι ἐπιθυμοῖς νὰ ἦσσι ἐκ τῶν εὐτυ-

χῶν τούτων μετόχων. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ζήμια προῆλθον ἀπὸ τοιοῦτου εἶδους ἐπιχειρήσεως, καθότι ἀπωλέσθη ἡ τέχνη τοῦ Λυγίως, τοῦ βλέποντος ὑπὸ γῆν, καὶ δὲν πραγματοποιοῦνται πάντοτε αἱ ἐλπίδες τῶν ἀναζητούντων θησαυροὺς ὑπογείου. Δὲν μοὶ ἔμμενε καιρὸς ὅπως ἐπισκεφθῶ κανὲν τῶν μεταλλείων τούτων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶδον σήμερον ἀπὸ τῆς ἀμαξίας· ἀλλ' εἶδον μόνον τὰς ὁπᾶς αὐτῶν μακρόθεν. Εἰς ἄλλοτε καὶ τοῦτο.

Ἀντὶ μεταλλείων ἐπεσκέφθην σήμερον τὴν ἐπὶ τοῦ δρόμου μου κειμένην ὠραίαν πόλιν τοῦ Launceston καὶ τὰ εἰσέπια τοῦ φρουρίου τῆς. Τὸ φρούριον τοῦτο εἶναι ἱστορικόν. Κατὰ τὴν Νορμανδικὴν ἐποχὴν ἐθεωρεῖτο ἐν τῶν ἰσχυρωτέρων τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ δὲ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μετέβη ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὰς τοῦ Καρόλου Α'. Ἦδη δὲν μένει ἐξ αὐτοῦ οὐδὲν ἢ ὁ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὀχυρώματος πύργος, τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν ἐν αὐτῷ πολιορκουμένων. Ὁ στρωγγύλος οὗτος καὶ στερεώτατα κτισμένος πύργος κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐνὸς λόφου, ὅστις ὑψοῦται ἐν μέσῳ ἐκτεταμένης πεδιάδος ὑπὸ τὸν πύργον εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ λόφου εἶναι ἡ πόλις μετὰ τὰς ἀρχαίας οἰκίας καὶ τὰς ἐπιἀρχαιοτέρας ἐκκλησίας τῆς. Ὠραία ἡ θέα ἀπὸ τῶν ἐρειπιωμένων ἐπάλλεων τοῦ πύργου. — Συνέπεσε δὲ νὰ ἦναι ἡμέρα ἀγορᾶς, ἢ μικρᾶς ἐμπορικῆς πανηγύρεως εἰς Launceston, καὶ τοῦτο μοὶ ἀποκατέστησεν ἐπιδιασκεδαστικώτερον τὴν ἐπὶ ὀλίγας ὥρας ἐκεῖ διατριβὴν μου.

Ἡ δὲ πόλις τοῦ Tavistock, ὅθεν σοὶ γράφω ἤδη, κεῖται ἐντὸς κοιλάδος περιεκλεισμένης ἐξ ἐνὸς μέρους ἀπὸ τ' ἀγρία βουνά, ἅτινα κρύπτουσιν εἰς τὰ σπλάγγνα αὐτῶν τοὺς θησαυροὺς περὶ ὧν σοὶ ἀνέφερον ἤδη· ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου ἀπὸ λόφους χαριστάτους καὶ καταφύτους. Ἀπὸ τὰ βουνὰ ταῦτα καταβαίνων ὁ ποταμὸς Tavy, δικυγῆς καὶ ὀρηκτικῆς, χωρίζει τὴν πόλιν εἰς δύο καὶ τῇ δίδει τὸ ὄνομα του. Ἡ πόλις καθ' ἐκτὴν οὐδὲν παρέχει περιεργον ἐκτὸς τῶν ὠραίων ἐρειπίων τοῦ μοναστηρίου τῆς, ὑπερ ἀνηγέρθη περὶ τὸ 960 ἔτος μ. Χ. κατεστράφη δὲ καὶ κατὰ μέγα μέρος κατὰφύσθη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς Ῥώμης. Τοιαῦτα ἐρείπια μοναστηρίων ὑπάρχουσιν εἰσέτι εἰς πλείστα μέρη τῆς Ἀγγλίας, μαρτυροῦντα τὴν ἀκμὴν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἐνταῦθα κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Τὰ πλείστα τῶν μοναστηρίων τούτων εἶναι ὠκοδομημένα εἰς γαπητευτικὰς τοποθεσίας, καθότι πανταχοῦ οἱ καλόγηροι εἶχον, ὡς φαίνεται, τὸ αἰσθημα τοῦ καλοῦ καὶ ἐγνωρίζον ποῦ καὶ πῶς νὰ κτίζωσι τὰ ἐρημητήριά των. Εἰς τὰς ὠραίας καὶ ἡσύχους κοιλάδας τῆς Ἀγγλίας, ἐν μέσῳ τῶν εὐφύρων ἀγρῶν τῶν περιου-

κλούντων τὰς μεγελοπρεπείς μονάς των, βεβαίως οἱ Ἄγγλοι μοναχοὶ δὲν ἔζων τὸν βίον τῶν ἀσκητῶν τῆς Θηβαΐδος· καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν πολλάκις ἐζήλευσα τὴν ὑπαρξίν των, βλέπων τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν καὶ τῶν κελίων των, στολισμένα ἀπὸ κισσῶν, ἄστεγα, ἡμιερμητισμένα καὶ ἔρημα, — καὶ μεταφρομένοις διὰ τῆς φαντασίας μου εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς δόξης των, — ὅτε οἱ κώδωνές των ἀντηχοῦντες εἰς τὰς χλοερὰς κοιλάδας, προσεκάλουν τοὺς χωρικούς ἐντὸς τῶν πλησίων ναῶν, ἡμιφωτισμένων διὰ τῶν γοθθικῶν παραθύρων, ὅπου κισσὸς σήμερον περιπλέκεται — καὶ ὅτε σοβαροὶ καὶ κατηρεῖς οἱ μοναχοὶ, ἄσκαποι καὶ ἀσάνδαλοι, μὲ τὸ βιβλίον εἰς χεῖρας, ἐπεριπάτουν περὶ τὸ μοναστήριον, εἰς τὴν σκιάν τῶν τοίχων, ὅπου ἤδη σαῦραι φωλεύουσιν.

Ὅτε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως, ἐδημιούρη ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ μοναστηριακὰ κτήματα περιέπεσον εἰς χεῖρας τῶν εὐγενῶν, οἱ ἀπόγονοι τῶν δόκων νέμονται αὐτὰ ἔτι καὶ σήμερον. Ἡ διανομὴ δ' αὐτῆς κληρονομίας τῶν καλογῆρων, δὲν συνήργησεν ὀλίγον εἰς τε τὴν ἐδραΐωσιν τῆς Ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὰς δυναστικές μεταβολὰς τῆς Ἀγγλικῆς ἱστορίας. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Πάππα ὑπὲρ ἐπιστροφῆς τῶν Ἄγγλων εἰς τοὺς κόλπους του, ὅτε ἐβασίλευεν ἡ Μαρία καὶ ὁ Α. Κάρολος, ἴσως δὲν ἀπέβαιναν πάντῃ μάταιοι, ἂν δὲν εἶχον τόσῳ μέγα συμφέρον οἱ κάτοχοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων νὰ μὴ ἀναστηθῇ ἡ Ῥωμαϊκὴ ἱεραρχία. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ἐπανάστασις, ἡ ἐπενεγκοῦσα τὴν καταστροφὴν τῆς Μοναρχίας καὶ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου, δὲν ἦτο μικρὸν στοιχεῖον δυνάμεως διὰ τὴν ἀντιδυναστικὴν ἀντιπολιτεύσειν, οἱ φόβοι τῶν κατόχων τούτων μὴ τοῖς ἀφαιρεθῇ ἡ λεία των. Καὶ κατόπιν δὲ οἱ αὐτοὶ φόβοι μεγάλως συνέδραμον τὴν ἐκρηξίν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως τοῦ 1688, ἣτις ἔσχε δι' ἀποτέλεσμα τὸν διωγμὸν τοῦ καθολικοῦ Στουάρδου Ἰακώβου καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ὀλλανδοῦ Γουλιέλμου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας. — Ἐξετάζων τις τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας, συχνάκις ἀνακαλύπτει ὅτι ἀντὶ γενναίων καὶ ὑψηλῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, προὐκάλεσαν αὐτὰ ἰδιοτέλειαι καὶ μικρὰ ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ ἀπογοητευόμενος ἀηδιάζει. — Ἀλλὰ δὲν εἶναι κατάλληλος ἡ ὥρα διὰ πολιτικὰς ἱερεμιάδας, οὔτε πρέπει σκέψεις τοιαύται νὰ μὲ μελαγχολήσωσιν εἰς τὰ εὐφρόσυνα βῆθρα τοῦ διαυγοῦς Tavy.

Κυριακὴ—Saltash.

Χθὲς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀνεχώρησα διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ Tavistock, καὶ μετέβην εἰς Plymouth ὅπου ἐκοιμήθην. Σήμερον δὲ ἠγέρθην μὲ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ μετέβην διὰ τοῦ σιδηρο-

δρόμου πάλιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, εἰς τὰς ἐκβολὰς κειμένην τοῦ ποταμοῦ Ταμάρεως, ὅστις χωρίζει τὸ Devonshire ἀπὸ τοῦ Cornwall καθ' ὅλα σχεδὸν τὸ πλάτος αὐτῶν. Τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ἐνόησε ἐνταῦθα κρεμαστὴ γέφυρα, ἡμισυ μίλιον μακρὰ, θαύμα τῆς μηχανικῆς τέχνης, ἐφ' ἧς διαβαίνει ὁ σιδηροδρόμος εἰς ὕψος 100 ποδῶν ὑπεράνω τῶν ὑδάτων.

Δὲν ἦλθον ἐνταῦθα ὅπως ἴδω τὴν θαυμασίαν γέφυραν ταύτην, ἀλλὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας, ἦν πρὸ ἐτῶν ἔτρεφον, τοῦ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ὁ τάφος τοῦ τελευταίου τῶν Παλαιολόγων. Ἐνθυμίσαι ἴσως τὴν ἐν τῇ *Parthora* (φυλ. 241) πρό τινων ἐτῶν δημοσιευθεῖσαν ἐπιστολήν μου, ἐν ἧ ἐξέθετον ἐν συντόμῳ ὅσας πληροφορίας ἠδυνήθην νὰ συλλέξω περὶ τῶν τελευταίων γόνων τῆς ἐνδόξου ταύτης Ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Τὴν ἐπιθυμίαν, νὰ ἴδω ἰδίως ὀφθαλμοῖς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν τάφον, εἶχεν αὐξήσει διατριβῆς τῆς τοῦ λογιῶν Κ. Π. Λάμπρου ἐν τῇ *Parthora* ἐπίσης καταχωρηθεῖσα (φυλ. 269), ἐν ἧ ἐξεφράζετο ἡ γνώμη ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ τάφου δύο πύλαι (τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως), ἐφ' ὧν, καθ' ἃ ἔγραψον, ἐστήριζε τὰς πόδας του ὁ δικέφαλος ἀετὸς, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ πυρεκκόλον, οἰκίστημον τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, αὐτῶ ἐπιτεθειμένον.

Καὶ τοι ἐκτὸς τοῦ δρομολογίου μου ὄντος τοῦ Landulph, δὲν ἠθέλησα ὅμως νὰ μοι φύγη ἡ εὐκαιρία αὕτη ὅπως ἰκανοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν μου, καὶ διὰ τοῦτο τραπεῖς πρὸς μεσημβρίαν εὐρίσκομαι σήμερον ἐνταῦθα.

Ἄμα φθάσας τὴν πρωτὴν ἐπέβην ἐπὶ ἐλαφρὰς λέμβου, ἐφ' ἧς χάρις εἰς τοὺς ἀκμαίους βραχίονας τοῦ νέου κωπηλάτου μου, ταχέως ἀνῆλθον τὸν ποταμὸν ἀπὸ τοῦ Saltash μέχρι τοῦ Landulph. Ὁ οὐρανὸς ἦτο νεφελώδης, ὁ δὲ Τάμαρις μελανόχρους· Καὶ εἶχε περὶ ἐμὲ ἡ φύσις σοβαρὸν τι καὶ μελαγχολικὸν μὴ ἀπάδον πρὸς τὴν ῥοπὴν τῶν σκέψεών μου, ἀναζητοῦντος εἰς ξένην γῆν, ἐν τῇ ἡρεμίᾳ τῆς προῖνης ἐκείνης ὥρας, τὰ ἴχνη τοῦ τελευταίου γόναυ τῶν αὐτοκρατῶρων ἡμῶν.

Εἰς δύο περίπου μιλίων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Saltash, ὁ ποταμὸς Tavy μεθ' οὗ ἐσχετίσθην ἤδη εἰς Tavistock, χύνει τὰ ὕδατά του ἐντὸς τοῦ Ταμάρεως. Ἀπέναντι τῆς συμβολῆς τῶν δύο ποταμῶν, εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην, ὁ Τάμαρις σχηματίζει μικρὸν κόλπον. Ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς Κορνουαλικῆς ὄχθης, εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ κόλπου, ἀπέναντι τοῦ ἀναπλέοντος τῶν ποταμῶν, μεταξὺ πυκνῶν καὶ ὑψηλῶν δένδρων ὑψοῦται τὸ κωδωνοστάσιον τῆς μικρῆς ἐκκλησίας τοῦ Llandulph, εἰς δὲ τὴν σκιάν τῶν δένδρων, ἐν μέσῳ κήπου χλοεροῦ ἐπὶ τῆς ὄχθης, κεῖται μονήρης ἡ οἰκία τοῦ ἐφημερίου.

Ἦτο πρωτὰ, ἐρημία καὶ σιωπὴ εἰς τὸν κῆπον καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου, ὡς φαίνεται, ἐκοιμήτο ἔτι ὁ ἐφημερίος καὶ ἡ οἰκογενεὶά του — μετὰ δυσκολίας ἀνεκάλυψεν ὁ κωπηλάτης μου τὸν ἔχοντα τὰς κλειδας τῆς ἐκκλησίας ὑπηρετῆν.

Μοὶ προξενεῖ πάντοτε αἰσθητὰ τι σεβασμοῦ καὶ μελαγχολίας ἡ θέα ἐκκλησίας παλαιᾶς, ὅπου τόσοι ἦλθον καὶ παρῆλθον, ὅπου τόσοι μυστικοὶ στεναγμοὶ καὶ τόσοι ἐνθερμοὶ δεήσεις ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἠγίασαν τὸ μέρος ἐκεῖνο πλέον καὶ τῶν προσευχῶν τῶν ἱερέων καὶ τῆς μελωδίας τῶν ψαλμῶν. Ἀλλὰ σήμερον τὸ τοιοῦτον αἰσθητὰ μου ἦτο πολὺ πλέον ἐνδόμυχον ἢ ἄλλοτε. Κατάμονος καὶ βεμβάζων ἐντὸς τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας, μετεφέρθη νοερώς δὴ αἰώνας ὀπίσω, καὶ ἐπλήρωσα αὐτὴν μὲ τὰς μορφὰς τῶν ἀπελθόντων χωρικῶν, μὲ τὰς συμβίας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν — καὶ ἔμπροσθεν εἰς τὰ στασεῖδια τῆς τιμῆς μοὶ ἐφαίνετο ὅτι βλέπω καθημένους τοὺς ἄρχοντας τῆς χώρας, ἀμαθεῖς καὶ ἀνδρείους, μὲ τὸ ὑπεροπτικὸν ἦθος καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐνδυμασίαν των — καὶ αἴφνης διὰ μέσου τοῦ πλήθους ἐφαντάσθην εἰσερχόμενον τὸν πρόσφυγα ξένον, ὅστις εὔρε δευτέραν πατρίδα τόσῳ μακρὰν τῆς γῆς τῶν πατέρων του. Καὶ προὐχώρει, γίγας τὸ σῶμα, μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα καλύπτουσαν τὸ στήθος αὐτοῦ, καὶ προσήλουν ἐπ' αὐτοῦ πάντες ἐν τῷ ναῷ τὰ ὄμματα μετὰ σεβασμοῦ καὶ συμπαιθείας, μέχρις οὗ ἐφθασεν εἰς τὸ στασεῖδιόν του καὶ ἐκάθισε· καὶ ἡ λευκὴ κεφαλὴ του κύπτουσα ἐν προσευχῇ, ἀνεμίχθη μὲ τὰς λοιπὰς κεφαλὰς, καὶ ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία. Καὶ προσήχητο εἰς γλώσσαν ἣτις δὲν ἦτο ἡ γλώσσα τῶν πατέρων του, καὶ ὁ νοῦς του ἐπλανᾶτο ἴσως εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, τὰς ὁποίας ποτὲ δὲν εἶδε, καὶ ἀνελογίζετο τὴν δόξαν τῶν προπατέρων του καὶ τὴν ἰδικὴν του ἀσημότητα.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ, δεξιόθεν (1) τῆς ἀγίας τραπέζης, ἐπὶ τοῦ τοίχου, εἶναι ἡ μέλαινα πλάξ ἡ καλύπτουσα τὸν τάφον του. Τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς δύνασαι νὰ ἴδῃς ἐν τῇ *Parthora*. Ἄνω τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ὁ δικέφαλος ἀετὸς μὲ τὰς πτέρυγας ἀνοικτάς, στηρίζων τοὺς πόδας ἐπὶ δύο πύργων στρογγύλων μὲ τὰς ἐπάλξεις καὶ μὲ τὴν πύλην αὐτῶν. Ὡστε αἱ πύλαι εἶναι ἀληθεῖς πύλαι καὶ οὐχὶ ποσῶς πυρεκκόλα.

Ἀριστερόθεν τῆς ἀγίας Τραπέζης ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὑπάρχει ἄλλη ἐπιτύμβιος πλάξ φέρουσα χρονολογίαν 1734 μ. Χ. Ὁ τάφος οὗτος, κατὰ ἓνα αἰῶνα νεώτερος, εἶναι πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν τοῦ Θεοδώρου Παλαιολόγου, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ πολὺ διεσοδικωτέρα ἐκείνου, εἴλικυσε τὴν προσοχὴν. Ματαίω-

(1) Δεξιόθεν τοῦ ἱσταμένου ἀπέναντι αὐτῆς.

της ματαιότητων! Δὲν ἦτο γένος αὐτοκρατῶρων, οὔτε ἐπίσημός τις ἀνθρώπος ὁ ὑπὸ τὸν τάφον ἐκεῖνον κείμενος, ἀλλ' ἀπλῶς διδάσκαλος τοῦ χωρίου, οὔτινος οἱ μαθηταὶ ἀνδρωθέντες ἠθέλησαν νὰ τιμήσωσι τὴν μνήμην, ἀνεγείροντες τὴν πλάκα ἐκείνην. Καὶ ὁ ἱερεὺς λειτουργῶν ἔχει ἤδη ἐκατέρωθεν τοῦ θυσιαστηρίου, τὰ ὀστά τοῦ Παλαιολόγου καὶ τὰ ὀστά τοῦ διδασκάλου Alexander Moone.

Plymouth, Κυριακὴ ἑσπέρας.

Σοὶ γράφω δύο λέξεις ὅπως σοὶ περικλείσω ὅσας ἐπιστολάς σοὶ ἔγραψον καθ' ἡμέραν εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ὀκταήμερου ἐκδρομῆς μου. Τοῦτο εἶναι ὁ ἐπίλογος. Ἀναχωρῶ ἀπόψε διὰ τοῦ σιδηροδρόμου διὰ νὰ εὔρεθῶ αὔριον τὴν πρωτὴν εἰς τὴν θέσιν μου, ληγούσης τῆς ἀδείας τῆς ἀπουσίας μου. Φοβοῦμαι δὲ ὅτι τοῦτο σ' εὐχαριστεῖ, σκληρῆ ἀνθρώπε, καθόσον σὲ ἀπαλλάττει ἀπὸ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐπιστολῶν μου.

Δ. Β.

ΑΙ ΔΥΟ ΕΞΑΔΕΛΦΑΙ.

ΔΙΗΓΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ὑ π ὁ

G. DE LA LANDELLE.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

(Συνέχ. ἴδε φυλλὰδ. 364 καὶ 362.)

Γ'.

Ὅταν ἠχῇ ἡ φωνὴ ἀνθρώπος εἰς τὴν θάλασσαν! ἂν ὁ καιρὸς ᾖ κακὸς, ὁ ἐπὶ τῶν φυλακῶν ἀξιωματικὸς δὲν δύναται αὐτὸς νὰ προστάξῃ τι ἐξ οἰκείας θελήσεως. Εὐδίας οὐσης ἀνακοχεῖται καὶ ἀποστέλλει τὴν σωτηρίαν λέμβον· ἀλλ' ἐπὶ τρικυμίας σφοδρᾶς, δὲν ἐπιτρέπεται αὐτῷ νὰ ἀμφιβάλλῃ ἀπαισία σιωπῆ διαδέχεται πάραυτα τὴν ἀπαισίαν κραυγῆν. Ἀλλ' ἡ *Δάφνη* εὐρίσκετο εἰς τὴν μέσσην ἐκείνην θέσιν καθ' ἣν μόνος ὁ κυβερνήτης δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἂν πρέπει νὰ κινδυνεύσῃ ἡ ζωὴ δώδεκα ἢ δεκά πέντε ἀνδρῶν, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ σωτηρία τοῦ πλησιάζοντος εἰς θάνατον.

Εὐτυχῶς ὁ Κ. Βωμορὸν εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὸ κατὰστρωμα ἅμα ἀκουσθείσης τῆς πρώτης φωνῆς καὶ διεύθυνεν αὐτὸς τοὺς χειρισμούς· οἱ ἀξιωματικοὶ ἐβοήθουν αὐτῷ καὶ τὸ πλήρωμα ὑπέκουεν ὁμοθυμῶς καὶ μετὰ τάχους εἰς τὰ βραχέα καὶ ἀκριβῆ αὐτοῦ κελύσματα· ὁ οἶαξ ἐστράφη κάτω, τὸ ἀκάτιον συνεστάλη, τὸ δὲ πλοῖον ἀντέμεινεν ὑπὸ τὸν δόλω-

να, ἐστράφη δηλαδὴ πλάγιον, ὅπως μακρυνθῆ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον, βραδέως ἐκπίπτον. Ἐν ᾧ δ' ἐγένετο ἡ κίνησις αὕτη ὁ Μονταιγλὼν ἐπέβη εἰς τὴν σωτηρίαν λέμβον, εἰσέτι παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ δρόμωνος ἀνηρτημένῃ. Ἐκλεκτοὶ δὲ τινες ναῦται καὶ ὁ ἀνδρείος Μαστρο-Ματθαῖος εὐρίσκοντο παρ' αὐτῷ.

«Νὰ χαλάσωμεν;» ἠρώτησεν ὁ Μονταιγλὼν μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ὁ κυβερνήτης τῆς Δάφνης εἶχεν ἀκολουθήσει ἐμπνεύσει ἐμπείρου ἀρμενιστοῦ· νῦν δὲ, ὅτε προέκειτο νὰ δώσῃ ἀποφασιστικὴν προσταγὴν, ἐνόησε τὸ βῆρος τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐθύνης· ἀλλ' οἱ λεμβίται ἰκέτευον διὰ νευμάτων καὶ βλεμμάτων, ὁ δὲ Μονταιγλὼν ἐδείκνυε θαυμασίαν βεβαιότητα.

«Μὴ ἀνησυχεῖτε, κύριε κυβερνήτα, ἀνέκραξεν ὁ Μαστρο-Ματθαῖος· δὲν εἶναι πρώτη φορά!»

Ὁ Κ. Βωμορὲν ἔνευσε καταφατικῶς· τὰ ἀγόμενα τῆς λέμβου ἀπελύθησαν μετὰ δεξιότητος ἐν ᾧ τρομερὸν κύμα διήρχετο παρὰ τὸ σκάφος. Ἡ λέμβος καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἀτάκτως ῥιφθέντες δώδεκα ναῦται ἐγένοντο ἀφανεῖς· ὅταν δ' ἐφάνησαν αὐθις ἐπὶ κορυφῆς δευτέρου κύματος ἐκωπηλάτουν ἀνὰ πρῶτον. Κραυγὴ θριάμβου γενικὴ ἠκούσθη. Ὁ κυβερνήτης μόνος, τὰς χεῖρας ἔχων ὀπισθεν ἐσταυρωμένας δὲν μετέσχε τῆς πρώτης ταύτης χαρᾶς· ὁ κύβος εἶχε ῥιφθῆ, ἀγὼν δὲ σπουδαῖος εἶχε συναφθῆ μετὰ τὸ ἀσθενοῦς ἐφορκίου καὶ τῆς ἀπειλητικῆς θαλάσσης· ἐσφαλμένος οἰακισμὸς ἤρκει ὅπως τὸ πλήρωμα τῆς λέμβου γένῃ θύμα τῆς συγκαταβάσεως αὐτοῦ.

Δευτερεύοντά τινά ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τοῦ κυβερνήτου κατὰ τὰς πρώτας μετὰ ταῦτα στιγμὰς· ὤρισεν δὲ ὑπαξιωματικούς καὶ δοκίμους ὀπτῆρας ὅπως ἀναγγέλλωσιν αὐτῷ καὶ τὰς παραμικρὰς κινήσεις τοῦ ἐφορκίου. Ἡ ἀνησυχία ἦτο γενικὴ, πάντες δὲ, ἐπιτελεῖόν τε καὶ πλήρωμα, ἀνελογίζοντο τὸν τοῦ λεμβίταις ἀπειλοῦντα κίνδυνον καὶ βαθεῖα σιωπῇ ἐπεκράτει. Ὁ φροντιστὴς ἴστατο πλησίον τοῦ κυβερνήτου εἰς τὸ ἐπίστεγον, προσπαθὼν ν' ἀκολουθῆ διὰ τῶν βλεμμάτων τὴν λέμβον, ἣν τὰ οὐρανομήκη κύματα ἀπέκρυπτον σχεδὸν ἀδιαλείπτως μετ' ὀλίγον δὲ δὲν ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ αὐτὴν ἢ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἰσθῶν.

Ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζῶ, πῶν τὸν καφὲν, ἀνέβη εἰς τὸ κατάστρωμα· αἱ ἀρχαῖαι μετὰ τοῦ πλοιαρχοῦ Βωμορὲν σχέσεις αὐτοῦ ἐπέτρεπον τινὰ οἰκειότητα.

«Ἀπεστειλάμεν λοιπὸν μίαν λέμβον;» εἶπε. Ποῖος ἀξιωματικὸς διοικεῖ αὐτήν;

— Ὁ Μονταιγλὼν, ἀπεκρίθη ὁ Κ. Βωμορὲν.

— Τόσῳ καλλίτερον καὶ τόσῳ χειρότερον! ἀπήντησεν ὁ ἰατρὸς, μὴ ἀμελήσας νὰ ἐκφράσῃ γνώμη,

ἂν καὶ ὁ κυβερνήτης μόλις προσεῖχε· λέγω τόσῳ καλλίτερον, ἐπειδὴ ὁ Μονταιγλὼν εἶναι ἐπιτήδειος καὶ ἰκανώτερος νὰ μᾶς σώσῃ ὅλους· τόσῳ χειρότερον διότι ἂν πνιγῆ. . . »

Τρομερὰ βλασφημία τοῦ κυβερνήτου, ἀνασκίρτησαντος εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν, διέκοψε τὰ σχόλια τοῦ ἰατροῦ.

«Δὲν ἐμπορεῖς νὰ σιωπήσῃς, μίαν φοράν εἰς τὴν ζωὴν σου, καὶ νὰ μὴ μᾶς φέρῃς δυστυχίαν μὲ τὰς ἀνοήτους σου σκέψεις; Πήγαινε, σὲ παρακαλῶ, νὰ φλυαρήσῃς μακρότερα!»

Ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζῶ ὑπεχώρησε βήματά τινα, ἤνοιξε τὴν ταμβάκοθήκην ὅπως κρύψῃ τὴν ταραχὴν του, ἔπειτα βραδέως δόσιν ταμβάκου, ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν, ἀνύψωσε τοὺς ὤμους καὶ·

«Δεισιδαίμονες καὶ βράναυσοι, ἐψιθύρισε, ἰδοὺ τί γίνονται ὅταν γηράσουν· ἡ εὐθύνη τοὺς καταβάλλει, κάμνουν ἀνοησίας ἐπὶ ἀνοησιῶν, καὶ δὲν ἐμποροῦν νὰ μείνουν ἀπκθεῖς εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις. Τί διάβολον! προσέθηκε πλησιάζων τὸν φροντιστὴν, ἦτο τρέλλα νὰ ἐκθέσουν, μὲ αὐτὸν τὸν καιρὸν, μίαν λέμβον ἕνα ἀξιωματικὸν καὶ δώδεκα ἄνδρας διὰ νὰ σώσουν ἕνα ἀπρόσεκτον· στοιχηματίζω ὅτι αὐτὸς ὅστις ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν ἦτο στρατιώτης.

Ὁ Ἐρνέστος Πορταντικὸν δὲν ἀπεκρίθη.

«Μὴ πῶς εἶσαι ἀκόμη θυμωμένος μὲ ἐμὲ διὰ τὴν μικρὰν μου διήγησιν, φροντιστά; δὲν εἶναι αὐτὸς τρόπος μετὰ τὸ συναδέλφω. Μὲ ἐκκομμεταχειρίσθη ὀλίγον, ἀλλὰ, τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν ἐθύμωσα διόλου. Καὶ ἔπειτα, νὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶχα σκοπὸν νὰ σὲ δυσχερῶσῃ. Ἐγὼ δὲν παύω νὰ ζητῶ ἐπὶ τοῦ πλοίου εἰρήνην, ὁμόνοιαν, εὐθυμίαν καὶ ἐλευθερίαν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν. Δὲν εἶσαι τῆς γνώμης μου;

— Δὲν μνησικακῶ, ἰατρὲ, ἀπήντησεν ὁ φροντιστὴς μετ' ἀνυπομονησίας· ἀλλὰ, σὲ παρακαλῶ, μὴ μὲ ἀναγκάσῃς νὰ ἐξηγηθῶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Τρέμω διὰ τοὺς ἀνδρείους ναῦτας καὶ ὁμῶς δὲν τολμῶ νὰ κατακρίνω τὸν κυβερνήτην διότι ἀπέστειλε τὴν λέμβον.

— Ἀρχίζει νὰ νυκτόνη, ἀπήντησεν ὁ ἰατρὸς· ὁ δρόμων, μὲ τὴν ταχύτητα τὴν ὁποίαν εἶχε, διέτρεξε μέγα διάστημα πρὶν δυνηθῆ νὰ ἀντιμεῖνῃ ὅπως ἀποσταλῆ ἡ λέμβος. Ἰδοὺ δεκατρεῖς ἄνδρες ἀνοήτως ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν θάνατον. Τοὺς λυποῦμαι βεβαίως ὅσον καὶ σύ.»

Ὁ φροντιστὴς δὲν ἀπήντησε πλέον.

Μετ' ὀλίγον ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ ἰσθοῦ·

«Εἰς τῶν ἀνδρῶν τῆς λέμβου ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβᾷ!»

— Διάβολε! ἐψιθύρισε ὁ ἰατρὸς, τὸ πρᾶγμα καταντᾷ σπουδαῖον.

— Φκίνεταὶ ὁ κολυμβῶν; ἠρώτησεν ὁ Κ. Βωμορὲν.

— Ὁχι! οὔτε τὸ σωσίβιον· εἶναι πολὺ σκότος.»

Ἡ σωτηρία λέμβος εἶχε διαπλεύσει κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἐναντίον τοῦ ἀνέμου διάστημα ἡμίσεος μιλίου, τὸ ὁποῖον ὁ δρόμων εἶχε διατρέξει μετὰ τὸ συμβᾶν πρὶν ἢ ἡ ταχύτης αὐτοῦ ἐλαττωθῆ. Οἱ κωπηλάται, παροτρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ Μονταιγλὼν, ὅστις ἐκράτει τὸν οἶακα, εἶχον οὕτω κατορθώσει, οὐχὶ ἄνευ μεγίστου κόπου, νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ πρέπον μέρος, καὶ ὁμῶς δὲν ἐφαίνετο τίποτε. Τέλος ὁ Μαστρο-Ματθαῖος διέκρινε μέλαν τι σημεῖον μετὰ τὸ τοῦ λευκοῦ ἀφροῦ κύματος συντριβέντος πρὸς ἀριστεράν.

«Ἰδοὺ τὸ ἐν τῶν σωσίβιων, εἶπε πρὸς τὸν Μονταιγλὼν. Τὸ ἄλλο δὲν πρέπει νὰ ἦναι μακρὰν. Ἄν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐπάνω νὰ πέσω εἰς τὸ κολύμβημα διὰ νὰ τὸν ὑποστηρίξω; ἔπειτα ἀναστρέφετε καὶ ἐρχεσθε νὰ μᾶς παραλάβετε.

— Ὁχι! Ὁχι! Μαστρο-Ματθαῖε· μὴ ἐκτίθεσαι ἀνωφελῶς.»

Ἡ συζήτησις αὕτη διήρκει εἰσέτι ὅτε τὸ δεύτερον τεμάχιον τοῦ φελλοῦ ἐφάνη πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ἐφορκίου· ἀνὴρ δὲ λειποψυχῶν ἐκράτει σπασμωδῶς ἐν τῶν ἀρτημάτων τοῦ σωσίβιου. Ὁ Μαστρο-Ματθαῖος ἐξεδύθη ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ καὶ ἀνενώσε τὴν πρότασιν.

«Ὁχι! Ὁχι, σὲ λέγω! ἀνέκραξεν ὁ ἀξιωματικὸς. Ἀργότερα ἴσως, ἂν ἦναι ἀνάγκη.»

Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Μονταιγλὼν ἔστρεψε τὴν λέμβον πλάγιον, λίαν προσφόρως, ὥστε ἡ πρῶρα αὐτῆς προσήγγισε τὸ σωσίβιον· τῶν ἀνδρῶν τινες ἔκυψαν ὅπως ἀνασύρωσι τὸν συναδέλφον αὐτῶν.

«Πρόσαγε! Πρόσαγε! θὰ ἀναποδογυρισθῶμεν!» ἀνεφώνησαν αἰφνης οἱ λοιποὶ κωπηλάται.

Ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος ἠνάγκασε τὸν Μονταιγλὼν ὅπως προσάγῃ βιαίως.

«Σὰς τὸ ἔλεγα ἐγὼ ὅτι δὲν ἐμποροῦμεν νὰ κάμωμεν δύο πράγματα μαζί», εἶπεν ὁ Μαστρο-Ματθαῖος ῥιπτόμενος εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἡ λέμβος ἐπλευσε μετὰ ταχύτητος, ἀνεστράφη ἐπιτηδείως καὶ ἐπανῆλθε πρὸς τὸ σωσίβιον. Οἱ ναῦται ἐρρίφθη τὴν ἄκραν σχοινίου εἰς τὸν ἀνδρείον πυρᾶρχην, ὅστις ἔδεσεν αὐτὸ περὶ τὸ σῶμα τοῦ συντρόφου του.

«Βλέπετε, κύριε ὑποπλοίαρχε, ὅτι ἐπέτυχεν, εἶπε μετὰ ταῦτα ἀνεργόμενος εἰς τὴν λέμβον ἀπὸ τῆς πρύμνης. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σωσίβιον εἶναι καλὰ δεμένα.»

Ἐν ᾧ οἱ λεμβίται ἐκωπηλάτουν ὅπως μὴ παρακυλιώνται ὑπὸ τῶν κυμάτων, ὁ πυρᾶρχης, βοηθούμενος καὶ ὑπ' ἄλλου, ἐπνήγαγε βραδέως εἰς

τὴν λέμβον ἀναίσθητον τὸ σῶμα ἀρτεμονίτου ἐνόματι Καρτοννέ.

Ὁ Μονταιγλὼν ἀνεκίνησε τὸ μανδύλιον οἰακίσας πρὸς τὸν δρόμων· ἀλλὰ διὰ τὴν νύκτα ἡ Δάφνη ἐφαίνετο ἀμυδρῶς.

«Εἶναι περιττὸν, κύριε ὑποπλοίαρχε, δὲν σὰς βλέπουν, εἶπεν ὁ Μαστρο-Ματθαῖος ἀναλαμβάνων τὴν κώπην. Τὸ δύσκολον εἶναι τώρα νὰ ζυγώσωμεν καλὰ. Ἡ λέμβος εἶναι χαμένη· ἐγὼ φροντίζω τὸν πνιγμένον, ἂν θέλετε. Ἐγὼ ἀκόμη γερὰ πόδια καὶ καλὰ μάτια. Ὁ καθεὶς ἂς πιασθῆ ἀπὸ τὸ πλοῖον ὅπως ἐμπορέσῃ καὶ ἐγὼ ἀποκρίνομαι διὰ τὸν Καρτοννέ!»

— Ὁχι! Μαστρο-Ματθαῖε, ἀρκετὰ ἐκινδύνευσε. Ἐγὼ φροντίζω περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀνέκραξεν ὁ Μονταιγλὼν· κράτει τὸν οἶακα διότι ὁ βραχίων μου αἰμωδιάσεν. . . Δὲν σημαίνει ἂν λείψουν μία ἢ δύο κώπαι, ἀφ' οὗ τὰ κύματα μᾶς ὠθοῦν πρὸς τὸ πλοῖον.»

Λεμβίται τινες ἐδοκίμασαν ν' ἀποτρέψωσι τὸν Μονταιγλὼν τοῦ σκοποῦ· ἕκαστος δὲ ἐφιλοτιμεῖτο ν' ἀναλάβῃ τὸ ἐπικίνδυνον βῆρος τοῦ νὰ σώσῃ τὸν ἀρτεμονίτην.

«Φίλοι μου, εἶπε τέλος ὁ ἀξιωματικὸς δι' ὕψους μὴ ἐπιτρέποντος ἀντίρρησης, εἶμαι ὁ ὀλιγώτερον κουρασμένος καὶ ἐπομένως ὁ πλέον ἐλαφρὸς· ἀφήσατέ με νὰ κάμω ὅ,τι πρέπει καὶ σιωπήσατε!»

Μετὰ δὲ τὰ λέξεις ταύτας, ὁ μὲν πυρᾶρχης ἔλαβε τὸν οἶακα, ὁ δὲ Μονταιγλὼν περιζώσθεις τὴν ἑτέραν ἄκραν τοῦ σχοινίου διὰ τοῦ ὁποῖου ἦτο δεδεμένος ὁ Καρτοννέ, ἐπετήρει τὴν παραβολὴν τοῦ ἐφορκίου. Ὁ κυβερνήτης Βωμορὲν εἶχε προστάξει ὅπως ἀνηρτηθῶσι φανοὶ ἐπὶ τοῦ δρόμωνος τὸν ὁποῖον προσπέλασε μετ' ὀλίγον ἡ λέμβος.

Τὸ πλήρωμα δὲν ὑπεδέχθη τὴν ἐπάνοδον ὡς εἶχε προπέμψει τὴν ἀπέλευσιν αὐτῆς· οὔτε φωνὴ ἠκούσθη.

«Ὁ ἄνθρωπος ἐσώθη, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς μεταβαίνων εἰς τὴν πρύμνην.

— Καλὰ!» ἀπήντησεν ὁ κυβερνήτης,

Ἐρρίφθησαν ἀπὸ τοῦ πλοίου σχοινία εἰς τοὺς λέμβίταις· τὰ δὲ σύσπαστα τοῦ ἐφορκίου ἐκρέμαντο.

«Ἐναπτε!» ἐκέλευσεν ὁ πυρᾶρχης λαβὼν ἕνα τῶν τροχιλῶν καὶ προσαρτήσας αὐτὸν τῇ πρύμνῃ· ἀλλ' ὁ ναῦτης, ὅστις ἔχρῳσται νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ ἀπὸ τῆς πρῶρας, ἐφάνη ἦττον δεξιός.

Κραυγὴ φρίκης ἤχησεν ἐπὶ τῆς Δάφνης· ἡ λέμβος αἰωρηθεῖσα ἐξ ἐνὸς ἄκρου προσέκρουσε βιαίως τὴν πλευρὰν τοῦ δρόμωνος, τρομερὸς δὲ τριγμὸς ἠκολούθησε τὴν σύγκρουσιν. Οἱ λεμβίται ἐπήδησαν εἰς τὸ πλοῖον, ὁ δὲ Μονταιγλὼν ἐφάνη τελευταῖος· πλῆθος ναυτῶν περιεκύκλωσαν αὐτὸν ἀμέσως, οὐτος δ' ἔπεινεν αὐτοῖς τὸ σχοινίον ἀφ' οὗ ἐκρέματο

τὸ σῶμα τοῦ Καρτονέ. «Εἰς κλῆσιν! εἰς κλῆσιν οἱ λεμβῆται!» ἐφώνησεν ὁ Κ. Βωμορέν.

Ἡ κλῆσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ πυράρχου· καὶ οἱ ἑνδεκάδ' αὐταὶ οἱ συμμετασχόντες τοῦ κινδύνου ἦσαν παρόντες. Τότε μόνον οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἀνέπνευσαν ἀνέτως. Ἐν ᾧ δ' ἐπιτήδειοι θεωρακίται ἀνῆρτων μετὰ προσοχῆς τὴν συντριβείσαν λέμβον, οἱ αὐταὶ συνέχαιρον ἀλλήλους. Ὁ Καρτονέ μετηνέχθη εἰς τὸ θεραπευτήριον, ὅπου ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζῶ παρέσχεν αὐτῷ τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ δὲ Μονταιγλὼν, πλησιάζας τὸν κυβερνήτην, ἔδωκεν αὐτῷ, ὡς ἔθος, λόγον τῆς ἀγγραφείας, ἀπονέμων τῷ Μαρθαίῳ τὸν προσήκοντα ἔπαινον.

«Ποῦ καλὰ! φίλε μου, εἶπεν ὁ κυβερνήτης. Ἰπαγε ν' ἀναπαυθῆς καὶ ὀμιλοῦμεν ἀργότερα περὶ τοῦ πυράρχου.

— Εἶναι ἀρχαῖος καὶ ἀνδρείος στρατιώτης, κυβερνήτα' διέπρεψε πολλάκις, καθ' ὅσον γνωρίζω ἐκτελεῖ τὰ χρέη του μετὰ πολλοῦ ζήλου, καὶ ἐν τούτοις δὲν ἔτυχεν ἀμοιβῆς ἀνταξίας τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς ἀνδρείας του. Λάβετε τὴν καλοσύνην νὰ φροντίσετε περὶ αὐτοῦ.

— Δὲν θὰ τὸ λησμονήσω, κύριε Μονταιγλὼν, καὶ σὲ παρακαλῶ ἂν ἦναι ἀνάγκη νὰ μὲ τὸ ἐνθυμίσης.»

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ἀπήνησεν ὁ ἀξιωματικὸς, καταβαίνων ἀπὸ τοῦ ἐπιστέγου, ὑπῆρξεν ὁ φροντιστής, ὅστις ἔτεινε αὐτῷ φιλικῶς τὴν χεῖρα.

«Ἐπιτρέψατέ μοι, κύριε Μονταιγλὼν, νὰ σᾶς συγχαρῶ εὐλικρινῶς διὰ τὴν ὠραίαν σας διαγωγὴν.

— Δὲν εἶναι ἀξία λόγου, φροντιστά' δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἀξιὸς ἐπαινοῦ, ἀλλ' ὁ ἀνδρείος Μαστρο-Μαρθαίος.

— Ὁ Μαρθαίος ἐδείχθη ἀνδρείος τῷ ὄντι καὶ θὰ τὸν συγχαρῶ ἐπίσης. Ἄλλως τε τὸν ἀγαπῶ πολὺ καὶ τὸν εὐγνωμονῶ προσωπικῶς, διότι μὲ ἔσωσεν ἄλλοτε ἀπὸ κακῆς συντυχίας. Ἀλλ' ἂν ὑμεῖς δὲν ἐδεικνύετε εὐγενὲς θάρρος καὶ δὲν προητοιμάζετε μετὰ δραστηριότητος τὴν λέμβον, ὁ κυβερνήτης δὲν ἤθελεν ἐπιτρέψει τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Καρτονέ.

— Παρακαλῶ, φροντιστά, ἄς ἀφήσωμεν αὐτά. Εἶμαι εὐτυχῆς ὅτι ἐπέτυχα καὶ βλέπω εὐχαρίστως ὅτι συμμερίζεσθε τὴν χαρὰν μου· τοῦτο δὲ μοι φαίνεται φυσικὸν ἂν οὐ εἶδον ἀπόψε τὴν εὐγενῆ ὀργήν σας. Δὲν εἶσθε ἐκ τῶν ψυχρῶν καὶ σαρκαστικῶν ἐκείνων χαρακτηρῶν τοὺς ὁποῖους μισῶ' ἐδείξατε εἰς τὸ γεῦμα γενναϊότητα τὴν ὁποίαν θέτω ὑπερᾶνω ὅλων τῶν ἄλλων, καὶ ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἐκφράσω εὐλικρινῶς τὴν εὐχαρίστησίν μου.»

Ὁ Ἑρνέστος Πορταντικὸς ἐφάνη ἐκπλαγείς.

«Οἱ λόγοι μου σᾶς ἐκπλήττουσιν, ἠκολούθησεν

ὁ Μονταιγλὼν· σᾶς λέγω λοιπὸν ὅτι θαυμάζω τοὺς πολεμοῦντας τοσοῦτον θάρραλέως, ὡς ὑμεῖς, τὴν συκοφαντίαν, ὅτι θαυμάζω τοὺς ὑπερασπιζόντας τοὺς ἀπόντας καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν γυναικῶν, ἧτις καθίσταται πολλάκις τὸ παίγιον εἰς τὰ συσσίτια τῶν ἀξιωματικῶν. Σᾶς ἐθαύμασα, φροντιστά, διότι σπανίως ἔχει σύμμαχον τὸν γέλωτα ὁ ἀπαντῶν σπουδαίως εἰς ἀστείότητα, αἵτινες διασκεδάζουσι τὸσον τοὺς ἀργοὺς τῶν πλοίων.

— Δὲν σᾶς ἐννοῶ, κύριε Μονταιγλὼν· μήπως δὲν ἦτο φυσικὸν νὰ ἐξεγερθῶ ἐναντίον κατηγοριῶν, αἵτινες ἠδύναντο νὰ βλάψωσιν οἰκογενεῖαν τὴν ὁποῖαν σέβομαι καὶ ἀγαπῶ; Ἡδυνάμην νὰ τὰς ἀντικρούσω καὶ ἔλαβον τὸν λόγον· δὲν ἠθέλετε πράξει ὡς ἐγώ;

— Δὲν ἐξεύρω. Εἶμαι πολὺ συνσταλμένος εἰς παρομοίας περιστάσεις· ἂν καὶ μισῶ τοὺς περιγελαστάς δὲν τολμῶ νὰ τοῖς ἐπιβάλω σιωπὴν. Μὲ φαίνεται ὅτι θὰ μὲ νικήσουν· δὲν γνωρίζω ἄλλο μέσον διὰ νὰ τοὺς κάμω νὰ σιωπήσουν εἰμὴ τὴν μονομαχίαν τὴν ὁποίαν χρεωστῆται τις ὅσον τὸ δυνάτον ν' ἀποφεύγῃ. Ἀπόψε, ἂν καὶ ἠγανάκτουσι, ἐσιώπησα. Καὶ ἔπειτα τί νὰ κάμῃ τις μετὰ τὸν εἰρηνικὸν Ἐστουρζῶ; ἢ σταθερότης ὑμῶν ἐπέτυχεν ἐν ᾧ ἡ ὀργή μου ἤθελεν ἀποτύχει, διότι τί ἤθελον ἀποδείξει διαπληκτικίζομενος πρὸς τὸν ἰατρὸν; Δὲν ἔχω ὡς ὑμεῖς τὴν τιμὴν νὰ ἦμαι ἐπιστήμιος φίλος τῆς οἰκογενείας Γραιγκούρ, καὶ διὰ νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, ἐφοβούμην μήπως, μεθ' ὅλας μου τὰς προσπάθειάς, δὲν ἀπέφραγα καὶ ἐγὼ τὸ δηλητήριον τῆς συκοφαντίας. Εὐρισκόμην εἰς ἀμφισβολίας· καὶ ἐχάρην ἰδὼν ὅτι ὑπεστηρίζατε τὰς ἰδέας μου.

— Ἄ! ἂν ἐγνωρίζετε, ὡς ἐγώ, ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς ἀπλῆς ἐκείνης καὶ ἀγαθῆς οἰκογενείας, ἠθέλετε ἀποκρούσει καὶ τὸ παραμικρὸν ἔχνος κακοῦ στοχασμοῦ. Ὁ Κ. Γραιγκούρ εἶναι ὁ ἀφιλοκερδέστερος καὶ ἐντιμότερος τῶν ἀνθρώπων, ἀξιωματικὸς διακεκριμένος ὅστις δὲν ἐπροχώρησε διὰ βραδουριῶν ἀλλὰ κατ' ἀξίαν. Ἄν δὲν ἐμελέτησε κατὰ βῆθος τοὺς ποιητὰς ἡμῶν, ἂν δὲν γνωρίζῃ τὸν Βερσοῦ ἐκ στήθους ὡς ὁ κοιλιοδούλος ἰατρός, ἂν, ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐγεννήθη, στερεῆται κλασικῆς παιδείας, οὐχ ἦττον ἀξιοσημείωτος εἶναι διὰ τὴν κρίσιν, τὴν φρόνησιν καὶ τὰς ναυτικὰς γνώσεις του. Ἄν ἀγνοῖ τινὰ τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα πάντες γινώσκουσιν, γνωρίζει ἄλλα τὰ ὁποῖα πάρα πολλοὶ ἀγνοοῦν. Εἶδον ὑπομνήματα τὰ ὁποῖα ὑπέβαλεν εἰς τὸν ὑπουργὸν περὶ τῶν κυριωτέρων ναυτικῶν θεσμῶν, περὶ τῆς ναυτικῆς στρατολογίας, περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν πληρωμάτων, περὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῶν προμηθειῶν τῶν ναυστάθμων, καὶ ἐθαύμασα τὴν παραδειγματικὴν ἀκρίβειαν καὶ εὐ-

κρίνειαν αὐτῶν· ἦσαν συντεταγμένα ἀνεπιτηδεύτως ἀλλ' ὀρθῶς καὶ μετ' εὐσταθείας· ὠμίλει ὡς ἔμπειρος ναυτικὸς ἄμα δὲ καὶ ὡς φρόνιμος διοικητής. Ἐνωρίζετε τὴν λαμπρὰν του διαγωγὴν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμαντος καὶ τὴν μάχην του ἐπὶ τῆς Νίκης, δὲν ἀγνοεῖτε δὲ ὁποῖας ὑπηρεσίας προσήνεγκεν εἰς τὸ ἐμπορικὸν ἡμῶν ναυτικὸν κατὰ τὰς νοτίκας θαλάσσας ὅτε ἐδιοῖκει τὸν ἐκείσε σταθμὸν. Ἀνέγνωσα καὶ τὰς περὶ ἐμπορίου ἐλθέσεις του καὶ εὖρον αὐτὰς θαυμασίας. Καὶ τοιοῦτον ἄνδρα κωμωδοῦν ἐνώπιον ἀπειρῶν νέων, οἵτινες νομίζουσι ἀμαθείς ἐκείνους ὅσοι δὲν παρεγγέμισαν τὸν μυελὸν των, ὡς αὐτοὶ, μὲ ἐλληρικὰ, λατινικὰ καὶ μαθηματικὰ. Ἡ δὲ κυρία Γραιγκούρ! Ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν τὴν ἐγνωρίσατε τὸν παρελθόντα χειμῶνα ἠδυνήθητε βεβαίως νὰ κρίνετε περὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς· ἀλλ' ἐγὼ ὅστις τὴν γνωρίζω παιδιόθεν, δύναμαι νὰ ἐπαινήσω τὰ σπάνια προτερήματά της· εἶναι εὐσεβής, ἐλεήμων, πεπαιδευμένη, προσηγητής, προσεκτικὴ, οἰκονόμος καὶ μήτηρ τελεία· γλυκεῖα εἰρήνη βασιλεύει περὶ αὐτήν. Συγχρόνως δὲ γνωρίζει τὸν κόσμον καὶ δέχεται εἰς τὴν οἰκίαν τις μετὰ θαυμαστῆς χάριτος.

— Οὕτω τὴν ἐξετίμησα καὶ ἐγώ, ὑπέλαβεν ὁ ἀξιωματικὸς.

— Ἐπειδὴ δὲν ἔδιδεν ὕλην εἰς τὴν κακολογίαν, ἠκολούθησεν ὁ Ἑρνέστος, προσέτρεξαν εἰς τὴν συκοφαντίαν. Τίποτε δὲν εἶναι ἰσθρὸν εἰς τὰς ἐπικινδύνους γλώσσας, αἵτινες ὁσάκις κινοῦνται ῥίπτουσι δηλητήριον καὶ ὕβρεις!

— Παραφέρεσθε, φροντιστά! εἶπεν ὁ Μονταιγλὼν μειδιῶν.

— Ναι, διότι δὲν ἠρκέσθησαν προσβάλλοντες τὴν μητέρα· οὐτὴν τὴν κόρην ἐσεβάσθησαν!»

Ὁ Ἑρνέστος δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ συμπληρώσῃ τὸν ἔπαινον τῆς οἰκογενείας Γραιγκούρ ὀμιλῶν καὶ περὶ τῆς Ἀδριάνης· καὶ ὁ ἀξιωματικὸς δὲ ἐτήρησε σιωπὴν· ἴσως ἀμφοτέροι ἀνεπόλησαν πόσον εἶχον ἐνοχλήσει ἀλλήλους ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκ Βρῆστ ἀναχωρήσεως, ἀνελογίσθησαν δὲ τὴν ἀπάντησιν ἣν ἕκαστος περιέμενε εἰς τὴν εἰς γάμον αἴτησιν. Τότε δὲ, ὡς πολλάκις συμβαίνει ἐπὶ τῶν πλοίων, περιπάτησαν ὁμοῦ ἐπὶ πολὺ μὴ ἀνταλλάξαντες λέξιν.

Ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζῶ διέκοψεν αἴφνης τὸν σιωπηλὸν τοῦτον περίπατον.

«Σὲ ἀναγγέλλω, Μονταιγλὼν, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας, ὅτι ὁ Καρτονέ ἦνοιξε τέλος πάντων τοὺς ὀφθαλμούς. Σὲ χρεωστῆται μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι μὰ τὴν πίστιν μου χωρὶς σὲ ἐλάμβανεν ἀπειρίριστον ἄδειαν ἀπουσίας. Τὸν ἐτύλιξα καλὰ μὲ δύο μάλλινα σκεπάσματα, καὶ μὲ ἐζήτησε ῥακὴν. Ἀῦριον θὰ ἦναι καλὰ, ἐκτὸς ὀλίγων ζευματισμῶν. Ἀλλὰ συνέβη ἄλλο δυστύχημα πολὺ σπουδαιότε-

ρον· ἐξ ἀπαιτίας ἐψόφησαν ἀπόψε ἀπὸ τὴν θάλασσαν· εἶναι ἀπελπίσια!»

Ὁ Μονταιγλὼν ὕψωσε τοὺς ὤμους, ὁ δὲ Πορταντικὸς ἰδὼν τὸν Μαστρο-Μαρθαίον περιπατοῦντα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἐπὶ τῆς παρόδου, ἐπορεύθη πρὸς αὐτόν.

«Ὁ ἐπιτάφιος τῶν ἀξιολόγων τούτων πτηνῶν δὲν φαίνεται νὰ σὲ συγκινήῃ· μὰς κάμνεις τὸν Σπαρτιάτην· δὲν ἐσπούδασες λοιπὸν τὸν Βριλιὰ-Σαβαρέν... Αὐτὸς καὶ ὁ Βερσοῦ εἶναι οἱ δύο μου κλασικοὶ συγγραφεῖς. Ἄ! εἶδες πῶς ὁ φίλος μας ὁ φροντιστής ἐπῆρε φωτιὰν εἰς τὸ γεῦμα; Ποῖος ἐπίστευεν ὅτι αὐτὸ τὸ παρομοίωτον τοῦ ἀγίου Ὀνουφρίου θὰ ἐθύμωμε τόσον; Ἄλλοτε θὰ προσέχω, διάβολε!... Ἐννοῶ ὅμως πολὺ καλὰ τὸ μυστήριον· ὁ νεανίας εἶναι ἐρωτευμένος. Αἱ λυμφατικαὶ κράσεις ὑπόκεινται εἰς τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἐγκεφάλου τὴν ὀνομαζομένην ἔρωτα.

— Εἰπέ τοῦλάχιστον· ἀσθένειαν τῆς καρδίας.

— Ne sutor ultra crepidam (1), ὑποπλοίαρχε· ἡ καρδιά εἶναι κοίλος μῦς!...

— Ναι, ἡ ἰδική σου! εἶπεν ὁ Μονταιγλὼν μὴ ὑπομένων πλέον· ἀπόδειξις αἱ παρατηρήσεις σου.

— Χμ! ἐψέλλισεν ὁ ἰατρός.

— Ὁ φροντιστής, σὲ τὸ λέγω φανερὰ, ἐπανελάβην ὁ ἀξιωματικὸς, ἔκαμε καλὰ νὰ σὲ ἀναγκάσῃ νὰ παύσης ὀμιλῶν περὶ πραγμάτων ἀπρεπῶν. Ἄν ἠκολούθει ἀκόμη ὀλίγον ἤθελα, καὶ ἐγὼ ὅστις σὲ ὀμιλῶ, ἀναγκασθῆ νὰ ἐπεμβῶ τραχύτερα, ἔχι ὅμως καὶ φρονιμώτερα ἀπὸ αὐτόν.

— Ἄ! ἄ! Μονταιγλὼν, ἐπ' αὐτοφύρω! Μήπως εἶσαι καὶ σὺ ἐρωτευμένος μετὰ τὴν κυρίαν Ἀδριάναν;... Λαμπρόν!

— Πήγαινε νὰ γελάσῃς ἀλλοῦ, ἀφ' οὗ δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀποδώσῃς εἰμὴ εἰς προσωπικὰ αἴτια τὴν φυσικὴν ἀγανάκτησιν τὴν ὁποίαν οἱ λόγοι σου ἐπροξένησαν. Καλὴν νύκτα!»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔστρεψεν ἀποτόμως τὰ νῆα καὶ κατέβη εἰς τὸν θάλαμον αὐτοῦ.

«Καὶ αὐτὸς βάνουος!... ἐψιθύρισε ὁ ἰατρός. Τρίτος! Ὅπως δήποτε κάτι τρέχει τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως ἦσαν καὶ οἱ δύο πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Κ. Γραιγκούρ. Εἰσῆρχοντο; ἐξῆρχοντο; θὰ τὸ μάθω. Ἡ ἀντιζηλία των θὰ ἦναι κωμικωτάτη... Ἄς κρατήσωμεν σημείωσιν.»

Μετὰ δὲ τὴν ὀρθὴν ταύτην σκέψιν, ὁ ἰατρός Ἐστουρζῶ ἐπλησίασε κύκλον νέων ἀξιωματικῶν ὀμιλούντων εὐθύμως παρὰ τὸ ἐπίστεγον, καὶ αἱ ἀστει-

(1) Κατὰ λέξιν· ὁ ὕποδηματοποιοὺς μὴ κρινέτω πέραν τοῦ ὑποδήματος, ὅ ἐστι ἕκαστος ἄς ἀποφάνηται περὶ ἐκείνου μόνου τὸ ὅσοον γινώσκει.

ότιπτες αὐτοῦ ἠξιώθησαν τέλος πλήρους ἐπιτυχίας. Ἐκθεῖς εὐγλωττως τὴν νεκρολογία τῶν πτηνῶν εἴλκυσε τὴν ἔγκρισιν ὄλου τοῦ ἀροακτηρίου· πλειστοὶ δὲ καγχασμοὶ ἐβράβευσαν τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ.

Ἐντούτοις ὁ φροντιστὴς εἶχε πλησιάσει τὸν Μαστρο-Ματθαῖον διὰ τὸν συγχαρῆ.

«Χωρὶς τὸν κύριον Μονταιγιλὼν, ἀπήντησεν ὁ πυράρχης, δὲν κατωρθώναμεν τίποτε. Νὰ λαμπρὸς ἀξιωματικὸς, εἶναι ἀνδρείος καὶ εἰς τὴν φωτιάν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

— Τὸν εἶδες εἰς ἄλλας περιστάσεις; ἠρώτησεν ὁ Ἑρνέστος.

— Βέβαια, κύριε φροντιστά, βέβαια. Αὐτὸς μὰ; ἐδιοικούσεν εἰς Βουγὺ καὶ οἱ Βεδουῖνοι τὸν ἐνθυμοῦνται ἀκόμη, στοιχηματίζω. Ἀπὸ τότε συχνὰ λέγω μέσα μου — Γερῶ-Ματθαῖε, ἂν καπνίζης ἀκόμη τὴν πίπα σου, τὸ χρεωστῆς εἰς τὸν Μονταιγιλὼν.

— Πῶς αὐτό;

— Θὰ ἤμουν κατὰ διαβόλου, μὲ συμπάθειο, ἂν δὲν ἔσπανε τὸ κεφάλι ἐνὸς μαχαιρᾶ ποῦ ἔτρεχε κατ' ἐπάνω μου εἰς τὰ τέσσαρα. Βλέπεις ἤμουν πολλὸ ἐμπρός; οἱ ναῦται εἶχαν μείνει ὀπίσω· τραβῶ τὴν τουφεκιά μου καὶ πάγει χαμένη αὐτὸ ἤμπορεῖ νὰ τύχη. Ὁ Βεδουῖνος, τρέχοντας πάντοτε, μὲ σημαδεύει. Ἀν ἤξεύρω ἀπὸ ποῦ ἐξεφύτρωσεν ὁ Μονταιγιλὼν καὶ τὸν ἐξεμπερδεύσει πρὶν τραβῆξῃ. — Εὐχαριστῶ τοῦ λέγω. — Γέμισε τὸ τουφέκι σου, ἀποκρίνεται, νὰ οἱ ἄλλοι. Ἐμπρός! . . . — Ἐλησθήνησα νὰ εἰπῶ ὅτι ἦτον τότε δόκιμος; ἀπὸ τότε ἐγενεῖν ὑποπλοίαρχος καὶ ἔλαβε τὸν σταυρόν. . .

— Εἰς ἐκείνην τὴν μάχην ἔχασες τ' ὀμμάτι σου;

— Μάλιστα, κύριε φροντιστά, ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀργότερα.

— Ἀν ἤξευρα ὅτι ὁ Μονταιγιλὼν σὰς ἐδιοίκει ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ χαίρω μανθάνων πῶς σὲ ἔσωσε.

— Καὶ ἐγὼ, κύριε φροντιστά, ἐχάρηκα πολὺ ὅταν σὰς εἶδα, εἶναι ὀλίγη ὥρα, νὰ περιπατήτε, διὰ πρώτην φοράν, ὡσάν φίλοι. Ἐλεγα μέσα μου ὅταν αὐτοὶ οἱ δύο γνωρισθοῦν, στοιχηματίζω ὅτι θὰ κάμουν ἐν καλὸν ζευγάρι! Καὶ νὰ ἰδῆτε ὅτι αὐτὸ θὰ γίνῃ.

— Τὸ ἐπιθυμῶ ἐξ ὅλης καρδίας; ἡ φιλία τοιοῦτου ἀξιωματικοῦ μὲ τιμᾷ.

— Πολλὸ καλὰ, κύριε φροντιστά! χαίρομαι! ἐλυπούμην πολὺ νὰ σὰς βλέπω τόσο ψυχραμένους ταῖς πρώταις ἡμέραις.

— Πῶς αὐτὸ, Μαστρο-Ματθαῖε! δὲν εἶχα ποτὲ μου τὸ παραμικρὸν παράπονον κατὰ τοῦ κυρίου Μονταιγιλὼν οὔτε ἐκεῖνος ἐναντίον μου, ὑποθέτω.

— Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε φροντιστά; ἔχω καλὸ μάτι καὶ ὅτι βλέπω τὸ βλέπω καλὰ ὁ ἕνας δὲν

ἤμποροῦσε νὰ ὑποβῆ τὸν ἄλλον, ὅταν ἐφεύγαμεν ἀπὸ τὸ Βρέστ.

Ὁ ἀγαθὸς Μαστρο-Ματθαῖος δὲν εἶχεν ὄλωσεν δι' ὄλου ἀδικον. Οἱ δύο νέοι, ἀνεπαισθητῶς σχεδόν, εἶχον δυσχερεστηθῆ πρὸς ἀλλήλους διὰ τὴν πρώτην ἐνοχλητικὴν αὐτῶν συνάντησιν, ἔκτοτε δὲ μεγάλῃ ψυχρότητι εἶχεν ἐπικρατήσῃ μεταξύ αὐτῶν.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν διάλογον τοῦτον, ἐν ᾧ ὁ Μονταιγιλὼν ἐδίδοε προσταγὰς τινὰς τῆς ὑπηρεσίας εἰς τὸν πυράρχην, οὗτος ἐπέφερε τὸ ὄνομα τοῦ φροντιστοῦ.

«Φαίνεται, Ματθαῖε, εἶπεν ὁ Μονταιγιλὼν, ὅτι σὲ γνωρίζει πολὺ.

— Εἶναι ἀληθές; μὲ ἐφάνη συχνὰ χρήσιμος; εἶχε τὴν καλοσύνην νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς δικηγόρους ὅταν ἀπέθανεν ἡ δυστυχὴς ἡ γυναῖκά μου; μίαν ἄλλην φοράν ἐξετρώπωνε χαρτιὰ τὰ ὅποια μὲ ἔκκμαν νὰ λάβω ἑκατὸν πενήντα φράγκα μεριδίον διὰ τὴν σύλληψιν ἐνὸς πλοίου μὲ μαύρους; ἄλλην φοράν κατῴρθωσε νὰ δοθῇ ἀπεριόριστος ἄδεια εἰς ἕνα φίλον μου ὁ ὅποιος ἦτον εἰς τὸ νοσοκομεῖον, καὶ . . . εἶναι ἀτελείωτα. Τί ἀξιόλογος ἄνθρωπος! δὲν ὑπάρχει ἄλλος, φροντιστὴς, ὡσάν αὐτόν.

— Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι σὲ χρεωστῆ καὶ αὐτὸς μίαν μεγάλην δούλευσιν.

— Ἐμέ! ὦ ὅχι! ἕνα τίποτε . . . Ἰδοὺ τί ἔτρεξε; μίαν νύκτα εὐγινε μὲ τὴν στολήν τοῦ ἀπὸ ἕνα χορὸν, πρέπει νὰ ἦτον δύο τὸ πρῶτ' ἂν ἦτο ψυχὴ γεννητὴ εἰς τοὺς δρόμους, μόνον ἡμεῖς οἱ ναῦται τῆς Σειρήνης, ἐπειδὴ εἶχαμεν ἄδειαν. Περὶ λοιπὸν ὁ κύριος Πορταντίκ. «ὦ! ἕνας φροντιστὴς! ἕνας φροντιστὴς!» φωνάζει ὁ ἕνας. «Ἄς τὸν παίζωμεν μίαν δουλειάν!» φωνάζει ὁ ἄλλος. Ὅρμουσιν λοιπὸν ἐπάνω του καὶ θέλουν νὰ τὸν βίψουν εἰς τὴν λάσπη μὲ τὴν στολήν του . . . ἀνοησίαις μεθυσμένων! . . . Ἀντιστέκεται, βλασφημεῖ, δίδει γρονθοκοπήματα καὶ προσπαθεῖ νὰ γυμνώσῃ τὸ σπαθί, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδιζαν . . . Τὸ πρᾶγμα ἐπήγεινεν ἄσχημα ὅταν ἐφθασα; ἐννοεῖται ὅτι εἶπα τοὺς συντρόφους νὰ παύσουν καὶ ἐσυντρόφευσα τὸν φροντιστήν. Ἀπὸ τότε γνωρίζομεθα.

— Ἦσο εὐτυχέστερός μου, Ματθαῖε, εἶπεν ὁ Μονταιγιλὼν, δὲν τὸν ἐγνώρισα εἰμὴ ἀφ' οὗ ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τὸ Βρέστ.

— Δηλαδὴ, εἶπεν ὁ πυράρχης μετὰ πανουργίας, ἀφ' οὗτο ὁ Καρτοννὲ ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν.

— Ἰσως, ἀπήντησεν ὁ ἀξιωματικὸς μακρονόμος.

Ὁ πυράρχης ἔχαιρεν εἰς ἄκρον διὰ τὴν μεταξύ τῶν δύο προστατῶν αὐτοῦ φιλίαν; ἔβλεπεν εὐχαρίστως τὸν Μονταιγιλὼν καὶ τὸν φροντιστήν συμπεριπατοῦντας συχνάκις ἐπὶ τοῦ καταστρώματος; καὶ τῶ ὄντι οὗτοι ἐξετίμησαν βαθμηδὸν ἀλλήλους; αἱ ἰδέαι

αὐτῶν συνεταυτίζοντο ἐπὶ πλείστον ἀντικειμένων, ἠρέσκοντο δὲ συνδιαλεγόμενοι. Ἡμίλησαν πολλάκις περὶ γάμου, ἀλλὰ γενικῶς καὶ χωρὶς νὰ ἐκμυστηρευθῶσιν ἀλλήλους.

Καὶ μετὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἱατροῦ ὁ Μονταιγιλὼν δὲν ὑπόπτειεν ὅτι ὁ φροντιστὴς ἦτο ἀντίζηλος αὐτοῦ, ἀναλογισθεὶς ὅτι, ἂν ὁ Ἑρνέστος Πορταντίκ εἶχε σκοποὺς γάμου μετὰ τῆς Ἀδριάνας, ἡ μήτηρ αὐτῆς ἤθελεν εἶσθαι ἐν γνώσει καὶ ἤθελεν ἀπαντήσῃ αὐτῷ μετὰ προφυλάξεως. Καὶ ὁ φροντιστὴς δὲ ἤθελε κάμει τὸν αὐτὸν συλλογισμὸν ὡς πρὸς τὸν Κ. Γραγιγκούρ, ἂν δὲν ἀπέχετο πολὺ τοῦ νὰ νομίξῃ ὡς ἀποβλέποντα εἰς τὴν χεῖρα τῆς Ἀδριάνας τὸν Μονταιγιλὼν, ὅν εἶχεν ἰδεῖ ἄπαξ μόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κ. Γραγιγκούρ. Τὸ πένθος τοῦ ἐνός, ὁ ἀπρόοπτος διορισμὸς καὶ ἡ πολλὴ ἐργασία τοῦ ἐτέρου, ἡ αἰφνιδία ἀποστολὴ τοῦ δρόμωνος καὶ ἡ συναπάντησις κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς ὑπῆρξαν τὰ αἴτια τῆς σκηνῆς ἣν διηγήθημεν ἀρχόμενοι.

• Μεθ' ἐνός μηνὸς διάπλου, ἡ Δάφνη, δυνάμει τῶν ὑπὸ τοῦ Μονταιγιλὼν πρὸς τὸν κυβερνήτην Βωμορὲν κομισθεισῶν τελευταίων ὀδηγιῶν, καθωρμίσθη εἰς Βασ-Τερ τῆς Γουαδελοῦπης (1), ἐνθα διέμεινε περὶ τὰς δέκα ἡμέρας πρὶν ὑπάγῃ εἰς Φορ-Ρουαγιαλ τῆς Μαρτινίκης (2). Ἐνεκα τῆς βραχείας ταύτης προσορμίσσεως, ἡ ἡμιολία Ἀμέθυστος ἐφθασε πρώτη εἰς τὸ κέντρον τοῦ σταθμοῦ. Τὸ ἐλαφρόν πλοῖον ἔφερε διὰ τὸν δρόμονα δύο μόνον ἐπιστολάς, τὴν μὲν ἐπιγραφομένην πρὸς τὸν Κ. Ἀλβέρτον Μονταιγιλὼν, τὴν δὲ πρὸς τὸν Κ. Ἑρνέστον Πορταντίκ. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐστάλησαν ἐπὶ τῆς Δάφνης καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη καθωρμίζετο ἐν τῷ λιμένι τοῦ Φορ-Ρουαγιαλ.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ.

Ὁ Κ. Παναγιώτης Σούτσος διεκήρυξε τὴν μεταφράσιν ἢ μᾶλλον τὴν ἐπὶ τὸ εὐληπτότερον μετασκευὴν τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ τὴν προσεχὴ αὐτῶν ἐκδοσιν διὰ τοῦ τύπου ὀνομάζει δὲ τὸ ὄφρος τῆς μεταφράσεως *μεγίστην εὐρεσιν καὶ πάντη νέαν μέθοδον*.

Καὶ περὶ μὲν τῆς εὐρέσεως οὐδὲν λέγομεν, διότι ἕκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐφευρίσκη ὅ,τι θέλει

(1) Basse-Terre, πρωτεύουσα τῆς νήσου Guadeloupe, γαλλικῆς ἀποικίας. (Ση μ. Μεταφρ.)

(2) Fort-Royal, πρωτεύουσα τῆς νήσου Martinique, ἑπταεταῖα γαλλικῆς ἀποικίας. (Ση μ. Μεταφρ.)

καὶ νὰ γράφῃ ἥπως θέλει, ἀρκεῖ μόνον, ἐὰν δὲν γράφῃ πρὸς ἀπλὴν θεραπείαν τῆς ἰδίης περιφιλαυτίας ἀλλὰ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, νὰ γίνεταὶ καταληπτὸς πρὸς ἐκείνους δι' οὗς γράφει, ἅμα δὲ καὶ νὰ σαγηνεύῃ καὶ τοὺς ἡττον φιλαναγνώστας διὰ τῆς χάριτος τῶν ἐννοιῶν καὶ τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκ τῶν πονημάτων δόξα μετρεῖται κατ' ἀναλογία τοῦ βαθμοῦ τῆς ὠφελείας ἣς ἐγένοντο ταῦτα πρόξενα. Ὁ Εὐγενίος Βούλγαρης ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως πολυμαθέστερος τοῦ Κοραῆ; ὁ Κοραῆς ὅμως ὑπῆρξε καὶ θελεῖ ὑπάρξει ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ κοινωφελέστερος τοῦ Εὐγενίου; καὶ τοῦτο διότι ὁ μὲν σοφὸς τῆς Ῥωσίας ἀρχιεπίσκοπος ἔγραψεν ὡς ἄλλοις ἱεροφάνταις, ἐρμηνεύσας τὰ μυστήρια τῆς ἐπιστήμης διὰ γλώσσης μυστηριώδους πρὸς τοὺς πολλοὺς, ὁ δὲ ἐκ Χίου φιλόσοφος, ποιησάμενος χρῆσιν τῆς πρὸς πάντας καταληπτῆς οὐ μόνον γνώσεως διέχυσεν, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς καὶ φλογερᾶς φιλοπατρίας γενναῖα σπέρματα ἐπεδαψίλευσε, σπέρματα εἴπερ τι ἄλλο συντελέσαντα εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος. Πρὸς τί ἢ ὑπὸ Εὐγενίου μετὰ πόνων καὶ κόπων κατεργασθεῖσα μετάφρασις τοῦ Βιργιλίου; Πρὸς οὐδὲν ἄλλο ἢ πρὸς ματαίαν ἐπίδειξιν καὶ ἀπόδειξιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦτο ἐγκρατὴς τῆς ἀρχαίας; τὸ ἔθνος ὅμως οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὠφέλειαν ἐκαρπώσατο ἀπ' αὐτῆς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Παν. Σούτσος καὶ ὁ ἀποθανὼν αὐτοῦ ἀδελφὸς Ἀλέξανδρος πότε ὠφέλησαν τὴν πατρίδα; ὅτε χρώμενοι τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνέπλησον ἐνθυσιασμοῦ διὰ τῶν ποιήσεων αὐτῶν τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας, καὶ ἀληθεῖς ἀρχηγοὶ Σχολῆς ἀνεδείκνυντο χρησιμεύοντες ἀντὶ προτύπου πρὸς τοὺς νέους ποιητὰς τῆς Ἑλλάδος; διότι, πλὴν τοῦ Βραχκαθῆ, τοῦ Ζαλακώστα ἴσως δὲ καὶ ἄλλου τινὸς, οὐδένα γινώσκουμεν ποιητὴν ἢ στιχομυθὸν μὴ ἰγνηλατήσαντα τὴν σούτσειον ζωνωρίδα, ἵνα καὶ ἡμεῖς εἰπώμεν κατὰ δουκίζοντες. Εἶχε λοιπὸν ὁ μεταφραστὴς τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος πρὸ ἐτῶν κεχαγαρημένην ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ὁδὸν, τὴν ἀγούσαν ἀσφαλῶς πρὸς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, καὶ ταύτην πατῶν ἐδύνατο καὶ ἐκ νέου νὰ εὐποιήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μετασκευάζων σήμερον τοὺς δύο ἀμιμήτους τῆς ἀρχαιότητος ἱστορικοὺς τίνα σκοπὸν προτίθεται; πρὸς τίνας ἀξιοὶ νὰ γίνῃ χρήσιμος; Οὐχὶ βεβαίως πρὸς τοὺς εἰδύτας τὴν ἀρχαίαν, οὐδ' ἔχοντας τσαούτην τὴν ἀπειροκαλίαν ὥστε νὰ προτιμῆσῃ τοῦ οὐρανοῦ πρωτοτύπου τὴν ἐπίγειον μετάφρασιν, ἐνδεεστέρην κατὰ πολλὰ ἐκείνου καὶ ἂν ὑπὸ νεωτέρου Θουκυδίδου ἢ Ξενοφῶντος ἐπετιθεύετο; ἀλλὰ τοὺς ἀγνωσύντας αὐτὴν καὶ στερομένους ἐπομένως τῆς ἱκανότητος νὰ ἐνοήσῃ τὸ ἀρχέτυπον κείμενον. Χάριν τούτων ἀναμφιβόλως ἐμόχθησεν ἐνεα ἔτη ὁ Κ. Σούτσος. Καὶ ἀξιόπαινος μὲν, ἀξιοθαύμαστος

μάλιστα ή επίμονος αυτή προαίρεσις, διότι οὐδείς ευεργέτης μείζων του κοπιώντος υπέρ των πολλών· άλλ' ευστόχησε του σκοπού; Το καθ' ήμᾶς, αναγκόντες τὰ δύο δημοσιευθέντα δείγματα, αμφιβάλλομεν και αμφιβάλλομεν διότι νομίζομεν ότι πρὸς τὸν ἀγνοοῦντα τὴν ἀρχαίαν οὐ μόνον λέξεις, ἀλλὰ και φράσεις, και περίοδοι εἰσὶν ἀκατάληπτοι. Αὐτὸς οὐ μόνον τοὺς μενετοὺς καιροὺς, και τὸ τεχναίωμα, και τῆς Πελοποννήσου τὴν τομὴν, σημαίνουσιν ἐνταῦθα δῆλωσι, ἀλλ' οὔτε τὸ ἀρξάμενος εὐθὺς ὅτε καθίστατο, οὔτε τὸ μὲν εὐθὺς, τὸ δὲ και διαουόμενον, οὔτε τὸ κίνησις αὐτῆς μεγίστη, ἐννοεῖ. Ἰπάρχει δὲ και φράσις οὐδὲ πρὸς τὸν εὐμαθῆ εὐληπτος, ή ἐξῆς· « Ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος οἱ ἐκ πολέμου ή στάσεως ἐκπίπτοντες, οἱ δυνατώτατοι παρά τοὺς Ἀθηναίους, ὡς παρά τι βέβαιον ὄν, ἀνεχώρουν. » Ἐάν ὅπως ἐννοήσῃ ταῦτα ὁ ἀναγνώστης ἀναγκάζεται νὰ ἔχη παρ' αὐτῶν λεξικόν, σχολιαστήν ή διδάσκαλον, περιττὸν ἦτο νὰ καύσῃ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη τοσαῦτα ἐλλύχνια ὁ ποιητὴς του Ὀδοιπόρου. Πρὸς τί αἱ ὠδίνες δύο, του τε μεταφραστοῦ και του ἀναγνώστου, ἐνῶ ἐδύνατο νὰ ὑποστῇ αὐτὰς εἰς μόνος, ὁ δεύτερος;

Ἄλλ' οὐδ' ἀμαρτημάτων φαίνεται ἄμοιρος ή μεταφρασις.

Μετά τὴν παράθεσιν του πρώτου δείγματος ὁ μεταφραστής, ἐξεστηκὸς πρὸ τῆς γοητείας τῆς μετασκευῆς, « ἀφαιρέσατε, ἐπιφωνεῖ, λέξιν περιττεῦσαν ή μόριον περιττεῦον. » Και ἀληθῶς, οὐδὲν μόριον ἔχομεν ν' ἀφαιρέσωμεν ἔχομεν ὅμως νὰ προσθέσωμεν τὰ πρὸς ζήτησιν του εἰρημοῦ του λόγου ἀφαιρέθηνα ὑπ' αὐτοῦ του μεταφραστοῦ ὁ σύνδεσμος γὰρ ἐξωβελίσθη ἐκ πασῶν των ἐξῆς φράσεων· « Φαίνεται γὰρ ή νῦν Ἑλλάς—τὸ γὰρ βραχὺ τουτο—αὐτουργοί τε γὰρ εἰσι— και γὰρ οἱ μὲν ὡς μάλιστα— πλέον γὰρ ἡμεῖς ἔχομεν. »

Και ταῦτα μὲν τὰ μόρια προσθετέα ἀφαιρετέα δὲ αἱ ἐξῆς λέξεις ὡς μὴ ὑπάρχουσαι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, κυρίως δὲ ὡς μηδαμῶς συντελοῦσαι εἰς τὴν σαφῆνειαν τῆς ἐρμηνείας. « Διὰ ταῦτα διαλογίσθητε ὅπως, ή ὑπακούωμεν πάντοτε— τὸ πάντοτε τουτο δὲν εὐρίσκειται ἐν τῷ κειμένῳ· ἀλλὰ και τὸν νοῦν του ρήτορος διαστρέφει. Ὁ Περικλῆς ὠμίλει διὰ μίαν και μόνην περίστασιν, τὴν του ἐπικαιμένου τότε πολέμου. « Αὐτόθεν δὴ διανοήθητε ή ὑπακούειν πρὶν τι βλαβῆναι. » . . . δηλαδὴ ή νὰ ὑπακούσωμεν νῦν, σήμεραν.

« Καθ' ὅλα τὰ του πολέμου και κατὰ τὰ λοιπὰ. » Αἱ προσθετέα λέξεις ὅλα και λοιπὰ παρέλκονται.

Τῷ μορίῳ μὴ ἔπεται ἀτόπως τὸ οὐδὲ και οὔτε. « διότι ἐμπορίας μὴ οὔσης, οὐδ' ἀφόβως . . . οὔτε κατὰ γῆν, οὔτε διὰ θαλάσσης . . . οὐδὲ γῆν κλ.

Οὕτω και ἀνωτέρω ἔγραψε « μὴ ὑποστάντες τὴν ἐγχείρισιν οὔτε των παραφραστῶν, οὐδὲ των μεταφραστῶν κλ. . . »

Τὸ « οὐχ ἦκιστα » δις ἐρμηνεύεται μάλιστα, ἐνῶ οὐδόλως σκοπὸν ἔχει ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐπιτείνῃ τὴν δύναμιν του λόγου.

Τὸ « μάχομαι » ἐξηγεῖται διὰ του πολεμῶ· ἀλλ' ἄλλο πόλεμος και ἄλλο μάχη. Ὁ συγγραφεὺς τὸ μὲν πολεμῶ μεταχειρίζεται, και πολλὰ ὀρθῶς, ἀντὶ του κηρύττω πόλεμον (déclarer la guerre), τὸ δὲ μάχομαι ἀντὶ του συγκροτῶ μάχην (combattre, livrer bataille). Ναί μὲν ή συνήθεια συγχεῖ τὰς δύο ταύτας ἑτεροσημούς λέξεις· ἀλλ' ὁ Κ. Σούτσος ἀξιοῖ ότι διετήρησε τὴν ἀρχικὴν σημασίαν των λέξεων.

Τὸ « ἴνα » μεταχειρίζεται και ὅταν δὲν πρόκειται τελικοῦ ἀπαρεμφάτου ἀνάλλυσις.

« Και μὴ μετὰ φόβου καθέξωμεν ». Γράφει κατὰσχῶμεν. Ναί μὲν τὸ πρωτότυπον λέγει ἐχόντες, ἀλλὰ μετοχικῶς· ή δὲ μετοχή ἔχει μέλλοντα, ἐνῶ ή ὑποτακτικὴ οὐχί.

« Οἱ δὲ ὡς ἐλάχιστον. » Τὸ πρωτότυπον λέγει ὡς ἦκιστα, ἦτοι διόλου.

« Γνωρίσατε ἀκούοντες ». Γράφει Μάθετε.

« Μέλλει δὲ και ἄλλος τις ἴνα . . . » Τὸ κείμενον λέγει « Μέλλει δὲ τινι και ἄλλῳ ». Γνωστὴ δὲ ή μεταξὺ του μέλλω και μέλω διαφορά.

Τὸ « ὀκνηρότεροι » του πρωτοτύπου παρερμηνεύεται διὰ του δειλότεροι, ἐνῶ οὔτε χρεία μεταφράσεως ἦτο, παγκοίνου οὔσης τῆς λέξεως.

« Ἐπειρῶντο τὸν ἀφ' ὧν ἀποσπασμὸν των ξένων ναυτῶν. » Τὸ πρωτότυπον λέγει. « Μισθῶ μείζονι πειρῶντο ἡμῶν ὑπολαβεῖν τοὺς ξένους των ναυτῶν, » ἦτοι νὰ δελεάσωσι, νὰ ξελογιάσωσι (déboucher), ὡς λέγομεν σήμεραν, κλ. κλ.

Ἄλλο ὅμως τὸ σπουδαιότερον καθ' ήμᾶς. Μετάφρασιν Ἑλλήνων συγγραφέων, και πρὶν ή συμβουλεύσῃ αὐτὴν ὁ Κοραῆς, ἐπεχειρήσαντινες· ὁ Νεόφυτος Δούκας εἶχεν ἤδη μεταφράσει τὸν Θουκυδίδην· δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς ἄλλος εἶχεν ἔτι πρότερον ἐκδώσει εἰς φῶς μετάφρασιν των Παρραλλήλων βίων του Πλουτάρχου· μετά ταῦτα δὲ ἐδημοσιεύθησαν και ὁ Ὀμηρος και ὁ Ἡρόδοτος μεταπεφρασμένοι, και ή Κύρου Ἀνάβασις, και διάφορα ἀρχαῖα δράματα του Εὐριπίδου, του Ἀριστοφάνους, του Σοφοκλέους και ἄλλων· ἀλλὰ και σήμεραν ὁ Κ. Ρήγαβῆς μεταφράζει ἐκ νέου τοὺς Παρραλλήλους βίους. Ἄκκιρον νομίζομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα ἂν δυνατὸν μετάφρασις ἀπὸ τῆς αὐτῆς εἰς τὴν αὐτὴν γλώσσαν νὰ γίνῃ ἀκίβδηλος· τὴν τοιαύτην μετάφρασιν ἐκάλουν οἱ πρὸ ἡμῶν παράφρασιν, ὡσπερ εἶλεγον παραχάραγμα, ὅπως διὰ τῆς λέξεως παράσημον ἐνόουν τὸ

κίβδηλον τὸ ἀδόκιμον. Ἐρωτῶμεν μόνον ὠφέλησάν ποτε αἱ τοιαῦται μεταφράσεις; ἔτυχόν ποτε ἀναγνωστῶν; Και ἡμεῖς, ὑπακούοντες εἰς τὰς φιλοπάτριδας προτροπὰς του ἀειμνήστου Κοραῆ ἠθελήσαμεν ἄλλοτε νὰ μεταφράσωμεν Ἑλληνα συγγραφέα· ἀλλὰ μετὰ μακρὰς και συνεχεῖς και καρτερικὰς παρατηρήσεις ἐπέστημεν ότι μάταιοι ἦσαν και οἱ κόποι και αἱ δαπάναι· διότι οἱ μὲν γινώσκοντες, ὡς εἶπομεν, τὴν ἀρχαίαν προτιμῶσι τὸ πρωτότυπον, οἱ δ' ἀγνοοῦντες αὐτὴν, οὔτε τὴν μετάφρασιν λαμβάνουσιν ἀνὰ χεῖρας. Και μὴ νομίσῃ ὁ Κ. Σούτσος ότι δὲν λαμβάνουσιν αὐτὴν ὡς ἐκνευρισθέντες, καθ' ἃ ὑποθέτει, ὑπὸ των γαλλικῶν μυθιστοριῶν· διότι αἱ μὲν μεταφράσεις ἐγένοντο περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης και τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστῶσης ἑκατονταετηρίδος, ή και ὅτε αἱ μυθιστορίαι δὲν ἦσαν κοινὰ παρ' ἡμῖν, αὐταὶ δὲ διεδόθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα μόνον ἔτη· ἀλλὰ διότι και οἱ εὐάριθμοι ἐκεῖνοι, οἱ ἔχοντες κλίσιν πρὸς τὸ ἀναγινώσκειν, ὑπολαμβάνοντες ἴσως ἔμπρηχαιώμενα και ἀναγκαῖα μόνον πρὸς μαθητὰς τὰ παρὰ των ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων γραφέντα, ζητοῦσι περιέργως τὰ νεώτερα. Τοιαῦτη ἄλλως τε ή ἀνθρωπίνη και μάλιστα ή των νεωτεριστῶν Ἑλλήνων φύσις.

Ματαῖα ἄρα ή πολύμοχος μετάφρασις του Κ. Π. Σούτσου. Ναί μὲν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς ἐφευρέτου νέας μεθόδου, θέλει ἀναγρᾶφῃ, ὡς πρὸ πολλοῦ ἀνεγράφη και διὰ τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἔργα, εἰς τὸ τέμενος τῆς ἀθανασίας· ἀλλ' ή ὅλως νέα μέθοδος θέλει μείνει καθ' ήμᾶς ὅλως ἀχρηστος, σήμεραν μὲν διότι και ἂν ἀποφασίσῃ τις των πολλῶν νὰ ἀναγνώσῃ δὲν θέλει ἐννοήσῃ τὴν μετάφρασιν, καθὼ « σώζουσαν, κατὰ τὸν μεταφραστήν, και τὰς λέξεις και τὰς φράσεις και τὰς περιόδους και τὴν τέχνην του λόγου, » μετὰ ταῦτα δὲ διότι, γινομένης κοινοτέρας τῆς σπουδῆς τῆς ἀρχαίας, θέλουσιν ἐννοεῖ αὐτὴν οἱ πλείστοι και ἄνευ διερμηνέως.

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΑΣ.

(Συνέχ. ἴδε φυλλάδ. 360 και 361.)

Γελοῖται και ἀποτρόπαιοι παρεκτροπαί.

Και ἐννοεῖτε μέχρι τίνος παραφέρει και ποῦ κρημνίζει τὸν χειρῶνακτα ὁ συλλογισμὸς οὗτος· « ἄς ξεφαντώσω ἄλλην μίαν φοράν; » εἰς τὸν κρημνὸν τῆς κακῆς ἐξεως, ἦτις γίνεται φύσις. Ἡ ἀσωτεία ὑποδοῦλοι μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸν χειρῶνακτα, και καταστᾶ τοσοῦτ' ἰσχυροτέρα και τῆς θελήσεως αὐ-

τοῦ, ὡστε και ὅταν παύσῃ ἀρεσκόμενος εἰς τὸ εἶδος τουτο τῆς ζωῆς δὲν δύναται νὰ διορθωθῇ.

Ἐρωτήσατε τοὺς χειρῶνακτας ἐκείνους οἵτινες, παραιτήσαντες τὰ ἔργα αὐτῶν διήγαγον ἡμέρας τινὰς κατὰ συνέχειαν ἐντὸς καπηλείων, ἐρωτήσατε αὐτοὺς ἐάν εὐχαριστήθησαν; Τὴν πρώτην ἡμέραν εὐθύμησαν . . . και τί εὐθυμίαν! ἀλλ' ὅπωςδὴποτε εὐθύμησαν. Τὴν δευτέραν, εἶχον τὴν κεφαλὴν βαρεῖαν και ἀνίακνον οὐ μόνον νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἔργα σίαν τὰς χεῖρας αὐτῶν, ἀλλὰ και ἠδονὴν νὰ αἰσθανθῇ ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς παραλυσίας. Κάθηνται περίξ τραπέζης· ὁ εἰς βλέπει τὸν ἄλλον ἀγωνίζοντα νὰ διακόψωσι τὴν μονοτονίαν πίνοντες ἀδιακόπως τραγωδοῦσι, φωνάζουσι και ἐπὶ τέλους ἀνταλλάσσουν ὕβρεις, ἐνίοτε δὲ και ξυλοκοπήματα. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν κατανήσαντες οὔτε τὴν τρίτην ἡμέραν δύναται νὰ ἐργασθῶσιν. Ἐπαναλαμβάνουσι λοιπὸν τὰ αὐτὰ χωρὶς νὰ αἰσθάνωνται πλέον τὴν ἐλαχίστην ἠδονὴν· ἀλλ' ἐπειδὴ εὐτυχῶς ἐκενώθη τὸ βαλάντιον αὐτῶν, ἀναγκάζονται νὰ ἀναλάβωσιν ἐπὶ τέλους τὴν ἐργασίαν. Και τί ἀπήλασαν; ἀπώλεσαν εἰς μάτην πέντε ή ἕξ ἡμέρας, κατηνάλωσαν τὰ χρήματα τὰ ὅποια ἐκέρδησαν κοπιῶντες, ἐβλαψαν τὴν υἰεῖαν αὐτῶν, και ἀπέκτησαν νέας κακὰς ἐξεις.

Και ὑπομονὴ ἂν ἐπαθον τόσα μόνον· ἐνίοτε παρεκτροπόμενοι καθ' ὁδὸν εἰς μεγαλητέρας ἀταξίας ὑβρίζουσιν ή και κτυποῦσι τοὺς διαβάτας, και βιάζουσι τὴν ἀστυνομίαν νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς τὴν φυλακὴν. Ὅποιον ἐλεεινὸν παράδειγμα δίδουσι οἱ ἔγγαμοι εἰς τὰς συζύγους και τὰ τέκνα αὐτῶν!

Ἡ κακὴ διαγωγή ἀποκτητοὶ τὸν νοῦν και φθείρει τὴν καρδίαν.

Σκοπὸν δὲν ἔχω νὰ ὀμιλήσω ἐνταῦθα περὶ των τρομερῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια παρακολουθοῦσι τὴν ἀσωτείαν του νέου χειρῶνακτος· ἐξ ἐναντίας ἀποσιωπῶ τὰς καταχρήσεις αἵτινες γεννῶνται και δικαιωνίζονται ἐκ τῆς κακῆς διαγωγῆς, καταστρέφουσι τὴν υἰεῖαν, προξενοῦσιν ἀσθενείας, φέρουσι πρόωρον γῆρας, πολλάκις δὲ και ἀπὸ παρεκτροπῆς εἰς παρεκτροπὴν κατακρημνίζουσι και εἰς τὴν λήθην των ὄρων τῆς τιμῆς και τὴν παράβασιν των νόμων. Ἐπειδὴ δὲ ή περὶ τούτων και των τοιούτων συνδίαλεξις εἶναι και λυπηρὰ και ματαία, διότι ὁ τοιοῦτος χειρῶναξ ἔφθασεν ἤδη εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἀποτείνεται ἰδίως πρὸς τοὺς χειρῶνακτας ἐκείνους, οἵτινες διακόπτοντες συχνὰ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν χάριν εὐθυμίας, δὲν δύναται νὰ βελτιώσωσι τὴν ἰδίαν τύχην.

Ἄς μάθωσι λοιπὸν τὴν ἀναντίρρητον ταύτην ἀλήθειαν, ότι ή κακὴ διαγωγή τιμωρεῖ αὐτὴ ἐκαυτῆς οὐδετεροῦσα τὴν συνείδησιν και ἐξαλείφουσα και

τοὺς ἐλαχίστους αὐτῆς ἐλέγχους ἡ ψυχὴ ἀποβάλλει πᾶν εὐγενὲς αἴσθημα, πάντα φιλόνητον λογισμόν. Εἰδὲ ποτε γεννηθῆ ἐν αὐτῇ γενναία τις ἀπόφασις, μόλις διαρκεῖ ὀλίγας στιγμὰς. Ὁ χειρῶναξ ἐργάζεται ἐξ ἀνάγκης καὶ βεβιασμένος, οὐχὶ δὲ ἐκ προαιρέσεως· καὶ τὴν ἐργασίαν μισεῖ, καὶ τὴν ἀεργίαν ἀποστρέφεται· στενάζει ὡς καταδικὸς φέρων σίδηρα εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, καὶ δὲν συλλογίζεται ὅτι μόνος κατεδίκασεν αὐτὸς ἑαυτόν. Καὶ τὸ χειρότερον, ἀποφεύγει πλέον τὰς καλὰς καὶ ἐντίμους συνκναστροφὰς καὶ ἐξοικειοῦται πρὸς ἀνθρώπους ἔχοντας τὰ αὐτὰ ἐλαττώματα. Ὁμοίως τὸν ὅμοιον ἀγαπᾷ, λέγει ἢ παροικία. Κατὰ τὰς ἀποτροπαίους αὐτῆς συναντήσεις ὁ εἰς παροτρύνει τὸν ἄλλον εἰς τὴν παραλυσίαν, καυχᾶται ἕκαστος διὰ τὰς ἰδίας παρεκτροπὰς, γελῶσι διὰ τὰ βασιανιστήρια εἰς τὰ ὁποῖα ὑποβάλλουσι τὰς οἰκογενεῖας αὐτῶν διὰ τῆς κακῆς διαγωγῆς, καὶ ἀναμετροῦσι τὰ ξυλοκοπήματα τὰ ὁποῖα κατέφεραν εἰς τοὺς συζύγους καὶ τὰ ἄθωα αὐτῶν τέκνα.

Ἴδου πῶς ἡ κακὴ διαγωγή διαστρέφουσα τὴν καρδίαν, ἀποξηραίνει καὶ τῶν γλυκυτέρων αἰσθημάτων τὴν πηγὴν. Οὐτε αὐτὸς ἀγαπᾷ οὐτε ἀξίζει ν' ἀνταγαπαται· δὲν εἶναι πλέον ἄνθρωπος ἀλλὰ κτῆνος. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ κακὴ διαγωγή εἶναι ἢ πλέον ἄσπονδος ἐχθρὰ τοῦ χειρῶνακτος· ἀφοῦ πρῶτον ἐξαντλήσῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ περιπλανώσα καὶ εἰς τὰ πλέον βδελυρὰ καταγώγια, φέρει ἐπὶ τέλους αὐτὸν εἰς τὸν τάφον.

Τὸ δεινότερον δὲ πάντων φαντάζεσθε ποῖον εἶναι· τὸ παράδειγμα· διότι ἡ μὲν σύζυγος μετὰ ματαίας παρακλήσεις καὶ μάταια δάκρυα ἀπελπίζεται καὶ προσπαθεῖ καὶ αὐτὴ νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἰδίαν λύπην παρεκτρεπομένη, τὰ δὲ τέκνα ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ παραδείγματα τῶν γονέων καταντῶσι πολὺ χειρότερα. Ὅθεν ὁ κακῶς διάγων χειρῶναξ οὐ μόνον ἑαυτὸν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔπρεπε ν' ἀγαπᾷ ὑπὲρ ἑαυτὸν, τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Περὶ τοῦ κατωτέρου κλήρου καὶ περὶ ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργόν.

Ἐζητήσατε παρ' ἐμοῦ, φίλε, ὑπόμνημα περὶ τοῦ πῶς δύναται νὰ διαβρῦθμισθῇ ἢ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσει ἐπὶ τὸ βέλτιον, διότι παρὰ πάντων

ὁμολογεῖται, ὅτι αὕτη ἐξέκλινε πολὺ καὶ καθ' ἑκάστην χαλαροῦται, ἐνῶ τούναντίον ἔπρεπε νὰ κρατύνηται.

Ἀπητήσατε πρὸς τούτους, κατὰ τὴν ἰδίαν ὑμῶν ἔκφρασιν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν τὰς ἰδέας μου παρθένους, ἐνῶ ἐγὼ τούναντίον ἐπέμενον νὰ συστήσῃτε ἐπιτροπὴν, ἥτις μετ' ἐμοῦ συζητοῦσα, τὰς μὲν ὀρθὰς ἀφοῦ βασανίσῃ ν' ἀποδεχθῇ, τὰς δὲ τυχὸν ἐσφαλμένας ν' ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλων ὀρθοτέρων· ἀλλ' ὑμεῖς ἐπεμείνατε, ἐγὼ δ' ὡς εἰκός, ἐνδίδω.

Ἐκ τριῶν σχολῶν μορφοῦται ἡ ἀγωγή παντὸς λογίου ἀνδρός· α) ἐκ τῆς οἰκογενείας, β) ἐκ τῶν σχολείων καὶ γ) ἐκ τῆς κοινωνίας· εἶναι ἄρα φανερόν, ὅτι ἂν μὴ καὶ τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα ἐν ὑγιεῖ ληφθῶσι καταστάσει ὅπως διαπλάσσωσι τὸν ἄνδρα, ἀδύνατον οὗτος νὰ γίνῃ οἷος δεῖ.

Ἄλλὰ πῶς ἔχουσι παρ' ἡμῖν τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα;

Καὶ δὴ πρῶτον οἰκογενειακὴ ἀγωγή ἐν ὀλίγιστοις οἴκοις ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι· διότι οἱ μὲν εὐποροὶ τῶν γονέων, παραδίδοντες τὰ ἑαυτῶν τέκνα εἰς μισθίους διδασκάλους, νομίζουσιν ὅτι ἐξεπλήρωσαν οὕτω πρὸς αὐτὰ πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖ ἢ στοργή, τὸ καθῆκον καὶ ἡ κοινωνικὴ θέσις τῶν· οἱ δ' ἄποροι, εἰ μὲν πρὸς βάνουσον τὰ τέκνα τῶν ἔταξαν ἔργον, ὀλίγον περὶ τοῦ προσήκοντος φροντίζουσιν, εἰ δὲ πρὸς τάξιν κοινωνικὴν τῆς ἑαυτῶν ἀνωτέραν προώρισαν αὐτὰ, νομίζουσιν ὅτι οὐδὲν ἄλλο καθῆκον ἔχουσιν εἰμῆ, αὐτοὶ μὲν νὰ ἐργάζωνται, πᾶσαν δὲ ἀνεσιν ἔχουσι τὰ τέκνα τῶν ἵνα φοιτῶσιν εἰς τὰ διδασκαλεῖα. Ἄλλ' ἂν οἱ κρεῖττονος εὐμοιροῦντες τύχης οὐδόλως περὶ παίδων ἀγωγῆς φροντίζουσι, πῶς οἱ κατὰ πάντα ἐλασσούμενοι φροντιοῦσιν; Οὕτω δὲ, οὔτε θρησκευτικὴ ἀγωγή δίδεται, οὔτε τὰ αἰσθητά ἀναπτύσσονται, οὔτε οἱ συκρατοῦντες τὴν οἰκογένειαν δεσμοὶ κρατύνονται, οὔτε τὸ καθῆκον τοῦ πολίτου διδάσκειται, καὶ ὡς εἰπεῖν, περὶ οὐδεμιᾶς ἀρετῆς φροντίς λαμβάνεται, καὶ τὸ παιδίον ἀφίεται ὅλως εἰς τὰς φυσικὰς αὐτοῦ κλίσεις, κακίας μᾶλλον ἐν οἴκῳ καὶ ἐν πόλει ἢ ἀρετὰς μανθάνον· ἰδοὺ δὲ πῶς.

Οἱ γονεῖς ἀδιαφόρως περὶ παντὸς ἐνώπιον τῶν τέκνων αὐτῶν λαλοῦσι, καὶ τοῖς ὑπηρεταῖς αὐτὰ παραδίδουσιν, ἐνῶ ἔχουσιν ἀπ' ὄψιν καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα, ἃ τινὰ κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν οὐδόλως εἰς τὴν τύχην παραιτοῦσι τ' ἀπόγονα. Ἡ κλώζουσα ὄρνις ἐθεάθη ποτὲ καταλιμπάνουσα τὰ νοσσία αὐτῆς ὅπως εἰς τ' ἀρέσκοντα αὐτῇ παραδοθῇ; Ἡ ἵππος, ἡ κύων, ἡ ἄλλο τῶν

τετραπόδων, δὲν ἐπιποθεῖ παρ' ἑαυτῇ διαρκῶς νὰ ἔχη τὸ τέκνον τῆς; καὶ ὁμως πόσαι μητέρες θυσιάζουσι τινὰ τῶν διασκεδάσεων τῶν ὁπως παρὰ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις μείνωσι; πόσαι δὲ μάλιστα, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς φροντίδος αὐτῶν περισπῶνται, ἢ, ὡς τινες ἀνεπεικῶς λέγουσιν, ἐνοχλῶνται, παραδίδουσιν αὐτὰ εἰς τίτθας ξένας, ἀξιοῦσαι ὅπως ἡ μισθωτὴ τίτθη πράττη ὅ,τι ἡ φύσει μήτηρ δυσχεραίνει νὰ πράξῃ; Ἴδου ἡ αἰτία δι' ἣν βαναυσότερα ἐκάστοτε γίνονται τὰ τέκνα τῶν ἐπὶ τῇ εὐγενείᾳ τοῦ γένους σεμνυνομένων! πῶς γὰρ οὐ; ἀφοῦ παρὰ βαναύσων τὸ γάλα λαμβάνοντα καὶ τὰ ἤθη διδάσκονται, ἃ τε τὰ πρῶτα μαθήματα, τὰς πρῶτας ἐννοίας, τὰ πρῶτα αἰσθητά παρὰ τοιούτων σὺν τῷ γάλακτι ἐκμυζοῦντα; Ὅταν δὲ τὸ τέκνον πλησιάζειν ἀρξῆται τὴν μητέρα, εὐρίσκει αὐτὴν περὶ τὸ ἑαυτῆς καλλωπιστήριον μᾶλλον τυρβάζουσαν, καὶ εἰ μὲν θῆλυ, διδάσκειται ὅτι πλὴν τοῦ κάλλους πάντα τὰ λοιπὰ δευτέρου τυγχάνουσι λόγου, εἰ δ' ἄρρεν, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων παραδειγματίζεται, ὅτι ἐν τῇ γυναικί οὐδὲν ἄλλο ζητητέον εἰμῆ τὸ κάλλος, καὶ δὴ καὶ τὰ πλοῦτη, διότι πῶς ἄλλως δυνήσεται ἡ νύμφη ἐπὶ τῆς πενθερᾶς τὰ ἴχνη νὰ βαδίσῃ ἂν μὴ ἔχη ἀφθονα τὰ πρὸς ἐπάρκειαν τηλικούτου καλλωπισμοῦ μέσα;

Πολλῶν δὲ χειρῶν τῆς παρὰ τῇ μητρὶ ἢ παρὰ τῷ πατρὶ ἀγωγῆς τῶν τέκνων· διότι τὸ μὲν θῆλυ τὸν ἄνδρα ὡς παροχέα δαπανῶν θεωρεῖ καὶ ἄγραν ἀπλῶς τοῦ κάλλους, ὡς δὲ τὴν μητέρα ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐλευθέραν ἐγνώρισε, καὶ ὡς τὸν πατέρα κύριον πάσης τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας εἶδεν, οὕτω φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ ἑαυτὴν σύζυγον γενομένην θέλει θεωρεῖ γυναικῶ ἐλευθέραν ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ ἀρμοσθεῖσαν· τὸ δὲ ἄρρεν; τί δ' ἀκούσει τὸ ἄρρεν, εἰμῆ περὶ πολιτικῆς, καὶ βραδουργίας, καὶ πλεονεξίας, καὶ αἰσχρολογίας, καὶ εἴ τινος ἄλλου κακοῦ;

Παρὰ δὲ τοῖς ἥττοσι, γλιχομένοις δὲ μείζωνος καὶ κρεῖττονος ὑπὲρ τῶν τέκνων τύχης γονεῦσι, μεταστάσις τις πρὸς ἄλλα γίνεται κακὰ· τὸ τέκνον ἄγεται πρὸς τὸ ὑπερφρονεῖν, καὶ διὰ τοῦτο περιφρονεῖν τῶν γονέων. Ἴδου δὲ πῶς καὶ τοῦτο συμβαίνει. Ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἀμαθεῖς ὅλως τυγχάνοντες, μένουσι χαίνοντες ἀκούοντες τοῦ τέκνου, εἴτε θυγατρὸς, εἴτε υἱοῦ, ψιττακίζοντός τινος τῶν ἀχωνεῦτων μαθημάτων καὶ κενοσπούδως τῶν καινῶν ἐπιδεικνυμένου μαθήσεων· ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ ἀμαθείᾳ τῶν ἀδυνατοῦσι νὰ ἐξελέγχωσι τὰς τῶν τέκνων ἀναγνώσεις, οἰονδήποτ' ἂν ἴδωσιν ἐν χερσὶν αὐτῶν βιβλίον, τοῦτο καὶ καλὸν νομίζουσι, καὶ

εἰς ἀμαρτίαν λογίζονται ν' ἀποσπάσωσιν αὐτὰ τῆς ἀναγνώσεως ὅπως βοηθήσωσιν αὐτοῖς εἰς τὰ ἴδια ἔργα· οὕτως ἐνῶ ἡ μήτηρ ζυμόνει τῆς οἰκογενείας τὸν ἄρτον, ἢ λευκαίνει τὰ ἱμάτια, ἢ θυγάτηρ ἐπὶ σκίμποδος ἀβρῶς τεταμένη ἀναγινώσκει μυθιστόρημά τι, ἐν ᾧ ἡ ὁ ἔρωσ ἐκθειάζεται, ἢ ἡ μοιχεία δικαιολογεῖται, ἢ ὁ μωρὸς σύζυγος ἐμπαίζεται. Ὁ δὲ υἱός, ἐνῶ χειρῶναξ ὁ πατὴρ ἐργάζεται, νομίζει ἀνάξιον ἑαυτοῦ ἂν μὴ ὡς οἱ ὀμηλικῆς του μάθη καὶ νὰ σφαιρίζῃ, καὶ νὰ κυβεύῃ, καὶ πρὸ πάντων νὰ καπνίζῃ.

Οἰκτρὰ λοιπὸν τὰ ἐξ οἴκου μαθήματα, ἀλλὰ μήπως κρεῖττονα τούτων τὰ ἀπὸ τῆς σχολῆς;

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὀλίγα, ὀλίγιστα εἶχεν ἡ Ἑλλὰς σχολεῖα, ἐπλεονέκτει ὁμως τῆς νῦν Ἑλλάδος, διότι ἀπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου, τοῦ καὶ τὸν διδάσκαλον μετερχομένου, μέχρι τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου, τοῦ καὶ ἀνωτάτου τότε διδασκαλείου, ὁ διδάσκαλος ἐγεννᾶτο καὶ ἀπέθνησκεν ἐν τῷ χωρίῳ ἢ τῇ πόλει, οὔτε εἰς αὐξήσιν μισθοῦ σκοπῶν, οὔτε εἰς προβιθασμὸν βραδουργῶν, ἐπέδιδδοτο λοιπὸν κατὰ συνείδησιν εἰς τὸ ἔργον του, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθὲν ἐδίδασκε, καὶ διδαχθὲν ἐνύμφευε, καὶ τεκνοποιήσαντος τὰ τέκνα ὅπως διδάξῃ ἐλάμβανεν. Ὁ μαθητὴς μέχρις ἐσχάτου γήρατος τὸν διδάσκαλον ἐσεβάζετο, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἐγηροκόμει ἐν οἴκῳ, καὶ ἀνάπηρον γενόμενον ὡς ἴδιον πατέρα ἐβοήθει. Νῦν δέ; τίς δημοδιδάσκαλος, πρὶν ἢ μάθη ὄλων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὰ ὀνόματα, δὲν ἐπαθεν ἢ μετάρθεσιν ἢ παῦσιν; τίς δ' ὅπως μὴ καταβραδουργηθῇ ὑπὸ τοῦ Δημάρχου, ἢ τοῦ Βουλευτοῦ, δὲν ἐξητελίσθη κολακεύων αὐτῶν καὶ τοῖς παισὶν αὐτῶν χαριζόμενος; τὰ δὲ τέκνα, βλέποντα τοὺς γονεῖς τοῦ διδασκάλου ὀλιγωροῦντας καὶ ὑπεροπτικῶς πρὸς αὐτὸν προσφερομένους, δὲν ἔμαθον, τὰ ἐν πᾶσι μιμητικὰ ταῦτα ὄντα, νὰ περιφρονῶσιν αὐτοῦ, ν' ἀπειθῶσιν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ νὰ ὑβρίζωσιν αὐτόν, διότι καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἤκουσαν ὑβρίζοντος;

Οἱ τῶν πάλαι ἱερέων μαθηταί, περὶ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς διατρέθοντες, ὡς βραβεῖον τῆς ἐπιμελείας εἶχον νὰ κανοναρχῶσι τὴν ὀκτώηχον ἢ τὸ μηναιὸν, τὸ ψαλτήριον δὲ, ἢ τὸν ἀπόστολον ν' ἀναγινώσκωσιν ἐπ' ἐκκλησίας, καὶ οὕτω κατ' ἔθος ἐγίνοντο θεοσεβεῖς, τίς ὁμως τῶν νῦν παίδων δὲν θεωρεῖ ταπεινὸν δι' ἑαυτὸν τὸ σχολάζειν περὶ τὰ θεῖα; τίς δ' αὐτῶν τὰς ἱεράς ἀνέγνω βίβλους;

Τὴν αὐτὴν σχεδὸν τῶν δημοδιδασκάλων τύχην καὶ οἱ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων διδά-

σκαλοὶ ἔχουσι· τοὺς κρατοῦντας ἐν τῇ κώμῃ θωπεύουσιν, ἵνα μὴ παυθῶσι, καὶ δὴ καὶ ἵνα προαχθῶσιν εἰς ἀνωτέραν τάξιν, καὶ εἰς σχολαρχίας, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ εἰς καθηγεσίας, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὡς οἱ ἀναβαίνοντες κλίμακά τινα βαθμίδα πρὸς βαθμίδα πατοῦσιν ἵνα φθάσωσιν εἰς τὸ ἀνώγειον, οὕτω καὶ οὗτοι σπεύδουσι διὰ τὴν ἀνωτάτην τῆς γυμνασιαρχίας θέσιν, εὐελπιστοῦντες ὅτι καὶ ἐξ ἐκείνης εὐκόλον νὰ πηδήσωσιν εἰς καθέδραν τινα τοῦ Πανεπιστημίου!

Ἐνῶ δὲ οἱ διδάσκοντες πρὸς τοιαῦτα σκοποῦσι, τί γίνονται οἱ διδασκόμενοι; Περὶ τούτων τίς φροντίζει; ὁ διδάσκαλος μὲ τὸ ὠρολόγιον ἀνά χειρᾶς, — ἔστιν ὅτε μάλιστα τὸ ὠρολόγιον βραδυπορεῖ μὲν κατὰ τὴν ἑναρξιν, ταχυπορεῖ δὲ κατὰ τὴν λήξιν τῆς διατεταγμένης πρὸς διδασκαλίαν ὥρας, — ἀρχεται τῆς παραδόσεως, ἅμα δὲ σημάνη ἡ ὥρα τελειώνει, ἔκαμε τὸ χρέος του! . . . οἱ δὲ μαθηταί; εἴτ' ἔμαθον, εἴτε δὲν ἔμαθον, ὁ διδάσκαλος ἔκαμε τὸ χρέος του! τὸν περιμένει ὁ Δήμαρχος ἵνα τῷ γράψῃ τὰς ἐπιστολάς του, ἡ κρατήσῃ τὰ τοῦ παντοπωλείου του κατάστιχα!

Τὰ δὲ παιδιά τίνα καλὰ θέλουσι παραδειγματισθῆ ἀπὸ τοιούτων διδασκάλων; συμφεῖρονται πρὸς ἀλλήλα, εἰς δὲ διεσθαρμένους μαθητῆς εἰς ἑκατὸν ἄλλους παῖδας γίνεται κακοηθείας διδάσκαλος, ἀποτελεσματικώτερον αὐτοῖς παρὰ ὁ διδάσκαλος τῶν καλῶν τῶν κακῶν μεταδίδων μαθημάτων του. Ἄν εἰς τοῦ τοιούτου μαθητοῦ τὸν νοῦν περάσῃ νὰ ποδοκροτήσωσιν, ἢ καὶ νὰ διώξωσι τὸν διδάσκαλον, οἱ πάντες ἐπευφημοῦσι, τῆς ἀντιφρονούσης πρὸς τὴν μερίδα ἐν ἧ ἔχει τοὺς φίλους του ὁ διδάσκαλος μερίδος πρὸς τοῦτο συμπραττούσης, καὶ οὕτως ὁ διδάσκαλος ποδοκροτεῖται, ἐξωθεῖται, ἐνίοτε δὲ καὶ χείρονα τούτων πάσχει ἐν τῇ κώμῃ, τέλος δὲ καὶ παύεται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, καὶ λιμώττων ἀποθνήσκει.

Ταῦτά καὶ ἐν τοῖς Γυμνασίοις καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συμβαίνουσι. Καὶ οὐ μόνον παρὰ τῶν μαθητῶν χλευάζεται ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν συνδιδασκάλων καταρραδιουργεῖται ὁ διδάσκαλος, καὶ ἀληθῶς ἀκόλαστός τις δημοκρατία, ἢ, κατὰ τοὺς Ἑσπερίους, δημοκρατία τῶν γραμμάτων γίνεται.

Ἄφου τὸ παιδίον τοιαῦτα ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἔλαβε μαθήματα, ἀφου ὁ μείραξ τοιαῦτα ἐν τοῖς σχολείοις ἐδιδάχθη, τίνα θέλει πορισθῆ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁ νέος διδάγματα;

Ὁ νέος; κακῶς εἶπον, δὲν εἶναι νέος πλέον ὁ τοιοῦτος, εἶναι ἤδη τέλειος ἀνὴρ κατὰ τὰς γνώσεις . . . ἐν κακοηθείᾳ δὲν πρόκειται πλέον

οὐδ' ἔχει ποσῶς οὗτος ἀνάγκη νὰ μάθῃ τι ἀπὸ τῆς κοινωνίας, εἰς ἣν εἰσέρχεται ἀπλῶς ὅπως ἐφαρμόσῃ τὰς διεστραμμένας ἐκείνας θεωρίας ἃς ἠρύσθη ἐπὶ τῶν θρανίων τῶν σχολείων· ὡς ἐφόδιον δὲ τοῦ βίου φέρει τὴν ματαιότητα, τὴν κουφότητα, τὴν κενοδοξίαν, τὴν ἀρχολιπαρίαν, τὸ ζῆν ὡς οἶόν τε ἀργὸς καὶ διατρέφεσθαι ἀπὸ ξένων ἰδρώτων, τὴν φαντασιοπληξίαν ὅτι ἐγένετο πανδαήμων, τὴν μωρίαν ὅτι ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὁμοίων του ἐξαρτᾶται τῆς πολιτείας ἡ τύχη, καὶ διότι ἔτυχε νὰ λαλήσῃ ἐν τινι καφφενεῖῳ, ἀφου ἐρρόφησε πούντζιζί τινα καὶ ζύθου πλήρεις κοτύλας ἐκένωσε, νομίζει, ὅτι ἐγένετο ἐφάμιλλος τῷ Περικλεῖ δημαγωγός· εἰ δὲ τις τότε οὐχ' ὡς αὐτὸς σκέπτεται, ὁ τοιοῦτός ἐστι προδότης τῆς πατρίδος, ἀλιτήριος, ἀρνησίθρησκος, καὶ εἴ τι ἄλλο, διότι τοιούτων ἐπιθέτων μεστή ἐστὶν ἡ σοφὴ αὐτοῦ κεφαλή· φρονεῖ δὲ, ὁ ἀγαθὸς νεανίας, ὅτι ἡ ἀκροτάτη τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξις κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὰς φρένας γίνεται μεταξὺ τοῦ 20 καὶ 24 ἔτους τῆς ἡλικίας του, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ 25 πάντως ἀρχεται ἡ παρακμὴ.

Ποιησάμενος, ὦ φίλε, τῆς κοινωνικῆς ἡμῶν ἀσθενείας τὴν διάγνωσιν, πρὸς ἰατρὸν γράφω, φέρε δὴ ζητήσωμεν τῆς θεραπείας τὰ μέσα.

Τὸ σφάλμα εἰς ὃ περιέπεσον πάντες οἱ μέχρι τοῦδε τὰ τῆς παιδείας ἰθύναντες, ὡς καὶ ἡ ἀποτυχία πασῶν τῶν ἀγαθῶν προθέσεων ἃς εἶχον ὑπὲρ ἀνορθώσεως τῶν περὶ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν πραγμάτων, προήλθον, καθ' ἃ μοι δοκεῖ, ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἐνόησαν ὅποιος μὴν δεσμός συνδέει τὴν θρησκείαν πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, καὶ ὅτι εἰκῆ δὲν εἶναι ἠνωμένα εἰς τὸ αὐτὸ τῆς γενικῆς διοικήσεως τμήμα τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ ἡ ἐκπαίδευσιν.

Πρὸς τούτοις δὲν κατενόησαν, ὅτι ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Συνελεύσεως πολλάκις εἶπον ἐγώ, ὅτι εἴ τι μὲν καλὸν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐξ ὑπουργείους γίνετο, ὠφελεῖ, εἴ τι δὲ κακόν, βλάπτει μόνον τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅτι ὅμως ἀγαθὸν ἢ ὀλέθριον ἂν προέλθῃ ἐκ τοῦ Ὑπουργείου, ὁ ὑμεῖς φίλε νῦν διευθύνετε, τοῦτο τὴν ὄλην ἀφορᾷ Ἑλλάδα, τοῦτο τὸ παρελθὸν αὐτῆς τιμᾷ ἢ καταισχύνει, τὸ παρὸν κρατύνει ἢ παραλύει, καὶ τὸ μέλλον τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἐπιταχύνει ἢ ἀναστέλλει· διότι ἡ μὲν ἐκκλησία, ὁ κοινὸς ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐστὶ δεσμός, ὁ εἰς ἐν συνέχων αὐτὴν σῶμα, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ παιδεία, ἐστὶν ὁ ἄρτος ἐξ οὗ τὸ ὅλον τοῦτο τρέφεται σῶμα, ὅπως αὐξήθη καὶ τὸ ἐντεταλμένον αὐτῷ ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας ἔργον τελεώσῃ.

Καὶ ὅμως οἰκτρὸν καὶ νὰ τὸ ἀναλογισθῆ τις! ἐνῶ ὅτε τὸ ὅλον Ἑλληνικὸν Ἔθνος διετέλει δούλον ἐλλήνιζον αἱ παραδουνάβιοι ἐπαρχίαι, ἀδελφοποιεῖτο Ἑσθρία, οὐδόλως ἐδιχοστάτει ἡ Βουλγαρία, ἡ δὲ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία καθαρῶς Ἑλληνίδες ἐπαρχίαι ἐσεμνύνοντο νὰ λέγωνται, μετὰ τὴν τῆς Ἑλλάδος ὅμως ἀπελευθέρωσιν, ἡ μικρὰ αὕτη Ἑλλάς ἐν τῷ στενῷ αὐτῆς κύκλῳ περιωρίσθη καὶ κατεκλείσθη, ἐν στενῷ πεδίῳ χαμαιζήλων παθῶν τὸν πίθον αὐτῆς κυλίουσα, ἐνῶ θρασεῖς κλωπες ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς ἀδάμαντας τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς διαδήματος κλέπτουσι.

Ἄλλὰ πῶς νὰ προληφθῇ ἡ πρὸς τὰ χεῖρω πρόοδος τοῦ κακοῦ; Τὸ μόνον μέσον ἐστὶ νὰ δώσωμεν τῇ Ἐκκλησίᾳ βοήθον τὴν Παιδείαν, καὶ τὴν Παιδείαν νὰ κρατύνωμεν διὰ τῆς Ἐκκλησίας, δι' ἀμφοτέρων δὲ νὰ θεραπεύσωμεν τὴν καχεξίαν τῆς οἰκογενείας, τὴν παραλυσίαν τῆς ἐκπαίδευσως, τὴν διαφθορὰν τῆς κοινωνίας.

Τὴν οἰκογένειαν, ἄρα καὶ τὴν κοινωνίαν, βεβαίως δὲν δύναται δι' ἀμέσου ἐνεργείας νὰ βελτιώσῃ τὸ Ὑπουργεῖον οὐ προϊστασθε φίλε, ἐμμέσως ὅμως δύναται νὰ τύχῃ τοῦ σκοποῦ· τὰ δὲ μέσα οἷς χρώμενος δύνασθε νὰ φθάσῃτε εἰς τὸ ποθούμενον, εἰσὶ πρῶτον μὲν ὁ κληρὸς, δεῦτερον δὲ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἀνατροφῆς τοῦ γυναικείου φύλου καὶ τρίτον ἡ τοῦ ἀρρένου θαλερωτέρα ἐκπαίδευσιν.

Εἰς τὸν κληρὸν δέον ν' ἀσφαλισθῇ ὑπαρξίς αὐτάρκης καὶ ἀνεξάρτητος, πρέπει νὰ νομοθετηθῇ, ὅτι οὐδεὶς ἱερεὺς χωρίου νὰ προχειρίζεται εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἂν μὴ εὐδοκίμως διήκουσε καὶ ἐπέρανε τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου τὰς τάξεις, καὶ ἂν δὲν ἦναι ἐγγαμὸς· μισθὸς δὲ πρέπει νὰ τῷ δίδεται τοῦλάχιστον ἑκατὸν δραχμῶν κατὰ μῆνα ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου.

Οἱ δὲ κατὰ τὰς πρωτεύουσας τῶν ἐπαρχιῶν ἱερεῖς πρέπει νὰ φέρωσιν ἀπολυτήριον τῆς Ριζαρείου Σχολῆς καὶ νὰ λαμβάνωσι μισθὸν ἑκατὸν πενήκοντα δραχμῶν κατὰ μῆνα. Οἱ δὲ τῶν πρωτευουσῶν τῶν Νομῶν ἀποφοιτήριον τῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ διακοσίων κατὰ μῆνα δραχμῶν μισθόν. Οἱ δὲ τῆς πρωτεύουσας δίπλωμα προλύτου ἢ διδάκτορος τῆς αὐτῆς τοῦ Πανεπιστημίου Σχολῆς καὶ μισθὸν διακοσίων πενήκοντα δραχμ. κατὰ μῆνα· ἐννοεῖται δὲ, ὅτι καὶ οὗτοι ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες οἱ μεταξὺ λαϊκῶν ζῶντες ἱερεῖς πρέπει νὰ ὦσιν ἐγγαμοὶ καὶ ἀμέμπτου διαγωγῆς.

Μὴ ἐκπλάγητε, φίλε, ἐπὶ τῷ ὄγκῳ τοῦ μι-

στοῦ, διότι καλῶς διοικουμένου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου καὶ τῶν Μονῶν, ἐξ ὧν τινες πλουσιώταται, τὸ ἀπὸ τὰς ὀλίγας τῶν μοναζόντων ἀνάγκας ὑπερβάλλον ἀκριβῶς τελουσῶν, ἴσως δὲ καὶ τινος μικροῦ εἰδικοῦ ἐπιβαλλομένου εἰς τὸν λαὸν φόρου, ὅπως παύσωσι τὰ εἰς εἶδη καρπῶν εἰθισμένα ἱερατικά ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ τελούμενα ἐπιδόματα, ἱκανοὶ ἔσονται πόροι· ἄλλως τε τί τὸ κωλύον ὅπως δημοδιδασκαλοὺς δια τὰ χωρία, γραμματοδιδασκάλους διὰ τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ καθηγητὰς διὰ τὰ Γυμνάσια λαμβάνῃ ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἱερέων; Οὐ μόνον δ' ἀσυμβίβαστα δὲν εἶναι τὰ ἔργα τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ὡς νομίζω καὶ μάλα εὐσυμβίβαστά εἰσι καὶ ὁ διδάσκαλος τὸ ἱερὸν περιβεβλημένος σχῆμα σεβαστότερος παιδαγωγὸς γίνεται, ὡς καὶ ἡν ἀπανταχοῦ σχεδὸν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, γινόμενος δὲ καὶ ἀμετακίνητος ἀπὸ ἀμφοτέρων τῶν θέσεων αὐτοῦ, ἀποκτᾷ κλίσιν πρὸς τὰ ἔργα του, καὶ μεγάλου ἐμπορεῖται ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῆς κοινότητος, ἧς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν ποιμαίνει καὶ καλλιεργεῖ.

Τοιοῦτοι ὄντες οἱ ἱερεῖς, καὶ διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὃν θέλουσι κηρύττει, καὶ διὰ τῆς ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἐνεργείας, ὡς ταμίαι τῶν μυστικῶν τῶν οἰκογενειῶν γινόμενοι, καὶ πρὸ πάντων διὰ τῶν οἰκογενειακῶν αὐτῶν ἀρετῶν, θέλουσιν εἶσθαι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς πρὸς ἀρετὴν διὰ τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν διοίκησιν διατελοῦντας.

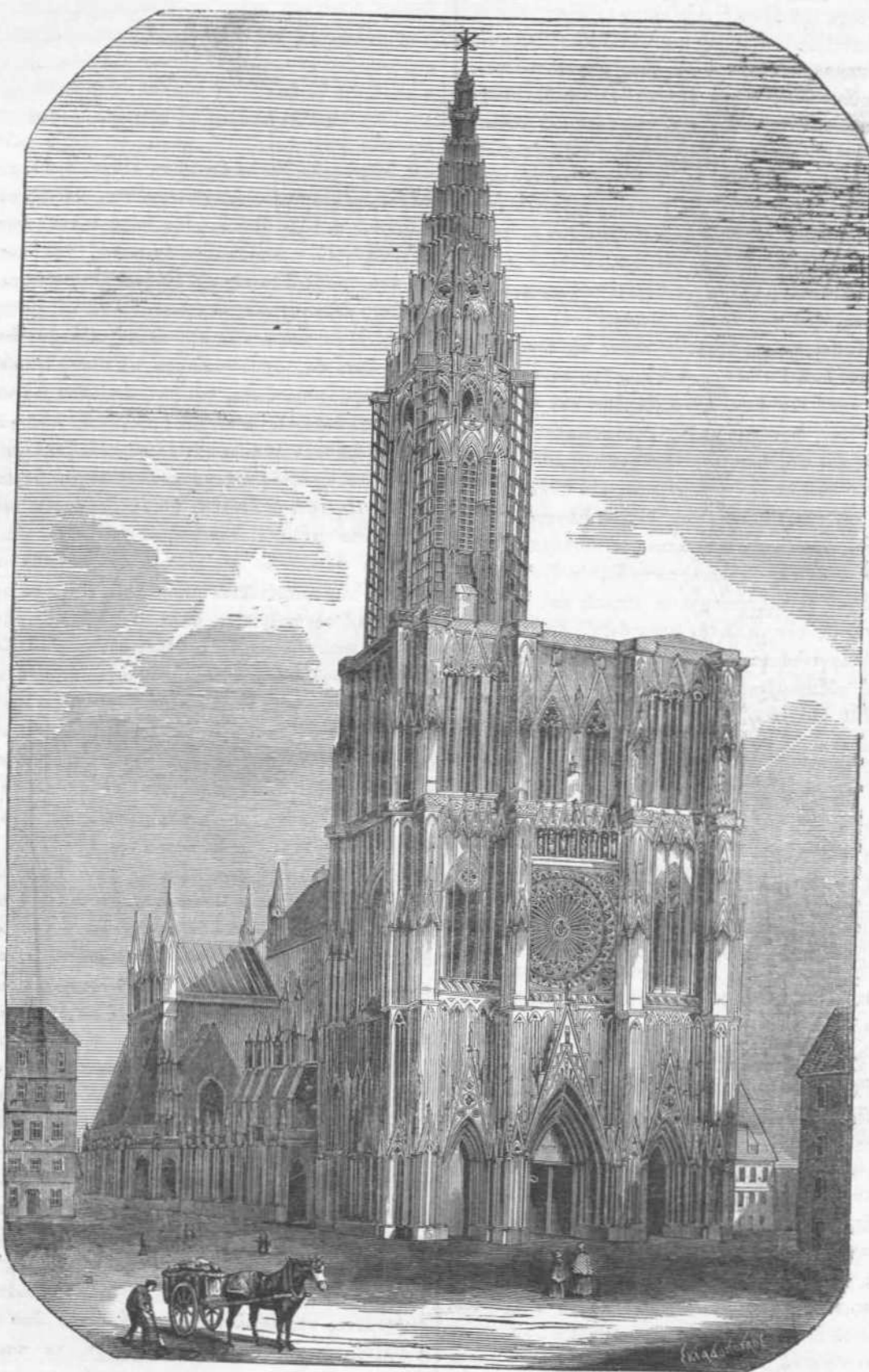
Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ τοιούτου νόμου πᾶς ἄγαμος ἱερεὺς πρέπει ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τι μοναστήριον, ὅπως ἐκεῖ μονάζῃ, ἐκτός ἂν τὸ ἐξηκοστὸν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ὑπερβάς ἔτος ἔχη τέκνα παρ' οἷς νὰ ἔχη τὴν διαίταν.

Ἐγγαμοὶ δὲ πρέπει νὰ ὦσι καὶ οἱ ἱεροδιάκονοι, τὰ δύο τρίτα τοῦ τῶν ἱερέων μισθοῦ λαμβάνοντες ἐν ταῖς πόλεσιν· εἰ τοῖς χωρίοις περιττοὶ ὅλως εἰσίν.

Ἀδίστακτον ἔχω πεποιθήσιν, ὅτι ἂν εἰς τὸ ἀπολύτως χρήσιμον περιορισθῇ ὁ τῶν ἱερέων ἀριθμὸς οἱ πόροι οὖς ἀνωτέρω ὑπέδειξα θέλουσιν ἀρκεῖ διὰ τὴν μισθοδοσίαν των, καὶ περισσεύει μάλιστα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἱερέων· περὶ δὲ τὴν ἀνατροφήν τοῦ γυναικείου φύλου μεγίστη δέον νὰ καταβληθῇ φροντίς, διότι ἀπὸ τῶν γυναικῶν, εἴ πέρ τι καὶ ἄλλο, διαπλάττονται αἱ κοινωνίαι.

(Ἔπεται συνέχεια.)

Μητρόπολις Ἀργεντοράτου.

ARGENTOPANTON [Strasbourg.]

Ἡ σημαντικὴ αὕτη πόλις, πρωτεύουσα τοῦ γαλλικοῦ Νομοῦ τοῦ Κάτω Ῥήνου (Bas-Rhin) ἀπέχει τέσσαρα περίπου χιλιόμετρα τοῦ ποταμοῦ τούτου, διέρχεται δ' αὐτὴν τὸ παραποτάμιον Ἰλλ, συμβάλων ἀπωτέρω πρὸς τὸν Ῥήνον. Ἡ πραγματικὴ συγχώνευσις αὐτῆς μετὰ τῆς Γαλλίας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1684, ἐν ᾧ αἱ λοιπαὶ γερμανικαὶ ἐπαρχίαι αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων καλουμένην *Alsace* (γερμανιστὶ *Elsass*) εἶχον κηρυχθῆ γαλλικαὶ ἀπὸ τοῦ 1648, συνεπιβὰς τῆς συνθήκης τοῦ *Munster*, τῆς θεσάσης πέρως εἰς τὸν μακρὸν πόλεμον ἐν ᾧ ἡ Γαλλία, συμμάχους ἔχουσα τὴν Σουηδίαν, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Σαβαυδίαν καὶ τὴν Πορτογαλίαν, διετῆρει κατὰ τῆς γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἐκτοτε οἱ κάτοικοι τῆς *Alsace* συνέδεσαν ἀναποσπαστως τὴν τύχην αὐτῶν πρὸς τὴν τῶν Γάλλων, καὶ, ἂν καὶ διατηροῦσιν εἰσέτι τὴν γερμανικὴν διάλεκτον, τὰ αἰσθητάματα ὅμως αὐτῶν ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς πατρίδος εἰσὶ ζωνηρότατα· παρέσχον δὲ καὶ παρέχουσιν εὐφυεῖς καὶ ἀνδρείας λόγγας εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν.

Τὸ Ἀργεντόρατον, πόλις εὐδαίμων καὶ καθ' ἑκάστην αὐξανόμενη, ἀριθμεῖ τὴν σήμερον ὑπὲρ τὰς 77,000 κατοίκων. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπεχείρησεν, ὡς λέγεται, ὁ Γουττεμπεργ τὰς πρώτας αὐτοῦ τυπογραφικὰς δοκιμὰς περὶ τὸ 1436 ἢ 1440, δι' ἃ καὶ ἀνηγέρθη αὐτῷ ἐν αὐτῇ, τῷ 1840, ἀνδρείας καλλιτεχνηθεὶς ὑπὸ τοῦ περιωνόμου γλύπτου Δαυὶδ (*David d'Angers*).

Ἡ περιφέρεια τῆς πόλεως εἶναι ἐξ χιλιάδες πεντακόσια ἐβδομήκοντα ὀκτὼ μέτρα' σχεδὸν δ' εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς εὐρίσκεται ἡ θαυμαστὴ μητρόπολις, ἧς παραθέτομεν τὴν εἰκόνα. Τετρακόσια εἴκοσι τέσσαρα ἔτη ἐπιμονῆς ἐδέησαν ὅπως κτισθῆ τὸ λαμπρὸν τοῦτο μνημεῖον, καὶ ἐν τούτοις ἔμεινε καὶ ἴσως μείνη διὰ παντὸς ἀτελές, διότι, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τοῦ ὕλισμου, τίς ποτε θέλει θυσιάσει τὸ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐλλείποντος κωδωνοστασίου ἀναγκαιὸν ποσόν; Τὸ ὑπάρχον κωδωνοστάσιον ἔχει ὕψος ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε μέτρων, περιέχει δὲ τὸ γνωστὸν ἀστρονομικὸν ὥρολόγιον.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἐν ἔτει 1837, τὸ Ἀργεντόρατον ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῆς πρώτης συννομοσίας τοῦ Λοδοβίκου Ναπολέοντος, τοῦ νῦν Αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων.

Ω.

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ἐπιστολὴ Β' (1).

Τῷ Διευθυντῇ τῆς Πανδώρας.

Ἐν Ἐρμουπόλει, τῇ 26 Μαρτίου 1865.

Ὁ Βαίρων, ἂν δὲν λανθάνωμαι, ἔλεγε· « Δός μοι μολυβοκόνδυλον καὶ τεμάχιον χάρτου, καὶ ζῶ καὶ εἰς χωρίον. » Ἐγὼ δὲ παρῶδων τοῦ βρετανοῦ ποιητοῦ τὸ λόγιον· « Ἀπάλλαξον, ἐπιφώνῳ, τὰς ἀκοάς μου ἀπὸ τοῦ βόμβου τῆς κλουμένης ἑλληνικῆς πολιτικῆς, καὶ ὑπόσχομαι νὰ ἐγκαταβιώσω καὶ εἰς τὴν Γύαρον. » Φαντάσθητι λοιπὸν πόσον τέρπομαι διατρίβων ἐνταῦθα, ὅπου μάλιστα μὴ οὔσης ἐρημίας ἀλλ' ἐνεργείας καὶ ζωῆς, τοῦ μὲν ἀπαισίου ἐκείνου βόμβου αἱ δυσχηεῖς ἀπηχῆσεις πνίγονται εὐτυχῶς κατὰ τὸ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σύρας πέλαγος, εὐρίσκω δὲ καὶ γραφίδα καὶ χάρτην καὶ λόγου ὑπόθεσιν. Δὲν λέγω ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἀδιαφόρως ἔχουσι πρὸς τὰ δημόσια· μόνον οἱ ἄστεγοι, οἱ χρεωκόποι καὶ οἱ φίλαρχοι στέλλουσιν εἰς κόρακας τὴν πατρίδα· ἐξ ἐναντίας οἱ Ἐρμουπολίται μεριμνῶσιν εἴπερ τις καὶ ἄλλος περὶ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ περὶ τῆς πολιτείας καὶ οὐχὶ περὶ τῶν παρὰ τὰς θύρας αὐτῆς συνθλιβομένων ἀρχογλυπταδῶν, ὅποιονδήποτε καὶ ἂν ἔχωσιν ὄνομα. Ὅτε χθὲς ἔλεγον πρὸς τινὰς ὅτι καὶ Βεελζεβούλ ἂν ὀνομάζεται ὅστις κατορθώσει νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα, πρῶτος ἐγὼ πεσὼν προσκυνήσω αὐτόν, παρ' ὀλίγον μὲ ἠσπάζοντο. Τὴν φράσιν ταύτην ἀπαράλλακτον ἤκουσε παρ' ἐμοῦ ὑπομειδιῶν ὁ ἀμειδῆς Κωλέττης τὴν 6 Αὐγούστου 1844, καὶ τὸ μειδιάμα αὐτοῦ ἐσήμαινεν ἀυταρέσκειαν. Ἐπίστευεν ἴσως ὁ κερδαλαιόφρων Ἡπειρώτης ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Βεελζεβούλ· ἀλλ' εἴκοσιν ἔτη παρήλθον ἔκτοτε καὶ δὲν ἀνέθη ἄχρις ὥρας ἐκ τῶν βασιλείων τοῦ Πλούτωνος ὁ προσδοκώμενος. Μὴ μάτην λοιπὸν ἐπιδιώκωμεν βελτίωσιν δι' ἀναστατώσεων καὶ ταραχῶν· διότι τίς ὁ ἱκανὸς νὰ κυβερνήσῃ μετ' αὐτὰς τὴν πατρίδα, εἰμὴ ἡμεῖς οἱ πρὸ αὐτῶν ἀνίκανοι; Ποῖα τὰ ὄργανα τὰ κληθησόμενα νὰ ἐφαρμόσωσι τοὺς νόμους σήμερον, εἰμὴ αὐτὰ ἐκεῖνα ἅτινα καὶ χθὲς ἐφῆρμοζον αὐτούς; Ὁ δὲ τῶν ἄλλων σπουδαιότερον, τίνας οἱ μέλλοντες νὰ πειθαρχήσωσι, νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς νόμους, εἰμὴ ἡμεῖς οἱ χθὲς ἀπειθεῖς, οἱ καταλύσαντες αὐτούς; Ἐχεις ἀνάγκην παραδειγμάτων πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι καὶ χεῖρονα καθιστᾶ τὰ πράγματα ἡ ἀναστάσις, καθόσον μάλιστα συνταραττομένης τῆς κοινωνίας, ἀναβιβάζεται ἀπὸ τοῦ πυθμένου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἡ ἀμόρφη, καὶ παρα-

(1) Ἴδ. φυλλάδ. 362.

δίδεται εις χείρας ὄλων ἀνόμων τῶν νόμων ἢ διαχειρίσιν; ἀλλ' ἡ ἀτμοσφαιρα ἐντὸς τῆς ὁποίας ταλαιπωρούμεθα εἶναι ὄλη ἀπόδειξις. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἔτυχεν νὰ κληρωθῶ Ὀρκωτὸς, ἄφες μοι ν' ἀρυσθῶ παράδειγμα ἐκ τῆς ὑπηρεσίας μου.

Τὸ Ὀρκωτικὸν σύστημα ἐθρυσθήθη παρ' ἡμῶν καὶ πρὸ τῆς παραδοχῆς αὐτοῦ καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς ἡ κορωνίς, τὸ ἄκρον ἄκρον τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ὡς λέγομεν πληθυντικῶς σήμερον, ἂν καὶ προτιμότερον ἦτο νὰ εἴχομεν μίαν μόνην καὶ καλὴν ὑπὸς μὴ ἀπολεσθῶμεν ἐκ τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ, διὰ τί τοιοῦτον ὄν κατέστη ἡ κορωνίς, τὸ ἄκρον ἄκρον τῶν πολιτικῶν κακοηθειῶν; Ὁ νόμος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἄριστος εἶναι δὲ καὶ ἄριστα συντεταγμένος, διότι ἔχει παραγράφους, ἐδάφια, ἄρθρα ἀκροτελεῦται, συνδυασμοὺς ἄρθρων καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπιτέθειον νὰ ἐκφυσθῆ τὸς δημοσθενικοὺς τῶν δικηγόρων. Δὲν πταίει ἄρα ὁ νόμος, ἀλλὰ τοῦ νόμου τὰ ὄργανα δὲν ἦτο κακοῦργος ἡ μάχιρα ἡ σπράξασα τὰ σπλάγγνα τοῦ μεγάλου τῆς πατρίδος πολίτου καὶ εὐεργέτου καὶ δι' αὐτῶν τὰ σπλάγγνα τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἡ χεὶρ ἡ διαχειρισθεῖσα τὴν μάχιρην. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν Ἀθήναις σύνοδον τοῦ Κακούργοδικαίου, ὁ κληρὸς ἀπέδειξεν Ὀρκωτὸς καὶ τινὰς ἐκ τῶν ἐδραϊοτέρων στύλων τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Ποσάκις ἀνέγνω τὰ ἐνθεα αὐτῶν κηρύγματα! ποσάκις ἤκουσα αὐτοὺς καὶ κατ' ἰδίαν καὶ δημοσίᾳ σκληρίζοντας ἱεροφαντικῶς τὸ σάλπισμα τῆς νομιμότητος καὶ τοῦ καθήκοντος, καὶ κατὰ κεραυνοβολοῦντας διὰ φλογερῶν εὐγλωττίας μύθρων τὴν ἀνομίαν τῆς ἐξουσίας! Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνίκραξο, ὅτε ἤκουσα ἀναγγελλόμενα τῶν νέων τούτων Φωκίωνων τὰ ὀνόματα ἔχομεν τέλος πάντων Ὀρκωτικῶν, ἀντάξιον τῶν ἀρετῶν τὰς ὁποίας ἐδαψίλευσεν ἡ ἐπαναστάσις τοῦ Ὀκτωβρίου. Ἀλλ' οἴμοι! εἰ καὶ καθ' ἑκάστην ὁ κλητὴρ τρίς μετὰ τὸν πρόεδρον ἀνεφώνει μεγαλοφώνως τὰ ὀνόματα τῶν διαπύρων ἐκείνων προμάχων τοῦ νόμου, ὁμοίως «αἱ ἀράχαι ἐξ-ὕφανοι τὰ ἴδια ὑφάσματα εἰς τὰ πλάτια τῶν Καισάρων, καὶ τὰς νυκτερινὰς οἰμωγὰς τῶν γλαυκῶν ἀντήχουν οἱ πύργοι τοῦ Ἐφρασιγιάπ.» Ταῦτα θὰ ἔλεγε καὶ δεύτερον ἂν ἐξῆ καὶ ἦτο πρῶτον ὁ κατακτητῆς τῆς Ἀγίας Σοφίας. Τοῦ κλητῆρος ἡ οὐρνομήκης φωνὴ ἐξέπνευεν ἄγονος τὰ ὀνόματα τῶν φιλονόμων ἀπόλλυντο μετ' ἡχοῦ, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἀνέβαινον εἰς τὸ Ἡλιαστήριον ἄλλοι ἀνώτεροι μὲν ἴσως ἐκείνων κατὰ τὸ φιλόνομον, ἦττονες δὲ περὶ τὴν κατανόησιν τῶν νόμων.

Ὁμολογῶ ὅτι καὶ ἐμοῦ τὸ ὄνομα ἐξέσχισεν ἐνίοτε ἐπὶ ματαίῳ τὸν λάφυρα τοῦ κλητῆρος ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ διάγη τις ὀλόκληρον βίον ἐντὸς μεμολυσμένης ἀτμοσφαιρας καὶ νὰ μὴ πάθῃ, ἔστω καὶ

ὀλίγον, ἐκ τοῦ μιάσματος; Ἐπὶ χολέρης δὲν ἀπεθάνομεν πάντες ἐν Ἀθήναις πάντες ὁμοίως ἠθιανόμεθα μᾶλλον ἢ ἦττον χολερικὰ συμπτώματα.

Ἐρωτῶ σε λοιπὸν, ἡ ἐξουσία ἀπαγορεύσει εἰς ἡμᾶς νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὸν νόμον;

Χθὲς ἐπανηγουρίσθη ἐνταῦθα ἡ 25 Μαρτίου. Ἀπὸ πρῶτας τὰ τύμπανα τῆς ἐθνοφυλακῆς περιερχόμενα καὶ εἰς αὐτὰς τῆς πόλεως τὰς κορυφὰς, ἐκάλουν τοὺς ἐθνοφύλακας εἰς τὴν πανελλήνιον τελετὴν, τὴν ἐορτὴν τῶν ἐορτῶν, τὴν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς θαυμασταίας ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους δοξολογίαν. Σπεύδων λοιπὸν κατέβην εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν ὄλων περιεργος νὰ ἴδω ἐξελισσομένης ὑπερφάνως τὰς φάλαγγας τῶν πολιτῶν περὶ τὴν σημαίαν, τὴν ὁποῖαν καυχᾶται ὅτι κατέκτησεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀκτωβρίου. Καὶ εἶδον τῶντι οὐκ ὀλίγους λοχαγοὺς, ὑπολοχαγοὺς καὶ ἀνθυπολοχαγοὺς λαμπρὰς φέροντας στολὰς, καὶ περιποφύρους ταινίας περὶ τὰ στήθη μετ' ἀφθόνων κροσσῶν, καὶ σιλιθούσας σπάθας κρεμαμένας ἀπ' ἀορτῆρων οὐχ ἦττον σιλιθόντων τινὲς δὲ καὶ ἐπηρμένον εἶχον, ὡς ἐφαίνετο, τὸ φρόνημα καὶ ἀρειμάνιον τὸ ἦθος. Ἴδου, εἶπον πρὸς τὸν γείτονά μου, καὶ πολιτικὴ ἐνοουῦντες τὸ καθήκον αὐτῶν καὶ ὑπακούοντες εἰς τὸν νόμον. Δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ἐξ ἑκατῶν τῶν ἀθηναίων ἐθνοφυλάκων οἵτινες, ἀπέκτησαν μὲν μεγαλοπρεπὲς ἀρχηγίον μετὰ ἐπιτελείου καὶ γραφείων καὶ μισθῶν καὶ ἐπιμισθίων καὶ ὀχημάτων καὶ νομῆς ἵππων, καλούμενοι ὁμοίως εἰς ὑπηρεσίαν οὐδ' ἐξακόσιοι ὑπακούουσιν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ νόμου. Καὶ ἀνέβην εἰς τὴν λέσχην ἵνα θαυμάσω ἀνετώτερον ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τὰς συμπυκνωμένας φάλαγγας. Καὶ ὅτε εἶδον τοὺς ἐθνοφύλακας παραταχθέντας καὶ ἀναβαίνοντας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐμέτρησα ἐν ὄλοις . . . ; μάντευσον ἂν δύνασαι, . . . ὅκω πρὸς τοὺς τεσσαράκοντα!

Σ' ἐρωτῶ καὶ πάλιν, ἡ ἐξουσία παραγγέλλει πρὸς τοὺς πολίτας νὰ καταφρονῶσι τὸν νόμον ἐκεῖνον, δι' ὃν κυρίως ἀνετράπησαν τὰ βάθρα κοινωνίας τε καὶ πολιτείας;

Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν εἰς τὸν χρόνον νὰ θεραπεύσῃ ταῦτα. Οἱ Ἕλληνες ἔχομεν γραῶδη τινὰ ἀξιώματα δι' ὧν ἀφελέστατα κεραινοθούμεθα, ὁσάκις ἐμπροσθέντες εἰς βόθρον τὸν ὁποῖον ἐσκάψαμεν ἰδίαις χερσίν, ἀποροῦμεν πῶς νὰ ἐξέλθωμεν. Τὸ πρῶτον τῶν ἀξιωμάτων τούτων ἀέγων πρὸ μικροῦ κεχαραγμένον κεφαλαιὸς γράμμασιν ἐπὶ τῆς πρῶρας πλοῦτος «Ἐχει ὁ Θεός» τὸ δεύτερον πλήττει καθ' ἑκάστην τὰς ἀκοάς μου «ὁ Θεός ποτὲ δὲν κατέλιπε τὴν Ἑλλάδα.» καὶ δὲν κατέλιπε τὴν Ἑλλάδα οὐαί ὁμοίως εἰς ἐκεῖνον, εἰς τοῦ-ὁποῖου τὴν κεφαλὴν καταβαίνει ἀργὰ ἡ γνῶσις, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν!

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπιδόσεων τῆς Ἐρμουπόλεως περὶ ὧν σοὶ ἔγραψα τὸ πρῶτ, ἔταξα καὶ τὴν ἀτμοπλοικὴν ἐταιρίαν. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς εἰσγωγῆς τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ περὶ ἀνθρακωρυχείων, καὶ ἐργοστασίων, καὶ τῶν τοιούτων ὀλίγοι ἴσως ἐκ τῶν ἡμετέρων εἰργάσθησαν ὅσον ἐγὼ (1), ἐννοεῖς μετὰ πόσης ἡδονῆς ἐπισκέφθην τὰ καταστήματα τῆς ἐταιρίας. Συγχώρησόν μοι λοιπὸν ἐὰν ὁμιλῶν περὶ αὐτῆς περὶ τραπεζῶν καὶ εἰς περιτολογίαν.

Τῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας ἡ ἰδρυσις ἐγένετο, ὡς γνωστὸν, τὴν ἀρχὴν τοῦ 1857 ἔτους. Πῶς δὲ, ὑπὸ τίνων καὶ διὰ ποίων πόρων, οὐ μόνον εἰσὶν ἐπίσης γνωστὰ, ἀλλὰ καὶ διηγήθηται τότε ἐν τῇ *Πανδώρα* (2). Σήμερον δὲ σημειῶ γενικὰ τινὰ πορίσματα καταδεικνύοντα τὴν πρόοδον τῆς εὐεργετικῆς ταύτης ἐταιρίας.

Αἱ μετοχαὶ αὐτῆς, ὁρισθεῖσαι τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς 6,000, ἀνεβιβάσθησαν μετὰ ταῦτα εἰς 10,000, πρὸς 500 δρ. ἐκάστη ἔτοποθετήθησαν δὲ ὡς ἑξῆς:

Τὸ 1857	3609
1858	334
1859	2194
1860	1198
1861	505
1862	21
1863	7
1864	35

7903.

Ὅθεν μένουσιν ἐτι ἀποθετήτοι 2097, ἕνεκα κυρίως τῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν, ἴσως δὲ καὶ διότι ἡ Κυβέρνησις ἐγγυᾶται τόκον 5 τοῖς 0/0 διὰ μόνον τρία ἑκατομμύρια.

Εἰσέπραξε δὲ καὶ ἐδαπάνησεν ἡ ἐταιρία τὰ ἑξῆς:

	Εἰσπράξεις.	Δαπάναι.
1857 Δρ.	186,293.36	Δρ. 217,944.64
1858 »	530,527.44	» 609,261.29

(1) Ἴδε *Πανδώρα* καὶ *Spectateur de l'Orient*. Τὸ δὲ 1838 ἔτος διευθύνων τὴν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας συνέταξα, ὑπουργοῦντος καὶ συναίνουτος τοῦ αἰοδίου Ναυάρχου Α.Γ. Κριεζῆ, ἀλλεπαλλήλους ἐθέσεις περὶ κατασκευῆς καὶ διατηρήσεως ταχυδρομικῶν ἀτμοπλοίων. Πάσα σχεδὸν τὰς περὶ τούτου εἰδήσεις εἶχον παρῆθ' ἐξ Ἀγγλίας. Ἐνησχολήθη δὲ καὶ εἰς τὸ περὶ τῆς ἀνορύξεως τῶν ἐν Κύμῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος γαιανθράκων ζήτημα, ἐπιμεληθεὶς νὰ γίνωσι καὶ δοκιμαίαι αἰτίνας, ἂν ἐπιναληφθῶσι, θέλουσιν ἀποδείξει τὸ κατ' ἐμὲ ἐπωφελεῖ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐλληνικῶν ἀνθρακωρυχείων πρὸς τὸ δημόσιον ταμεῖον, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἐν τῇ προϋπολογισμῇ τῶν ἐσόδων τοῦ 1864 ἔτους, οὕτως καὶ πρὸς μείαν εἶδον σημειούμενον τὸ ἐκ τῶν ἀνθρακωρυχείων εἰσόδημα.

(2) Ἴδε φυλλάδ. 144, σελ. 628 τοῦ Δ', καὶ φυλλάδ. 154, 166, σελ. 237, 505 τοῦ Ζ' τόμου.

1859 Δρ.	4,179,341.79	Δρ.	4,309,120.2
1860 »	4,458,032.78	»	4,822,808.56
1861 »	4,872,127.69	»	2,190,131.83
1862 »	2,452,331.73	»	4,819,690.80
1863 »	2,246,894.24	»	2,251,572.27
1864 »	2,607,367.45	»	2,556,994.38

Ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν ὀκτῶ τούτων ἐτῶν, αἱ τοῦ 1862 καὶ τοῦ 1864 φαίνονται ἀνώτεροι τῶν ἐξῆδων πραγματικῶς ὁμοίως εἰσὶν αἱ τοῦ τελευταίου ἔτους, διότι εἰς τὰς τοῦ 1862 περιλαμβάνεται ἡ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως γενομένη χορηγία.

Ἐνδεκα ἀτμόπλοια ἔχει σήμερον ἡ ἐταιρία, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ γραφεῖα καὶ ὕλικὸν καὶ τὰ καταστήματα, περὶ ὧν διέλαθον ἤδη. Τούτων δὲ πάντων ἡ ἀξία εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ἀτμόπλοια καὶ πλοιαρία	Δρ.	3,352,793, 8
Κτήματα	»	397,611,68
Ἵλικὸν ἐν ταῖς ἀποθήκαις Σύρας καὶ ἀλλαχοῦ	»	597,635,54
Μετρητὰ χρήματα	»	25,949,98
Ἀσφαλιστικὸν κεφάλαιον	»	395,610,79

Δρ. 4,769,601,4 (1).

Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω προστίθημι καὶ ταύτας τὰς εἰδήσεις:

Τὸ πρῶτον ἔτος, τριῶν ὄντων τῶν ἀτμοπλοίων, ἡ δι' αὐτῶν συγκοινωνία ἦτο ὄλων ἐσωτερικῆ τὸ δεύτερον, γενομένων πέντε, ἐξετάθη καὶ μέχρι Θεσσαλονίκης, Ἐπτανήσου καὶ Κρήτης, ἐπὶ τινὰ δὲ χρόνον καὶ μέχρι Τεργέστης καὶ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν διακοπὴν τῆς αὐστριακῆς ἀτμοπλοίας μετὰ δὲ ταῦτα, αὐξηθέντος εἰς ἐννέα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτμοπλοίων, περιελήθη καὶ ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἄλλοι λιμένες τῆς Τουρκίας ἐπ' ἐσχάτων δὲ προστετήθησαν καὶ δύο ἕτερα. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην συνετέλεσε δραστηριώτατα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν διευθυντῶν τῆς ἐταιρίας, ἡ Κυβέρνησις καὶ τόσῳ μάλιστα, ὥστε καθήκον νομίσαντες οὗτοι ν' ἀποδείξωσι διὰ πασιφανεστάτου τρόπου «τὴν ὀφειλομένην ὑπὸ τῆς ἐταιρίας *λατρίας* εἰς τὰ τρισέβαστα βασιλικά πρόσωπα, διὰ τὴν ὁποῖαν καταξιοῦσι νὰ ἐπιδαψιλεύωσι προστασίαν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ἀτμοπλοίαν,» ὡνόμασαν τὰ δύο μεγαλύτερα ἀτμόπλοια *Ὀθωνα* καὶ *Ἀμαλία* (2).

Ἡ προστασία αὕτη ἐγένετο συντονωτέρα τὸ 1862 διότι τὸ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὑπουργεῖον ἔδωκε χάριν βοήθειας τῇ ἐταιρίᾳ περὶ τὰς 750 χιλ.

(1) Τὰς ἀνωτέρω σημειώσεις μοὶ ἐχορήγησε προθύμως καὶ εὐγενῶς ὁ γραμματεὺς τῆς ἐταιρίας Κ. Α. Κάζιρας, ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς ὑπηρετῶν, καὶ διακρινόμενος διὰ ζήλου καὶ ἰκανότητος.

(2) Ἐκθεσις τῆς 28 Μαρτίου 1862, σελ. 5.

λιάδας δραχμῶν, ψηφίσαν συγχρόνως καὶ τακτικὴν ἐτησίαν χορηγίαν ἐκ δραχμῶν 300 χιλιάδων, ἥτις μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου πύξθη εἰς 370,000.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ἡ ἐταιρία κατασκευάσασε νεώρια καὶ τεχνικὰ ἐργοστάσια, ἐφ' οἷς δικαίως σεμνύονται οἱ διευθυνταὶ ὀνομάζοντες αὐτὰ « μοναδικὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθίδρυμα » (1)· διότι οὐ μόνον πάντα τὰ ἀναγκαζοῦντα εἰς τὰ ἀτμόπλοια ἐπισκευάζονται καὶ κατασκευάζονται ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ξένα ἐτι ἔργα, καὶ τὸ σπουδαιότατον, νέοι Ἕλληνες διδάσκονται ὑπὸ τὸν ἔμπειρον ἄγγλον διευθυντὴν **David Smith** τὴν μηχανικὴν καὶ τελειοποιῦνται οὕτω πως, ὥστε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν διευθυντῶν, « ταχέως θέλομεν λάβει τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωμεν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις μηχανικῶν ἐκ τῶν τοῦ ἐργοστασίου Ἑλληνοπαίδων » (2). Δὲν κρύπτω δὲ ὅτι διαθρύπτεται οὐ μικρὸν ἡ ἐθνικὴ μου φιλοτιμία, βλέποντος συνεχῶς μηχανὰς κατασκευασθείσας ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τῆς ἐταιρίας καὶ φεροῦσας ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς.

Γενναῖα ἔρα τὰ ἀποτελέσματα εἰ καὶ ἐλαχίστη ἡ ἀρχὴ ἐξ ἧς ὠρμήθη ἡ ἐταιρία. Διὰ τοῦτο τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1857 ἔτους, μεμφόμενος τοὺς μεμψιμοίρους καὶ δειλοὺς, ἐπεκαλούμην τὸ παράδειγμα τῆς ἐν Τεργέστη ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας. « Ὅτε, ἔλεγον, ἐπεχείρησεν ἡ Αὐστρία τὴν ἀτμοπλοῖαν, δὲν εἶχεν ἡ δὴ δὴ ἐλευσινὰ ἀτμόπλοια κατὰ τὰς ἰταλικὰς λίμνας, καὶ βαρεϊὰν τινα θαλαμηγὸν, ἀνήκουσαν εἰς ἀγγλικὸν οἶκον, ἥτις κατ' ἀρχὰς μὲν ἔπλεε μεταξύ Τεργέστης καὶ Ἐνετίας, μετὰ ταῦτα δὲ περὶ τὴν Ἰστρίαν καὶ Δαλματίαν. Ἰδοὺ τὰ μόνα δοκίμια ἄτινα ἡ δύναμις ἐκείνη, εἰ καὶ μειζῶν καὶ εὐπορώτερη τῆς Ἑλλάδος, εἶχε τολμήσει νὰ ἐπιχειρήσῃ » (3).

Τὰ πράγματα ὅμως δὲν γίνονται μόνα, ἀλλὰ δι' ἀνθρώπων. Ἐὰν ἐγίνοντο μόνα, τότε οὔτε τοῦ τῶν Ὀρκωτῶν οὔτε τοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς νόμου τὴν πλημμελῆ ἐνέργειαν ἠναγκάζοιεν νὰ στιγματίσω' ἐξ ἐναντίας ἀπαιτοῦσιν ὄργανα ἔχοντα καὶ ἐμπειρίαν καὶ εὐσυνειδησίαν καὶ ζῆλον. Τοιούτων λοιπὸν ὀργάνων ἔτυχεν εὐτυχῶς ἡ ἀτμοπλοικὴ ἐταιρία, καὶ ἔτυχεν αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς· διότι εἰ καὶ κατ' ἔτος ἀνανεοῦνται ἐν μέρει αἱ ἐκλογαί, πάντοτε σχεδὸν ἐκλέγονται ἐκ νέου ὁμοφώνως τὰ αὐτὰ πρόσωπα, ὧν οὐδὲν οὐδέποτε ἔλαβε τὴν ἐλαχίστην ἀμοιβήν, εἰ καὶ ὠρίσθη τοιαύτη ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ. Ἐν μάλα σίτα τούτων, ὁ Κ. Ἡλ. Κεχαγιᾶς, φαίνεται ἀφιερῶσας ὅλον ἑαυτὸν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐταιρίας· διότι ἀδικόπως βλέπω αὐτὸν περιεργόμενον

μεταξὺ ἐργοστασίων καὶ γραφείων καὶ ἀτμοπλοίων, καὶ προνοοῦντα καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων. Ὁ Κ. Γ. Μπούμπουλης, γνωστὸς πρὸ πολλοῦ τοῖς ἀναγνώσταις τῆς *Πανδώρας*, διευθίνει τὰ ἔργα τοῦ ναυπηγείου, ἔχων καὶ ἰκανώτατον ἀρχιναυπηγὸν τὸν ἐκ Χίου Ν. Παγίδαν· τοῦ δὲ Κ. Πέτρου Ράλλη, ἐξ ἀρχῆς ὑπηρετοῦντος, ἐπιμόνως ἀπέρριψαν οἱ μέτοχοι τὴν πολλὰκις δοθείσαν παραίτησιν. Δὲν λησμονῶ ὅτι πολλὰ ἐβρέθησαν καὶ ἐγράφησαν κατὰ τῶν διευθυντῶν τῆς ἐταιρίας· ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ψυχράνη τὸν ζῆλον αὐτῶν. Δὲν μισοῦμεν οἱ Ἕλληνες τὰ καλὰ ἀγαπᾶμεν μόνον νὰ μὴ γίνωνται παρ' ἄλλων ἀλλὰ πρὸ ἡμῶν. Μίαν μόνην πρότασιν θὰ ἐλάβημεν τὸ θάρρος ν' ἀποτείνω πρὸς αὐτοὺς, τὴν συγκρότησιν λέγω βιβλιοθηκῶν ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις χάριν τῶν ἐπιβατῶν· διότι φρονῶ ὅτι πανταχοῦ καὶ διὰ παντὸς τρόπου πρέπει νὰ βιάσωμεν τοὺς Ἕλληνας νὰ προτιμῶσι τῆς ἀργολογίας τὴν ἀνάγνωσιν.

Ἡ ἐταιρία ἀπονέμει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἰδίως τῆς Ἑλλάδος καὶ μίαν εὐεργεσίαν, δι' ἣν οἱ ὑπουργοὶ πρέπει νὰ εὐγνωμονῶσι βαθέως· εἶναι δὲ αὕτη· Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπηρετούντων τὴν ἐταιρίαν συμποσοῦται σήμερον εἰς 610 ἄνδρας, ἥτοι 413 κατὰ θάλασσαν, 102 ἐν τοῖς ἐργοστασίοις καὶ 95 ἐν τοῖς γραφείοις καὶ πρακτορείοις. Εἰ μὴ πάντες, βεβαίως ὅμως τὰ δύο τρίτα θὰ ἐζήτουν θέσεις καὶ μισθοὺς παρὰ τοῦ δημοσίου ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐταιρία. Φαντάσθητι λοιπὸν ἀπὸ πόσου καὶ ὀποῖου φορτίου θὰ ἀπηλλάσσοντο οἱ ὑπουργοὶ ἂν ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι. Ἡ ὑπαρξὶς ὅμως τούτων κρέμαται κατὰ μέγα μέρος ἀπ' ἐκείνων· ἂς κατορθώσωσι τάξιν, εὐνομίαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ αἱ ἐταιρίαι θὰ γίνωσι.

Τὸ κατ' ἐμὲ, τὴν πρόοδον τῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας ἐθεώρησα ἐξ ἀρχῆς ἐθνωφελεστάτην ὑπ' ἄλλην τινα ἔποψιν, τὴν πολιτικὴν. « Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς, ἔλεγον τὸ 1857, δὲν θέλει αὐξήσῃ μόνην τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν· αἱ πρόοδοι αὐτῆς συνεννοούμεναι μετὰ τῆς ἡμετέρας φιλοπατρίας καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, θέλουσι πρὸ πάντων χρησιμεύσει ὡς ἀνεκτίμητα πολιτικὰ στοιχεῖα κατὰ τὴν παρούσαν κρίσιμον ἐποχὴν. Τῆς Ἑλλάδος ἡ θέσις πρὸς τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης δυνάμεις δὲν φαίνεται πάντῃ ἀσφαλῆς· διότι, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῆς τελευταίας τούτων διαγωγῆς, οὔτε ὑποχρεώσεως, οὔτε συνθήκαι ἰσχύουσι νὰ δεσμεύσωσιν αὐτάς, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἔχομεν ν' ἀντιπαρατάξωμεν τ' ἀποτελέσματα τῶν ἡμετέρων ἀγώνων πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη δραστηρία ἀντίστασις πρὸς τὴν δυσμενῆ προαίρεσιν ἢ τὴν ἐσφαλμένην πολιτείαν τῶν ξένων. Πρὸδηλον ἔρα ὅτι πᾶσα μέριμνα σκοποῦσα τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως καὶ τῶν φυσικῶν

(1) Ἐκθ. τῆς 23 Ὀκτωβρ. 1862, σελ. 9.

(2) Ἐκθ. τῆς 24 Μαρτ. 1864.

(3) Ἴδε Πανδ. Τόμ. Ζ'. σελ. 506.

πόρων τῆς πατρίδος, πᾶν ὅ,τι συνδέει τὰ συμφέροντα αὐτῆς μετὰ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς συμπαθείας τῆς Εὐρώπης, πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ πνεύματος, πάντα ταῦτα, λέγομεν, καθιστᾶσι τὴν δυσμενῆ ταύτην προαίρεσιν καὶ τὴν ἡμαρτημένην πολιτείαν δυσκολωτέραν καὶ μάλλον ἀδικαιολόγητον » (1).

Ταῦτα ἔγραφον πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν, ὅτε εἶχομεν καὶ τάξιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ εὐνομίαν, καὶ ταῦτα ἐπαναλαμβάνω ἐντονώτερον σήμερον, ὅτε στερούμεθα καὶ εὐνομίας καὶ ἀσφαλείας καὶ τάξεως, καὶ ὅτε ὑβριζόμεθα παρὰ πάσης τῆς Δύσεως. Καταλήγω δὲ τὴν ἐπιστολήν μου ὅπως κατέληξα καὶ τὸ ἄρθρον ἐκείνο λέγων· « Ἐὰν πρέπει νὰ γίνωμεν ἐκ νέου ὅ,τι ἄλλοτε ἤμεθα, καὶ νὰ ἀνακτήσωμεν ὅ,τι ἀνήκεν εἰς ἡμᾶς, ἂς ἀποδείξωμεν διὰ γενναίων καὶ φρονίμων ἀγώνων περὶ τὴν βελτίωσιν ἐκείνου ὃ ἐπὶ τοῦ παρόντος κεκτῆμεθα, ὅτι οἱ πόθοι ἡμῶν εἰσὶ δίκαιοι. Εἰς τοῦτο κείται τὸ μέλλον τῆς πατρίδος. » Ἐββῶσο.

Ν. Α.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΑΡΕΚΒΟΛΙΚΑΙ
Εἰς τὸν Χρυσοβουλλῶν Λογὸν
Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ.

ὑ πό

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλάδ. 362).

Αὐτ. στίχ. 30. *Φραγγιατῶν*] Ὁ μὲν Δουκάγγιος ἐξήγει τὴν λέξιν οὕτω· « Φραγγιάττα, καλίθη ». Ὁ δὲ Κοραῆς· « καλίθη σκεπαστή ἀπὸ κλάδους δένδρων. Ἑλλήν. Καλιάς, Σιαῆς » [Ἄτακτ. Τόμ. Δ', σελ. 658]. Τὸ ὄνομά ἐστίν ἀναμφιβόλως παράγωγον τοῦ *Φραγγῆ*, ἥτοι φραγγῶς, χαράκωμα, ὡς ἔχει παρὰ τῷ Χαλκοκονδύλῃ, οἶον· « Ἐποιεῖτο χάρακα κύκλω τοῦ στρατοπέδου, καὶ φραγγαῖς φραζάμενος ἐντὸς τοῦ χάρακος ἐτήρει » [Βιβλ. Θ'. σελ. 340. Paris. Ἐν μέντοι τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει, τῇ ἐν Βόννῃ, σελ. 513, γράφεται· *φραγαῖς*]. Ἀλλὰ τί δηλοῖ τοῦτο ἐνταῦθα, σαφῶς εἰπεῖν οὐκ ἔχω. Ἴσως δ' ἔχει σχεῖσιν τινὰ τῷ καθ' ἡμᾶς *Σκαπανεῖς*. Ὅθεν ἀποφηνάσθησαν καὶ περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀνεξηγήτων παραλειπομένων μοι, οἱ δεινοὶ περὶ τὴν Βυζαντινὴν ἀρχαιολογίαν.

Αὐτ. *Ἀπληκτῶν*] ἀπὸ τοῦ Λατιν. ῥήματος *Applico* (ἑλλήν. Καταίρω εἰς λιμένα' ἐτι δὲ Μένω παρὰ τινι, Κατκλύω) ἐπλάσθη τὸ *Ἀπληκῶ*, καὶ τὸ οὐσιασ. *Ἀπληκτον* (λατιν. *Applicatio*). Δηλοῖ τοῦτον τοῦτο τὸν σταθμὸν, εἰτοῦν τὴν κατάλυσιν τοῦ

(1) Πανδ. αὐτ.

στρατοῦ (τὸ τουρκοβαρβάρως *Κονάκι*), ὡς ὁ Σουΐδας· « *Ἀπληκῶ* καὶ *Ἀπληκτον*, τόπος ἐνθα καταλύουσι τῆς ὁδοπορίας τὰ στρατεύματα ». Οὕτω καὶ Πορφυρογέννητος· « Πρῶτον *Ἀπληκτον* εἰς τὰ Μαλάγινα· δεύτερον τὸ Δορύλειον κτλ. » [Ἰπόθ. τῶν βασιλ. ταξιδι.]· Αἰμίλιος δ' ὁ Πόρτος νομίζει ὅτι ἡ λέξις *Ἀπληκτα* ἐστίν Ἑλληνικὴ, ὡς δὴθεν· « τοὺς στρατιώτας φυλάσσοιτα καὶ ἀμοίρους ποιοῦντα τῶν κινδύνων καὶ πληγῶν » [εἰς Ὀνοσάνδρ. Στρατηγ. θ']· ἀλλ' ἐξελέγχει τὴν ἀπάτην αὐτοῦ ταύτην ὁ Δουκάγγιος [Σημειῶσ. εἰς Ἄννης Ἀλεξιάδ. Ζ', σελ. 458]. Περὶ δὲ τοῦ αὐτίκα ἐχομένου *Μεσάπληκτον*, ἀγνοῶ τί σημαίνει.

Αὐτ. στίχ. 31. *Ἀπαιτητῶν*] Ἦσαν οὗτοι τῆς σπείρας τῶν πολυποικίλων δημοσίων φορολόγων.

Αὐτ. στίχ. 33. *Μοροπροσώπων*] Φόρου εἶδος, ὡς ἐξήγει ὁ Δουκάγγιος, φέρον καὶ μακρυοῖαν· « Εἰ δὲ τινα τῶν φροντιστηρίων εἶχον ἐκ παλαιῶν συνεισφοράν τινα συνεισφέρειν ταῖς μητροπόλεσιν, εἴτε ἐπὶ μοροπροσώπων παροχῆ, εἴτε ἐπὶ τροφαῖς κριτῶν, κτλ. ». Ἴσως ἦν τὸ κεφαλικὸν τέλος, τὸ καὶ ἄλλως *κεφαλιτῶν* λεγόμενον.

Αὐτ. στίχ. 34. *Καρισκίον*] *Καρισκία* παρὰ Βυζαντινοῖς, τὰ δῶρα. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει τὴν λέξιν ὡς ὑποκοριστικὸν τοῦ *Κανού*, οἶον· « *Κανού*, *καρισκίον*, *δισκάριον* ». Οὕτω καὶ Σουΐδας· « *Κανού*, *καρισκίον*. Παρὰ τὴν τῶν Διονυσίων ἐορτὴν Ἀθήνησιν αἱ εὐγενεῖδες ἐκانهφόρου. Ἦν δὲ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα τὰ κανᾶ, ἐφ' ὧν τὰς ἀπαρχὰς πάντων ἐτίθεσαν. κτλ. ». Ἐκ τούτου δὲ πιθανὸν ὀνομάσθαι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *καρισκία* (τὸ περιεχόμενον ἀπὸ τοῦ περιέχοντος) τὰ παρ' ὑποδεστέρων ἀνθρώπων ταῖς προῦχουσι, καὶ μάλα σίτα τοῖς ἐν τέλει, προσφερόμενα δῶρα. Καὶ εἰς Νάξον *καρισκία* καλοῦσιν ἄχρι τοῦ νῦν ὠρισμένα τινα δῶρα, κατ' ὄφειλὴν ὑπὸ τῶν γεωπόνων τοῖς κτηματικῶς προσφερόμενα· ὅθεν καὶ ῥῆμα *Καρισκεῖω*. Τὸ δ' εὐθὺς ἐπόμενον *Ἀρτικαρισκῶν* σημαίνει πάντως τὰ παρὰ τοῦ δωροδόκου εἰς ἀντιδωρεὰν διδόμενα.

Αὐτ. *Σιταρκ. κάστρων*] Ἀντὶ *Σιταρκίας*. *Κάστρον* δὲ ἀπὸ τοῦ Λατιν. *Castrum* (ἑλλήν. Φρούριον, Ἐρυμα), ὡς καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ. « *Κάστρον*, κατὰ Ῥωμαίους, παρεμβολὴ ἀσφαλῆς » [Σουΐδ. ἐν λέξ.]. *Σιταρκῆσις* οὖν *κάστρων*, τὸ ἐπιτιτίζειν τὰ φρούρια.

ΣΕΛ. 549, στήλ. α, στίχ. 4. *Μουλαρίων*] Καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Λατιν. *Mulus* (ἑλλήν. Ὄρευς, Ἡμίονος), ὅπερ ὁ Οὐόσσιος ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἑλλήν. *Μῶλος* (μόχθος, κόπος) [Βλ. Κορ. Ἄτακτ. Τόμ. Α', σελ. 44, καὶ Ε', σελ. 221].

Αὐτ. στίχ. 2. *Βορδωρίων*] Ὑποκοριστικὸν τοῦ *Βόρδων* (ἐκ τοῦ Λατιν. *Burdo*, ἑλλήν. Ἡμίονος, Ὁ-

ρεύς), ἤγουν τὸ ἐξ ἵππου καὶ θηλείας ὄνου γεννηθέν. Βορδώνιον καλεῖ σήμερον ἡ συνθήκη τὸν ἐπ' ἀρχαίαν τῶν θηλειῶν ὄνον χρησιμεύοντα ἵππον, καὶ τὸ ἀνάπαινον τὸν ἐπ' ἀρχαίαν τῶν φορβάδων ὄνον. Μεσοβορδώνιον δὲ ἐδήλου ἴσως τὸ ἐκ φορβάδος καὶ ὄνου γεννηθέν, ὅπερ κοινῶς Γαδαρομούλαρον καλεῖται.

Αὐτ. στίχ. 3. Παριπλίω] Ταχυδρομικῶν δηλαδὴ ἵππων, οἷς ἐπὶ τῇ διὰ τοῦ δημοσίου δρόμου δομοποριᾷ ἐχρῶντο· οἷον: «Ὁ δὲ Κοπρώνυμος [Κωνσταντῖνος] φοβηθεὶς, ἐπιβὰς παριπλίου φεύγει εἰς τὸ Ἀμόριον» [Κεδρην. σελ. 460].

Αὐτ. Κηλάριω] Τῶν ἐπ' ἀρχαίαν τρεφομένων ἵππων: «Κηλάριος, ἵππος ἐπιβατόριος» [Σουίδας]. Ὀνοκηλάριος δὲ, ὁ διὰ τὴν αὐτὴν χρῆσιν ὄνος.

Αὐτ. στίχ. 7. Λακωνικῶ] Καθ' ἡσυχίαν, οἱ ἐκ κυνῶς καὶ ἀλώπεκος γινόμενοι κύνας ἐκκαλοῦντο Λακωνικοὶ [λέξ. Κυναλώπηξ]. Καὶ Πολυδεύκης δὲ ἀναφέρει ἐπὶ λέξεως ταῦτα: «Λέγουσι τὰς Λακωνίνας (κύνας) ἐξ ἀλωπέκων τὸ ἀρχαῖον καὶ κυνῶν γενομένας, κληθῆναι Ἀλωπεκίδας» [Ὀνομαστ. Ε'. ε. —Πρβλ. καὶ Ἀριστοτ. Ζῶων Ἱστορ. Θ'. κη', καὶ Ξενοφ. Κυνηγετ. γ']. Ἐπειδὴ δὲ κεῖται ἐνταῦθα ἡ λέξις ἀντιδιεσταλμένης πρὸς τὸ Ποιμενικῶν, πρόδηλον ὅτι νοεῖ τοὺς θηρευτικοὺς κύνας, τοὺς παρ' ἡμῶν Λακωνικοὺς καλουμένους, ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων πάντως κατελθούσης καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς τοιαύτης τοῦ ὀνόματος ἐκδοχῆς. Τοῦτο εἰκάζει καὶ ὁ σοφὸς Ἀσώπιος [Εἰσαγ. εἰς Πίνδ. §. 130, σελ. 48].

Αὐτ. στίχ. 12. Γεγεννημένου] Ἐν τῷ προδηλωθέντι ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ φέρονται μετὰ τὸ γεγεννημένου, αἱ τρεῖς αὐταὶ λέξεις: ἐνοχῆς στρατείας, συνδοσίας.

Αὐτ. στίχ. 13. Πάκτου] Πάκτος (ἐκ τοῦ Λατιν. Pactum, ἑλλην. Συνθήκη, Συνομολογία) ἐλέγετο, ὡς ὑπολαμβάνω, τὸ παρὰ τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν τελούμενον εἰς τὸ τοῦ κράτους ταμίειον συμπεφωνημένον ἐτήσιον ἐκμίσθωμα· ἐκ πλειστηριασμοῦ γὰρ ἐξωνοῦντο οὗτοι ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως τὴν τῶν ἐπαρχιῶν διοίκησιν (τοῦθ' ὅπερ καὶ οἱ σουλτάνοι ἐποίουν μέχρις ἡμῶν, ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν παραλαβόντες αὐτοκράτορας. Ὁ μὲν τοι σουλτάνος Ἀμπδουλ-Μεδτζιδ κατήργησε τὸ ἐπαχθὲς τοῦτο σύστημα ἅμα ἐνθρονισθεὶς). Ταύτην δὲ μου τὴν εἰκασίαν ἐπιβήνυσσι πῶς καὶ ἡ ἐξῆς μαρτυρία, ὅτι: «εἰς κατασκευὴν τοῦ ἄμβωνος καὶ τῆς σολέας τῆς ἀγίας Σοφίας ἐξωδούθη χρόνου πάκτος τῆς Αἰγύπτου» [βλ. Σημειώσ. εἰς Κωδιν. σελ. 113. Venet.]. Ἀλλὰ καὶ Νικήτας ὁ Χωνειάτης ἱστορεῖ περὶ Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου ὅτι: «καὶ τὰς ἀρχὰς προῦθαλλεν εἰς ἐξώνησιν, ὡς τὰς ὀπίωρας οἱ ἀγοραῖοι» ὅπερ ἔπειτα Ἀλέξιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κατήργησεν: «ἀρχὰς εὐθὺς ἀνεκέρυξεν μὴ χρημάτων ὠνίους τὰς

ἀρχὰς ἀνατίθεσθαι, ἀλλ' ἀριστίνδην καὶ δῶρον αὐτὰς βραβεύεσθαι» [Νικ. Χων. σελ. 584. καὶ 638. Bonn.]. Ἡεὶ δὲ τοῦ αὐτίκ ἐπομένου Χωροπάκτου οὐκ οἶδα τί εἶπω. Μὴ ἄρα ἦν τῶν τοῦ δημοσίου γαιῶν τὸ ἐκμίσθωμα;

Αὐτ. στίχ. 14. Πρωτοταρίω] Τριῶν τάξεων ροτάριοι ὑπῆρχον παρὰ Βυζαντινοῖς, οἷον: πρωτοροτάριοι, βασιλικοὶ ροτάριοι, καὶ ἀπλῶς ροτάριοι. Ἔστι δὲ ἀπὸ τοῦ Λατιν. Notarius (ἑλ. Γραμματεὺς, Ὑπογραφεὺς): «Notarius, ὁ γραμματεὺς ρότα γὰρ τὰ γράμματα βωμικιστί, ὁ ὑπογραφεὺς» [Σουίδ.] καὶ «... τῶν ὑπογραφῶν τούτου γενόμενος, οὗς δὴ ροτάριους καλοῦσιν» [Ὁ αὐτ. λέξ. Αὐξέντιος]. Πρωτοροτάριοι τοίνυν, οἱ πρῶτοι γραμματεῖς εἴτε ὑπογραφεῖς τῶν δικαφῶρων ἀρχῶν τοῦ κράτους, οὗς καὶ ἀρχοτας τῶν ὑπογραφῶν ἐκάλουν [Σκυλίτζ. σελ. 68. βασιλικοὶ ροτάριοι δὲ, οἱ τῶν βασιλέων καὶ τῶν ὑπουργείων (Σεκρέτων) ὑπογραφεῖς καὶ ταχυγράφοι, οἷον: «ταχυγράφος βασιλικὸς ἐκ τοῦ τάγματος τῶν καλουμένων ροταρίων» [Σωζόμ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Δ'. ε']. καὶ ροτάριοι, οἱ ἀπλοὶ γραφεῖς καὶ οἱ συμβολαιογράφοι. Νοτάριοι προσέτι ἐλέγοντο καὶ οἱ ταχυγράφοι εἴτε συντομογράφοι καὶ στεγανογράφοι [Ἰδ. Ἄτακτ. Τόμ. Ε', σελ. 245].

Αὐτ. Πρακτόρων] Τῶν καθ' ἡμᾶς Εἰσπρακτόρων: «Πράκτωρ, ὁ τὸν ἐπικείμενον εἰσπραττόμενος φόρον» [Σουίδας].

Αὐτ. στίχ. 15. Οἰκοδόμου] Ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ γέγραπται: Παροχῆς οἰκοδόμου. Τί δ' ἦν τοῦτο; πάντως φόρου εἶδος· καὶ ἴσως οὐκ ἔστιν ἄσχετον τῷ τοῦ παρακαλῶντος λατινισμοῦ Commodum, περὶ οὗ ἴδε Δουκαγγίου Glossar. med. et infim. Latinit. ἐν λέξει, ἐνθα καὶ τὸ ἀπὸ Σουίδας φερόμενον παράδειγμα: «Κόμοδα· δόσις ἐπὶ τοῦ σεισμοῦ παρεχομένη», διορθοῦται εὐστόχως: ἐπισιτισμοῦ. —Πρβλ. καὶ Car. Labbæi Gloss. Græcolat. et Latino-gr. ἐν Veter. Gloss. verb. Juris, σελ. 463.

Αὐτ. Ἀερικῶν] Φόρου εἶδος καὶ τὸ Ἀερικόν, τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐπινόημα, καθὰ διηγείται ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος: «Πρὸς δὲ τοῦ τῶν πραιτωρίων ἐπάρχου, ἀνά πᾶν ἔτος, πλέον ἢ τριάκοντα κεντηνάρια, πρὸς τοῖς δημοσίοις ἐπράσσετο φόροις, οἷς δὴ ὄνομα τὸ ἀερικόν ἐπιτέθεικεν· ἐκεῖνο, οἶμαι, παραδηλῶν, ὅτι δὴ οὐ τεταγμένη τις, οὐδὲ ξυνειθισμένη οὐσα ἡ φορὰ ἐτόγγανεν» [Ἀνεκδ. Κεφ. κβ']. Ἄπορον δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πῶς οἱ τὰ Μογοπρόσωπα τὰ Ἀερικὰ, τὰ Καπρικὰ, τὰς Συρωὰς, τὰ Προςκυνηγίαια καὶ πλείστα ἄλλα αἰσχίστων φορολογικῶν εἶδη ἐπινοήσαντες εἰς κατάθλιψιν καὶ ἐξίκαμψιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἀθλίων πολιτῶν, οὐκ ἀνεύωσαν καὶ τὸν ἐπὶ τῶν Ὀβρων φόρον, ὃν εἶχε προ-

διατάξας ἕτερος οὐχ ἤττον χρηματιστής, ὁ αὐτοκράτωρ Οὐεσπασιανός [βλ. Εὐγεν. Βουλγάρ. Ἐκκτονταετηρ. σελ. 192].

Αὐτ. Καπρικῶ] Εἶδος φόρου καὶ τοῦτο εἰσπραττομένου ἀπὸ τε τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων ἀναλόγως τῶν καπνῶν, ἧτοι ἐστιῶν (οἰκῶν συνεκδοχικῶς), οὗς εἶγον. Ἐπενοήθη δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Πατρικίου ἢ Λογοθέτου, καθὰ Ζωναρᾶς ἱστορεῖ: «Τούτου καὶ ἡ τοῦ καπρικοῦ ἐπιθέσις ἐνόημα κάκιστον» [Χρον. εἰς Νικηφ. σελ. 420]. Αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ἐθέσπισεν, ἵνα λαμβάνωσιν οἱ ἐπίσκοποι: «ἀπὸ μὲν τῆς χώρας τῆς ἐχούσης καπνοῦς λ', νόμισμα ἐν χρυσοῦν τῆς προτιμωμένης χαραγῆς τῆς βασιλείας μου» [Νεαρ. ΚΖ', παρὰ Zachar. Lingenth. Novel. Constitut. etc. pag. 366. —Πρβλ. καὶ Χρυσόθουλ. Ἰσακίου τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ Θεοδ. τῷ Βαλασαμῶν εἰς Φωτίου Νομοκάν. Τίτλ. Α'. Κεφ. λδ']. καὶ: «Ὁ οἶκος εἰς ὃν εἰσέρχεται ὁ Σαρακηνὸς γαμβρὸς ὀφείλει ἐξκουσσεῦσθαι ἐπὶ τρισὶ χρόνοις τὴν τε συνωνὴν καὶ τὸ καπρικόν» [Πορφυρογέν. σελ. 404]. Τοιοῦτον φόρον εἰσπραττόντο μέχρι πρὸ μικροῦ καὶ οἱ ὀθωμανοὶ, Καπριάτικον κοινῶς λεγόμενον.

Αὐτ. στίχ. 16. Κωμοδρομικῶ] Ὁ Δουκάγγιος ἐξηγεῖ τὴν λέξιν Κωμοδρόμοι διὰ τοῦ Λατιν. Circulatores (ἑλλην. Ἀγύρται) καὶ ἐν ταύτῃ τῇ σημασίᾳ ἀπαντᾷ ἡ λέξις καὶ παρὰ Μιχαὴλ τῷ Γλυκῆ: «Τότε δὴ καὶ ἄνθρωπος ἦλθεν ἀπὸ δύσεως κωμοδρόμος, ἔχων κύνα ξανθὸν καὶ τυφλόν, ὃς παρὰ τοῦ κωμοδρόμου κελευόμενος ἐποίει θαυμάσια τινα [Χρον. σελ. 500. Bonn.]. Κωμοδρόμοι προσέτι ἐλέγοντο, φησὶν ὁ αὐτὸς γλωσσογράφος, καὶ οἱ κατὰ τὰς κώμας περιφερόμενοι χαλκεῖς, φέρων καὶ μαρτυρίαν ἐκ Γρηγορίου Ἐπιστολῶν Γλωσσογράφου: «Ἀκμῶν, σιδήρων ἐφ' ᾧ χαλκεὺς χαλκεῖς, ἤγουν ἀκμῶν ὅπου κωμοδρομεῖ ὁ κωμοδρόμος» καὶ: «Βάνασος ὁ χαλκεὺς τε καὶ χρυσοχόος λέγεται, ἀλλὰ καὶ κωμοδρόμος [βλ. Ε. Α. Σοφοκλ. A Glossary of later and Byzant. Greek, σελ. 398]. Ἐνταῦθα οὖν τὸ κωμοδρομικόν, ὡς κτητικόν τοῦ κωμοδρόμου, δῆλον ὅτι σημαίνει φόρον τινὰ, ὁποῖου μέντοι εἶδους εἰπάτωσαν ἕτεροι.

Αὐτ. Συρωῆς] Τὸ εἰς ἐπισιτισμὸν τῶν πόλεων συνεισφερόμενον χρυσίον ἐλέγετο Συρωή, οἷον: «Ἡ ποσότης τοῦ χρυσοῦ ἡ ἀφωρισμένη εἰς προχρεῖαν συνωνῆς μηδέποτε μειοῦσθαι» [Βασιλικ. Βιβλ. ΝΑ'. Τίτλ. κβ']. Καὶ τὸ τοιοῦτον δὲ βᾶρος μετὰ πολλῶν ἄλλων εἰς Ἰουστινιανὸν ἀποδίδωσιν ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, ταῦτα λέγων: «Ἄλλ' ἐπεὶ ἐς νέωτα οὐκέτι ὁμοία ἡ τῶν καρπῶν φορὰ ἤκμαζε, ἐνδεεστερῶς δὴ ἡ κατὰ τὴν χρεῖαν ὁ σιταγωγὸς στόλος ἀφίκετο, Πέτρος τοῖς παροῦσι διαπορούμενος, ἐκ τῶν ἐν τε Βιθυνίᾳ, καὶ Φρυγίᾳ, καὶ Θράκῃ χωρίων πειρασθεὶς,

μέγα τι χρῆμα σίτου ἤξιστο. Ἦν τε ἀναγκασίον τοῖς ταύτῃ οἰκοῦσι μέχρι μὲν ἐς τὴν θάλασσαν πολλῶν πόνῳ τὰ φορτία φέρειν, ἐς Βυζάντιον δὲ ξὺν κινδύνῳ ταῦτα ἐσκομίζεσθαι, καὶ βραχέα μὲν τιμήματα δῆθεν τῷ λόγῳ πρὸς αὐτοῦ φέρεσθαι τὴν ζημίαν δὲ αὐτοῖς ἐς τοσόνδε μεγέθους καθίστασθαι, ὥστε ἀγαπᾶν, ἦν τις αὐτοὺς ἐώη, τὸν τε σίτον οἰκοθεν τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι, καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθένα. Τοῦτ' ἔστι τὸ ἄχθος, ὅπερ καλεῖν συνωνῆν νενομίκασι» [Ἀνεκδ. Κεφ. κβ' καὶ κγ']. Παρὰ Πατριῶσι δὲ Συρωή λέγεται νῦν ἡ οἰκοσκευή.

Αὐτ. στίχ. 17. Καστροκτισίας] Συνεισφορά ἦν, ὡς εἶοικε, καὶ ἡ Καστροκτισία, ἐπιβαλλομένη τοῖς πολιταῖς εἰς φρουρίων καὶ ἄλλων ὀχυρωμάτων ἀνεγερσιν ἢ ἐπισκευῇ.

Αὐτ. Ὀδοστρωσίας] Τῶν Ῥωμαίων εὐρημά ἐστιν ἡ Ὀδοστρωσία, ἐπινοηθεῖσα πρῶτον μὲν διὰ τὰς λεωφόρους ὁδοὺς, εἶτα δὲ καὶ εἰς τὰς πόλεις, ἡ μάλλον εἰς τινὰς πόλεων ὁδοὺς, κατὰ μικρὸν εἰσαχθεῖσα [βλ. Ἄτακτ. Τόμ. Ε', σελ. 259]. Πρὸς συντήρησιν τοίνυν οὐ τῶν λεωφόρων μόνον, ἄσπερ Δημόσιον δρόμον ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ, ἀλλὰ καὶ τῶν γεφυρῶν, συνετέλουν πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ πολῖται, ὡς περ ἐν ταῖς Βασιλικαῖς Διατάξεσιν ἐντέταλται: «Μηδεὶς ἐξαίρεσθαι τῶν βαρῶν τούτων, οἷον γεφυρῶν καὶ ὀδοστρωσιῶν» καὶ: «Καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸ τῆς ὀδοστρωσίας καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν γεφυρῶν ἐπιγινωσκέτω βᾶρος» [Βιβλ. ΝΓ'. Τίτλ. ιε, κεφ. κβ, μετὰ τῶν αὐτ. σημειώσ. τοῦ Heimbach].

Αὐτ. Παροικιατικῶ] Πάροικοι ἐκαλοῦντο οἱ μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων τελοῦντες πολῖται. Μεταφερόμενοι δ' ἐνταῦθα αὐτολεξεί ὅ τι περὶ αὐτῶν λέγει ὁ σοφὸς Μουστοζύδης: «Οἱ πάροικοι ἀπετέλουν τάξιν τινὰ ὑπηκόων, οἵτινες οὐδὲν ἴσως διέφερον τῶν δούλων, εἰμὴ καθ' ὅσον οἱ μὲν εἰς τὸν ἀγρὸν, οἱ δὲ εἰς τὸν δεσπότην ἀνήκον. Εἰς τὸν ἀγρὸν ἐν προσθήκῃς μέρει παρηρητημένοι οἱ πάροικοι, ὡς τὰ καταρτίζοντα αὐτὸν κτήνη, μετὰ τοῦ ἀγροῦ καὶ συναπεγράφοντο ἐν τῷ δημοσίῳ κτηματολογίῳ, μετ' αὐτοῦ καὶ περιήρχοντο κατὰ διαδοχὴν ἢ κατὰ συμβόλαιον εἰς τοὺς νέους κτήτορας. Τούτων δὲ τῶν παροίκων ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀθλιώτατοι ἦσαν οἱ ἐν Κύπρῳ, διότι οἱ δεσπῶται εἶχον ἐπ' αὐτῶν ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν, καὶ ἀπέδιδον αὐτοὺς πωλοῦντες καὶ ἀλλάσσοντες ἀντὶ ἵππων καὶ ἱεράκων καὶ κυνῶν καὶ παντὸς γένους ἀλόγων ζώων» [Ἑλληνομν. Τόμ. Α'. Φυλ. 8, σελ. 482. σημ. 40]. Τοιοῦτους ἐκέκτητο οὖν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ ἡ τοῦ Θεολόγου μονὴ ἐν τοῖς κατὰ τὴν Λήμνον, Λέρον, Κῶν καὶ ἀλλαχοῦ μετοχίαις αὐτῆς, ὡς ἐν Χρυσοβούλλοις τε καὶ ἄλλοις ἐπισήμοις ἀναφέρεται ἐγγράφοις. Παροικιατικὸν ἄρα ἦν φό-

ρος, ὃν εἴτ' αὐτοὶ οὗτοι ἐτέλουν, ἢ οἱ δεσπότηται αὐτῶν.

Αὐτ. στίχ. 18. *Ἐρρομίου*] Φόρος καὶ τοῦτο, πιθανῶς ὁ διὰ τὴν ἐπὶ γαλιῶν τοῦ δημοσίου *ρομὴν* εἶτε βοσκὴν τῶν ζώων εἰσπραττόμενος.

Αὐτ. *Φραγετικῶν*] Πρόδηλον ὅτι φόρου εἶδος ἦν καὶ τὸ *Φραγετικόν*, ὁποῖου μέντοι, ἐμοὶ γοῦν ἄδηλον. Ἡ λέξις συγγενὴς ἐστίν, ὡς εἶοικε, τῇ ἀνωτέρω ὁπωςδηποτοῦν ἐξηγηθείσῃ [Ἴδε ὀπισθεν σελ. 83, στήλ. α', λέξ. *Φραγματῶν*].

Αὐτ. στίχ. 19. *Μαζίου*] Ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ γέγραπται: *Σιδήρου δόσεως, ἢ καρφοπέταλων καὶ Μαζίου*. Καὶ *Καρφοπέταλα* μὲν εἰσι *πέταλα* ὁμοῦ καὶ *καρφία*, μονολεκτικῶς (σημειώσασιν δὲ τὴν λέξιν *Καρφίον*, εὐρισκομένην παρ' Ἡσυχίου: «Ἡλοι, καρφία σιδηρᾶ.»—Πρβλ. καὶ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Νικάνδρου [Θηρικ. στίχ. 272]). «Τὸ δὲ *Μαζίον* ἐστὶ, κατὰ Κοραῆν, ὑποκοριστικὸν τοῦ *Μάζα*, καὶ σημαίνει μετάλλου ὄγκον ἀκατέρχαστον οἶον, *Μαζίον σιδήρου*, τὸν τῶν βῶλος σιδήρου [Ἄτακτ. Τόμ. Α', σελ. 300]. *Μαζία χρυσοῦν* ἐξηγεῖ καὶ ὁ Σουΐδας τὴν λέξιν *Κυμβία*. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἐν τῷ ΣΞΓ' χειρογράφῳ τεύχει τῆς Πατριάρχης βιβλιοθήκης φερομένοις εὐσυνόπτοις Σχολίοις εἰς Θεουκιδίδην, τὸ ἐν βιβλ. Β' γ', *Χρυσίου ἀσήμου* (ὑπερ ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις ἐρμηνεύεται: «Μὴ ἔχοντος σημεῖον, οἶον *μαζία* τινά.»), ἐξηγεῖται οὕτω: «Τουτέστιν ἐν βῶλοισι ὄντος καὶ μὴ ἐν νομίσμασι». Τοῦτο δὲ τοῦ Σχολιαστοῦ τὸ *Μαζία* μὴ συνείης ὁ κλεινὸς τοῦ Θεουκιδίδου ἐκδότης Ἐ. Φ. Πόππος (Ρορρο) σταυροῖς περιέκλεισε, τὴν γραφὴν δόξας διεφθάρθαι [Ἴδε καὶ τὴν αὐτόθι σημείωσιν αὐτοῦ].

Αὐτ. στίχ. 21. *Δουξί*] Ἐκ τοῦ Λατιν. *Dux* (ἑλλ. Ἡγεμών). Ἦσαν οὗτοι καὶ ἐν τοῖς ἀξιωμασὶ τῆς αὐλῆς, καὶ στρατιωτικῶν σωμάτων ἀρχηγοὶ, καὶ στρατιωτικοὶ τῶν θεμάτων διοικηταί.

Αὐτ. στίχ. 22. *Κατεπάνοις*] Ἐπλάσθη *κακοζήλω*, ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον δῆθεν, ἐκ τοῦ *Capitaneus* τοῦ παρακμαζόντος λατινισμοῦ, καὶ σημαίνει τοὺς κατὰ τὰς ἐπαρχίας στρατιωτικὸς διοικητὰς, οἶον: «Παῦλος πρόεδρος ὁ τῆς Ἑδέσης *Κατεπάνω*» [Σκυλίτζ. σελ. 843] καὶ: «*Κατεπάνω* τῶν ἀξιωματῶν» [Ἄν. Κομν. Βλ. ὀπισθεν σελ. 50, στήλ. α', στίχ. 27]. Ἐλεγον δὲ καὶ *Κατεπανίκια* τὰς ὑπὸ τὴν τούτων διαφύρην ἐπαρχίας, ὡς περὶ τοῦ αὐτοῦ Παύλου φησὶ Μιχαὴλ ὁ Ἀτταλαιάτης: «Ὦν ἀπὸ τοῦ *κατεπανικίου* τῆς Ἑδέσης μεταπεμφάμενος ὁ βασιλεὺς» [Ἱστορ. σελ. 168. Bonn.]. Ἐντεῦθεν πάντως καὶ τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας *Κατεπανίκια*, τὰ καὶ ἄλλως *Ἀρματωλίκια*, τὰ ἐξ ἑλλήνων συσταθέντα, κατὰ μίμησιν τῶν Βυζαντινῶν αυτοκρατόρων, ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάνου Β' τοῦ *Καρουῆ* (Νομοθέτου).

Αὐτ. στίχ. 24. *Προσκυνητικίου*] Ἀπὸ τοῦ *Προ-*

κυνητῆς ἐπλάσθη τὸ *Προσκυνητικίον*. Ἄλλ' ὅπως μικρὰν γοῦν δώμεν τῷ ἀνχνύσῃ εἰδήσιν περὶ τῶν ἀπανθρώπων καταθλίψεων καὶ τῶν ἄλλων παντοίων ἐπηρειῶν τῶν ἐπαγομένων τοῖς πολίταις ὑπὸ τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς λυμενῶν, παρατιθέμεθα τὴν ἐξῆς περιγραφὴν, ἔνθα καὶ περὶ *προσκυνητικίου* γίνεται λόγος, μεταλαβόντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Ἰπομνηστικοῦ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωκιάτου πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Ἀλέξιον Κομνηνὸν [τὸν Γ']: «Ὁ δὲ [πράιτωρ] σκῆπτεται μὲν τὴν ἑνεκά γε προσκυνήσεως εἰσελευσιν αἰδοῖ τάχα τῶν Χρυσοβούλλων, ἐπέρχεται δὲ πανστρατιᾷ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ . . . καὶ τὴν ἐφήμερον τροφήν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ κλοπῆς πορίζόμενος, ὡς περ ἂν εἰ κατὰ πελεμίας τινὸς καὶ βαρβαρικῆς χώρας εἰσβαλεῖν ἐμελλεν. Ἐμπροσθεν δὲ αὐτοῦ, τὸ τῆς Γραφῆς εἰπεῖν, *τρέχει ἀπὸ λεία*, [Ἰὼβ ΜΑ'. 14], ὑποδοχάτορες τινες καλούμενοι, πανταχοσιομεδίμους ζητοῦντες ἐκάστης, ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων τροφᾶς, καὶ θρεμμάτων ὄλα ποιμνία, καὶ ὀρνίθων ὄλας ἀγέλας, καὶ τὸ σύμπαν τῆς θαλάττης ὄσον εἰσπραττόμενοι, οἶνον τε χρῆμα, ὅσον οὐδ' ἂν αἰ καθ' ἡμᾶς ἄμπελοι γεωργήσκειν. Καὶ ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν, τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξιόντες, καὶ μισθὸν ἐπὶ τούτοις ἀπαιτοῦσιν ὡς εὐεργέται τινές· καὶ μισθὸν οὐ φαῦλόν τινα καὶ κούφον, ἀλλ' ὄλην χρυσοῦ, ὅσην ἂν αὐτοῖς περιστήσῃ τὸ τῆς ἀπλήστου ψυχῆς ἐφιέμενον. Ἐπὶ τούτοις ἔπεισιν ὁ πρᾶιτωρ αὐτὸς, καὶ πρὶν ἢ πολλάκις τὴν προσκύνῃσιν ἀφοσιώσεται τῇ θεομῆτορι, τοῦ μὲν κατηγορεῖ μὴ ἀπαντήσαντος, ἄλλον δὲ κατ' ἄλλην αἰτίαν καθείργουσι καὶ ζημοῖ· καὶ οὕτω κατεωχηθεὶς ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ἂν βούλοιο ταῖς ἡμέραις, ζητεῖ *προσκυνητικίου*, οὐκ οἶδαμεν εἶτε ὡς προσκυνήσας τὴν θεομῆτορα· καὶ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ λογαριαστής, καὶ πρωτοβεστιάριος, καὶ πρωτοκένταρχος, καὶ καθεστῆς οἱ παρεπόμενοι ἄπαντες· καὶ διατείνεται μὴ πρότερον ἐντεῦθεν ἀναστῆναι, πρὶν ἂν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τοῦτο δέξαιτο» [Ὁρα The. L. F. Tafel De Thessalonica, pag. 462]. Τοῦτο ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τοῦ οὐ πρὸ πολλοῦ καταργηθέντος ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει φορολογήματος, τοῦ: *Ντεῖς-ἀχτεσεῖ ἢ κηρασί* (= Ὀδορικά ἢ Ὀδορῶν μίσθωμα) λεγομένου· ζενιζόμενοι γὰρ πρὸς τοῖς Χριστιανοῖς οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ πάσης ἐπαπολάσαντες τρυφῆς, κατηνάγκαζον αὐτοὺς ἔπειτα καὶ εἰς ἕκτισιν τοῦ τοιοῦτου φορολογήματος, διὰ τὴν ἐκ τοῦ οὕτως ἐντρυφῆσαι προσγενομένην δῆθεν ταῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν βλάβην [Βλ. καὶ τοῦ ἀοιδίου Κ. Οἰκονόμου Λόγ. Προτρεπ. §. γ', ὑποσημ.].

Αὐτ. στίχ. 25. *Χορτασματῶν*] *Χορτασμα*, ἡ τῶν ἀλόγων ζώων φορβή, ἢ Πάτμιοι *ρομὴν* καλοῦσιν.

Αὐτ. *Πρωτοκετάρων*] Μιζοβαρβάρως ἐκ δύο ἑλλ. λέξεων καὶ τοῦ Λατιν. *Centum* (ἑλλ. Ἐκατόν) ἦτοι: *Πρώτων εκατοτάρων*, ὑπερ ἀναλογεῖ τῷ καθ' ἡμᾶς. *Α' τάξεως λοχαγοί*.

Αὐτ. στίχ. 26. *Προσελευσιμαίων*] Οἱ *προσελευσιμαῖοι*, ὡς ἐστὶν εἰκάσαι ἐκ τῶν ἐν Νεαρχῷ Θ' τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναφερομένων, ἦσαν οἶονε δικαστικοὶ κλητῆρες ἢ μηνύτορες, εἰς ἐκτέλεσιν δικαστικῶν ἀποφάσεων ἢ ἄλλων παραγγελιῶν ἀποστελλόμενοι οἶον: «Τοῖς δὲ *προσελευσιμαῖοις* ἐφιέμεν μετὰ τῆς ἄλλης, ἵς ἀπολαύουσιν ἐξουσιάζας, φασάτων τε καὶ πολέμων ἀπηλλαγμένους ἔχειν καὶ τὰ τῶν ἐκταγιατικῶν, ἵν' ἐκ τούτων τὰ διαρκῆ πορίζομενοι μὴ βαρύνωσιν ἐν τοῖς ἀπλήκτοις τοὺς εὐαγεῖς οἴκους καὶ τὰ μοναστήρια» [παρὰ Ζαχ. *Lingenth. Novel. Constitut.* σελ. 268—269.—Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ καὶ Ἐκθ. τῆς βασιλ. τάξ. σελ. 384].

Αὐτ. *Βεστιαριῶν*] Βλέπε περὶ τούτων κατωτέρω ἐν τῇ εἰς τὴν λέξιν *Βεστιάριον* σημειώσει.

Αὐτ. *Μανδατόρων*] Ἐκ τοῦ Λατιν. *Mandator* (ἑλλ. Ἐπιτάττων, Ἐντελλόμενος, Μηνύτωρ). «*Μανδάτωρ*, εἶδος ἀξιωματος» καὶ: «Πευθῆν, ὁ *μανδάτωρ*» [Σουΐδ.]. Παρὰ Δουκαγγίῳ δὲ ἔχει πληρέστερον ἢ τούτου ἐξήγησις: «*Μανδάτορες*, ἡμεροδρομοί, οἱ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεις τάχιστα διακονοῦμενοι». Ἄρα οἱ καθ' ἡμᾶς μὲν *Μηνύτορες*, τουρκοβαρβάρως δὲ λεγόμενοι *Μουμπασσίρηδες*. *Ἀρόμων* δὲ νόμι τὸν δημόσιον, περὶ οὗ ἴδε τὰς Βασιλικὰς Διατάξεις [Βιβλ. Νῆ'. Τίτλ. ιζ'].
Αὐτ. στίχ. 32. *Πλωίων*] Πλοίων τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

Αὐτ. στίχ. 33. *Ματζουκάτων*] Ἀπὸ τοῦ *Ματζούκιον*, ὅπερ ἐστὶ τὸ *Maxuca* ἢ *Mazuca* τοῦ παρακμαζόντος λατινισμοῦ, καὶ σημαίνει Ῥόπαλον [Ἄτακτ. Τόμ. Α', σελ. 195]. Δουκάγγιος δὲ [ἐν λέξ. *Ματζούκια*] παρατίθεται ταύτην τὴν μαρτυρίαν: «Οἱ μὲν ἔχουσι *ματζούκια*, ἢ τζικουρία, ἢ ρικτάρια». Ὁ δὲ Κωδινός: «Φέρε δὲ [ὁ πρωταλογάτωρ] ἀντιδικανικίου, ἢ ἰδιωτικῶς καλοῦσι *Ματζούκα*, ἀργυρᾶν, κτλ.» [Περὶ Ὀφ. παλ. κεφ. δ'. ἀρ. 58]. Ἦσαν οὖν οὗτοι στρατιῶται κορονοφόροι (ὡς παρὰ Κωνστ. τῷ Μανασσῇ [Χρον. σ. 6289]), εἰτοῦν Ῥοπαλοφόροι.

Αὐτ. στίχ. 34. *Κορταράτων*] Ἀκορονοφόρων εἶτε δορατοφόρων στρατιωτῶν.

Αὐτ. στήλ. ε', στίχ. 1. *Ξυλῆς*] Ἀντὶ *Ξυλείας*. Οὕτω δὲ γέγραπται ἡ λέξις καὶ παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ [Ἐκθ. βασ. τάξ. σελ. 384].

Αὐτ. *Κτίσεως χελανδίων*] Πολεμικῶν πλοίων εἶδος τὰ *Χελανδία*. Παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ γράφονται: *Χελανδία πάμφυλοι*: καὶ *Χελανδία οὐσιακά* [Ἐκθ. βασ. τάξ. σελ. 384.—Πρβλ. τοῦ

αὐτοῦ. Περὶ διοικ. τῆς βασιλ. κεφ. 4, καὶ Κεδρην. σελ. 466]. Τὸ δὲ *Κτίσεως*, τροπικῶς ἀντὶ *ναυπηγίας* οἶον: «Πολλῶν δὲ παρεμποδιζόντων τὴν τοῦ στόλου κτίσιν» [Ἄν. Κομν. Ἀλεξιάδ. ΙΒ', σελ. 282] καὶ: «*Κτίσεως* κατέργων ὀρθείσεως, ἡμεῖς μόνον τῶν ἄλλων, καίπερ μὴ κτισθέντων, ἐζημιώθημεν» [Βλ. Μιχ. Ἀθηνῶν τοῦ Χωκιάτου Ἰπομνηστ. κτλ. ἐνθ. ἀνωτ.]. Οὕτω δὲ φησιν ἐτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἡ συνθήκη: *Κτίσω πλοίων*, ἦτοι ναυπηγῶ· καὶ: *Ἐπανακτισμένον*, ἐπιθετικῶς, τὸ ἀπὸ τῶν θαλαττευόντων μερῶν καὶ ἄνω ἐπεσκευασμένον παλαιὸν πλοῖον.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΜΑΙΟΥ 4, 1865.

Ὁ βασιλεὺς ἐπανῆλθε τὴν 26 τοῦ λήξαντος εἰς Ἀθήνας, ἐπισκεφθεὶς ἐντὸς εἰκοσιν ἡμερῶν διάφορα μέρη τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πασῆς τῶν ὀμῶρων ἐπαρχιῶν ἦλθε μετὰ λαμπροῦ ἐπιτελείου εἰς προσκύνῃσιν τῆς Α. Μ.

Πάντες καταγίνονται εἰς τὴν προπαρασκευῆν τῶν ἐκλογῶν, καὶ διὰ τοῦτο γενικὴ ἡσυχία ἐπικρατεῖ. Βρῦθοσι δὲ ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ οἱ ὑποψήφιοι· ὁ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀναβαίνει, ὡς λέγεται, καὶ εἰς τὸν τριακαστόν.

Ἐν τῷ δήμῳ Κτημενίων τοῦ Καρπενησίου, τριάκοντα λησταὶ ἐπιπεσόντες τὴν 17 τοῦ λήξαντος μηνὸς κατὰ τοῦ χωρίου Μολόχα, ἐβασάνισαν τοὺς κατοίκους, ἔσφαξαν τὸν Πάρεδρον καὶ δύο ἄλλους, καὶ ἀνάψαντες πυρκαϊὰν ἀπέστέρωσαν τὸ χωρίον. Ταῦτα λέγων ὁ *Φάρος* τῆς *Ὀθρυος* προστίθησιν ὅτι ἐγένοντο ἕνεκα τῶν ἐκλογῶν.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—*—

ΚΑΛΑΜΟΣ. Δύο Κάλαμους ἔχει ἡ Ἑλλάς, τὴν μίαν πόλιν καὶ τὴν ἄλλην νῆσον· ὑπάρχει δὲ καὶ ἐν Ἀττικῇ χωρίον Κάλαμος.

Ἡ πόλις, ἢ πόλις Κάλαμος, συνοικισθεῖσα νεωστὶ ὑπὸ Μεγιστέων, κεῖται ἐπὶ τῆς Λυκίας μεταξύ Πατάρων καὶ Ἀντιφέλλου, ἔχουσα λιμένα, ἢ ὄρμον εὐρύχωρον καὶ ἀσφαλῆ. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 100 μόλις οἰκογενειῶν χριστιανικῶν, ναυτῶν, ἐμπόρων καὶ γεωπόνων.

Ἡ δὲ νῆσος Κάλαμος τῆς Ἀκαρνανίας κεῖται μεταξύ Ἰθάκης καὶ Λευκάδος, καὶ κλείει τὸν καλὸν καὶ ἀσφαλῆ ὄρμον τῆς πρὸ τοῦ Ἀστακοῦ παραλίας ὅπου ὑπάρχει, ἀπέχον ὀλίγον, τὸ χωρίον Βάρνακος. Αὐτοῦ κατέφυγον πολλαὶ οἰκογένειαι τῶν Αἰτωλῶν

καὶ Ἀκαρνάνων ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου, ἐπειδὴ καὶ τὸ νησίον τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἀνήκον εἰς τὴν Ἑπτανήσον. ἔχει δὲ τινὰς κατοίκους, ὕδωρ, γῆν καλὴν καὶ θέσιν ἀξιόλογον.

Ἀναμφιβόλως ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἄλλοι τόποι ὁμώνυμοι, ὀνομασθέντες πάντες ἀπὸ τοῦ φυτοῦ.

Τὸν Κάλαμον τῆς Λυκίας, συνώκισαν οἱ ἀγαθοὶ Μεγιστεῖς κυρίως κατὰ παρακίνησιν τοῦ ὑποφαινομένου, ὡς θέσιν εὐλίμενον καὶ ἐμπορικὴν. Οἱ αὐτοὶ αὐθόρμητοι κατώκισαν ἐκ πολλοῦ ἄλλας δύο τῆς ὠραίας Λυκίας παλαιὰς καὶ ἐρήμους πόλεις, τὴν Ἀντίφελλον ἐντὸς μεγάλου καὶ καλοῦ λιμένος καὶ τὰ Μῦρα, ὅπου ἐτάφη ὁ ἅγιος Νικόλαος, τιμώμενος αὐτόθι ἐτησίως ὑπὸ τῶν περιόικων Χριστιανῶν.

Οἱ Μεγιστεῖς λέγονται χυδαίωτον Καστελορρῆζιώται, κατοικοῦτες τὴν πλησίον νησίδα Μεγίστην, οἱ πάντες ἐμποροὶ καὶ ναυτικοὶ, φράνιοι καὶ ὁμοιοῦντες, καὶ ἔχοντες πολλὰς μετὰ τῆς Λυκίας σχέσεις.

Ι. Γ. ΛΑΤΡΗΣ.

ΜΑΚΡΟΒΙΟΤΗΣ. Ὁ Ζήνων ἐζῆσε 102 ἔτη, ὁ Δημόκριτος 104, ὁ Πύρρων καὶ ὁ Διογένης ἀνά 90, ὁ Ἰπποκράτης 99, ὁ Πλάτων 82, ὁ Ἰσοκράτης 98, καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Γοργίας 107. Καὶ ἂν ὁ Ζήνων, ὁ Σωκράτης, ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Ἀρχιμήδης δὲν ἀπέθνησκον βίαιον θάνατον, ἤθελον ζῆσαι καὶ πολὺ πλέον. Ὁ Σοφοκλῆς, ζῆσας 95 ἔτη, τοιαύτην ἐτήρησε δύναμιν νοῦς, ὥστε ἀπήγγειλε τὴν περιώνυμον αὐτοῦ τραγωδίαν « Οἰδίπους ἐν Κολωνῶ. » Ἀλλὰ καὶ ὁ Πίνδαρος, ζῆσας 84 ἔτη, καὶ ὁ Σιμωνίδης 90, διετήρησαν μέχρι τέλους τὴν ζωηρότητα τοῦ ἰδίου πνεύματος.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐεσπασιανοῦ, ἀκμάσαντος τὴν πρώτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, ἐγένετο καταγραφή τῶν κατοίκων τοῦ κράτους, ἧς τινος ὁμοῦς τὰς περὶ μακροβιότητος εἰδήσεις δὲν πρέπει ἴσως νὰ παραδεχθῶμεν ἀβυσσάνιστως. Ὁ ἀρχαιότερος Πλίνιος λέγει ὅτι κατὰ τὴν καταγραφὴν ταύτην, μόνον εἰς τὴν μεταξὺ Ἀπεννίνων καὶ Πάδου χώραν εὑρέθησαν πεντήκοντα τέσσαρες μὲν ἔχοντες 100, δεκά τέσσαρες δὲ 110, δύο 125, τέσσαρες 130, τέσσαρες 135 καὶ τρεῖς 140 ἐτῶν ἡλικίαν. Εἰς μίαν μόνην πόλιν λέγει ὅτι ἐξ κατοίκων αὐτῆς εἶχον 110, τέσσαρες 120 καὶ εἰς 130 ἐτῶν ἡλικίαν. Τόσῳ δὲ μάλλον ἐπέχομεν νὰ πιστεύσωμεν τὰς εἰδήσεις ταύτης, ὅσον ἡ χώρα εἰς ἣν ἀποδίδεται ἡ τόση μακροβιότης δὲν εἶναι ἐκ τῶν εὐκραστέρων.

Τὸ 1840 εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, ὅτε κατωκεῖτο ὑπὸ 17 ἑκατομμυρίων μόνον, ὧν δύο ἑκατομμύρια μαῦροι, 791 λευκοὶ ὑπερέβαινον τὰ 100 ἔτη. Μεταξὺ ὁμοῦς τῶν μαύρων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο ἐλάχιστος, εὑρέθησαν 1980 ὑπερεκατοντούται.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπικράτειαν τὸ 1855 ἀπέθανον τεσσαράκοντα τρεῖς ἑκατοντούται· ἧς ἀνὴρ εἶχεν 110 καὶ μίαν γυναῖκα 109 ἐτῶν ἡλικίαν· μία δὲ μαῦρη 120 καὶ εἰς μαῦρος 130.

Ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν Γάλλος τις Lahay καλούμενος, ἐλθὼν εἰς γάμον τὸ 70 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐγέννησε πέντε τέκνα καὶ ἐζῆσεν 120 ἔτη. Ὁ Ἰωάννης Ἐσνιγκαμ, στρατιώτης τὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα χειρωναξ, ἐζῆσεν 144. Ὀκτὼ δὲ ἡμέρας πρὶν ἀποθάνῃ διέτρεχε πεζὸς ἐξ λευγῶν διαστήματα. Ὁ Δανὸς ναύτης Δράκμεμπεργ ἐνυμφεῦθη τὸ 111 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ ἀπέθανε τὸ 146. Ὁ Θωμᾶς Πάρβε, χωρικός, ἦτο ζωηρότατος τὸ 142 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἀπέθανε δὲ τὸ 152. Πολωνός τις ἐνυμφεῦθη τὸ τρίτον, 93 ἐτῶν ὧν ἐγέννησε τέκνα, καὶ τὸ 1796, ὧν 163 ἐτῶν, ἦτο ζωηρός καὶ ὑγιής. Ὁ Νορβηγὸς Ἰω. Σούρβριγκτον ἀπέθανεν 160 ἐτῶν, ἀρεῖς υἱὸν 103 καὶ ἄλλον 9! . . . Ὁ Ἀλιεὺς Γέγκος, ἐκολύμβα ἄριστα 100 ἔτη ἔχων, καὶ ἀπέθανε 169. Ὁ Σκώτος Κίντιγκερον καὶ ὁ Οὐγγρὸς Κζάρταν ἐγένοντο καὶ οἱ δύο 180 ἐτῶν.

Ἀύσεις τοῦ ἐν τῷ 362 φυλλαδίῳ Αἰτιγματοῦ καὶ τοῦ Γρίφου.

Ἄλεκτωρ — Ἐκτωρ.

Φιλῶ τὰς Ἑλληνίδας.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Φυλλάδ. 362.

Σελ. 40. στήλ. 2, στίχ. 11 ἀντὶ θάνατον, γράφει *θρόνον*.

Ἡ ἐν σελ. 35 ὑπ' ἀριθ. 24 ὑποσημείωσις ἐξοβλιωμένη ὡς μὴ ἀκριβής.

ΓΡΙΦΟΣ.

